

**Velvoitteen ilmaiseminen ja sävyttäminen
aikuisten suomenoppijoiden teksteissä**

Maisterintutkielma

Milka Kekäläinen

Suomen kieli

Kielten laitos, Jyväskylän yliopisto

2015

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Kielten laitos
Tekijä – Author Kekäläinen, Milka	
Työn nimi – Title Velvoitteen ilmaiseminen ja sävyttäminen aikuisten suomenoppijoiden teksteissä	
Oppiaine – Subject Suomen kieli	Työn laji – Level Maisterintutkielma
Aika – Month and year Toukokuu 2015	Sivumäärä – Number of pages 106 sivua liitteineen
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkielmassa selvitetään, millaisia velvoitteen ilmaisemisen ja sävyttämisen keinoja aikuiset suomenoppijat käyttävät kirjoitetuissa viesteissä ja mielipideteksteissä Eurooppalaisen viitekehyksen (EVK 2003) taitotasolla. Lisäksi tutkitaan, millaiset tekijät vaikuttavat ilmaisukeinojen ja sävyttäjien kontekstiin sopivuuteen, kun huomioidaan kumppanuus- ja kompetenssikasvojen säilyttäminen vuorovaikutuksellisin tavoitteina (ks. esim. Aalto 1998). Tutkimus on osa Jyväskylän yliopiston ja Soveltavan kielentutkimuksen keskuksen yhteistä Topling-hanketta, jossa tutkitaan mm. erilaisten kielellisten piirteiden sijoittumista EVK:n taitoasteikolle.</p> <p>Aineistona on yhteensä 180 EVK:n taitotasokuvaimien mukaisesti arvioitua tekstiä Soveltavan kielentutkimuksen keskuksen laatimasta Yleisten kielitutkintojen korpuksesta. Aineiston analyysissä käytetään toisen kielen kehittämisen tutkimiseen tarkoitettua DEMfad-mallia, jossa huomioidaan tutkittavan kielenpiirteiden frekvenssi, distributio ja tarkkuus (Martin et al. 2010). Velvoitteen ilmaisukeinot luokitellaan aiempaa pragmatiikan tutkimusta soveltaen (ks. esim. Blum-Kulka et al. 1989) luokkiin 1) velvoittava lausemodus, 2) pakollisuuden merkitys, 3) muu suotavuuden merkitys, 4) halun ilmaukset, 5) performatiivit, 6) muut kielelliset keinot ja 7) sisällölliset vihjeet. Sävyttäjät luokitellaan 1) itse velvoitetta tai 2) velvoitteen kohteena olevaa toimijaa, toimintaa tai toiminnan olosuhdetta pehmentäviin ja painottaviin sekä 3) monitulkintaisiin sävyttäjiin. Luokittelu tarjoaa uudenlaisen mallin kyseisen modaali-ilmion jäsentämiseen.</p> <p>Ilmaisukeinojen valikoima monipuolistuu ja sävyttäjien käyttö lisääntyy taitotasolla edettäessä. Aiempien tutkimusten mukaisesti (Kemppainen 2001; Muikku-Werner 1997) etenkin morfologiset keinot ja painottavat sävyttäjät ovat yleisempiä yleisillä taitotasolla. Ilmaisukeinot eivät kuitenkaan yksiselitteisesti muutu suoremmissa epäsuoremiksi kielitaidon kehittyessä (vrt. Muikku-Werner 1997: 76), vaan kielenkäyttötilanteiden monipuolistuessa tarvitaan erisävyisiä velvoitteen ilmaisemisen ja sävyttämisen keinoja.</p> <p>Ilmausten kontekstiin sopivuuteen vaikuttavia tekijöitä ovat mm. tekstilajikonventiot, kirjoittajan ja vastaanottajan suhde, velvoitteen sisältö ja tekstin modaali-ilmausten keskinäinen harmonia. Edellisten perusteella ongelmallisiksi tulkittavia ilmaisuja esiintyy kaikilla taitotasolla, mutta etenkin tulkinnaltaan epäselvät ilmaisutavat ovat yleisimpiä taitotasolla A1–B1. Tarkkuus siis kehittyy joidenkin keinojen osalta frekvenssin kehityksen jälkeen, kuten Topling-hankkeessa on monien kielenpiirteiden osalta havaittu (Lesonen 2013). Kontekstuaalisten tekijöiden vaikutus modaali-ilmausten käyttöön tulisi tuoda selvemmin esiin S2-opetuksessa ja arviointikriteereissä.</p>	
Asiasanat – Keywords Suomi toisena kielenä, Eurooppalainen viitekehys, kirjoitustaito, pragmatiikka, modaalisuus, kohteliaisuus	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto, kielten laitos, suomen kielen oppiaine	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 TUTKIMUKSEN TAUSTAA JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	1
2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS	4
2.1 Oppijankielen pragmatiikka ja kirjoittaminen	4
2.1.1 Pragmaattisen kielitaidon kehittyminen	4
2.1.2 Kirjoitustaitojen kehittyminen	6
2.2 Velvoitteen ilmaiseminen	7
2.2.1 Tutkittavana funktiona deonttiset velvoitteet	7
2.2.2 Velvoitteen ilmaisemisen ja sävyttämisen keinot	9
2.2.3 Pragmaattisiin valintoihin vaikuttavia tekijöitä	11
2.3 Velvoitteen ilmaiseminen ja kirjoittaminen kielitaidon arvioinnissa	13
2.3.1 Eurooppalaisen viitekehyksen taitotasokuvaukset	13
2.3.2 Yleisten kielitutkintojen kriteerit	15
3 AINEISTO JA MENETELMÄT	17
3.1 Aineistotekstit Yleisten kielitutkintojen korpukselta	17
3.2 Tutkimuksen luonne ja DEMfad-mallin soveltaminen	20
3.3 Luokittelun yleisiä periaatteita	24
4 VELVOITTEEN ILMAISUKEINOT	27
4.1 Ilmaisukeinojen pääluokat	27
4.2 Pääluokkien sisäinen jakauma ja keinojen laadullinen kuvaus	29
4.2.1 Velvoittava lausemodus	29
4.2.2 Pakollisuuden merkitys	36
4.2.3 Muu suotavuuden merkitys	41
4.2.4 Halun ilmaukset	45
4.2.5 Performatiivit	49
4.2.6 Muut kielelliset keinot	52
4.2.7 Sisällölliset vihjeet	58

4.3 Yhteenveto ilmaisukeinojen jakaumasta taitotasoittain ja tehtävätyypeittäin	61
4.3.1 Ilmaisukeinojen painottuminen eri taitotasoille	61
4.3.2 Ilmaisukeinojen painottuminen eri tehtävätyyppiin	63
5 VELVOITTEEN SÄVYTTÄMISEN KEINOT	66
5.1 Sävyttäjien jakauma taitotasoittain	66
5.2 Varsinaisen velvoitteen sävyttäminen	68
5.3 Velvoitteen kohteen sävyttäminen	72
5.4 Muita sävyttämisen keinoja	75
6 VELVOITTEEN ILMAISUKEINOJEN JA SÄVYTTÄJIEN KONTEKSTIIN	
SOPIVUUS	79
6.1 Kontekstiin sopivuuden arvioinnista	79
6.2 Velvoitteen vahvuus riskinä	80
6.3 Velvoitteen varovaisuus riskinä	85
6.4 Tekstin modaalinen harmonia	87
7 YHTEENVETO JA POHDINTA	91
7.1 Tutkimuksen arviointia	91
7.2 Tärkeimmät tulokset ja sovellusmahdollisuudet	94
LÄHTEET	98
LIITTEET	

KUVIOT

Kuvio 1. Eurooppalaisen viitekehysten kielitaitotasot (EVK 2003: 47).	13
Kuvio 2. DEMfad-malli (Franceschina, Alanen, Huhta & Martin 2006, viitanneet Martin et al. 2010: 59).....	21

TAULUKOT

Taulukko 1. Aineistotekstien tehtävätyypit ja niistä käytettävät koodit eri taitotasoilla.	18
Taulukko 2. Aineistoksi valitut tekstijoukot sanamäärineen.	19
Taulukko 3. Esimerkki frekvenssien ja kirjoittajaosuuksien laskemisesta tekstiryhmittäin. ...	22
Taulukko 4. Velvoitteen ilmaisukeinojen pääluokat.	28
Taulukko 5. Velvoittavan lausemoduksen alaluokat.....	30
Taulukko 6. Pakollisuuden merkityksen alaluokat.	37
Taulukko 7. Muun suotavuuden merkityksen alaluokat.	41
Taulukko 8. Halun ilmausten alaluokat.....	46
Taulukko 9. Performatiivien alaluokat.	50
Taulukko 10. Muiden kielellisten keinojen alaluokat.	53
Taulukko 11. Velvoitteen sävyttämisen keinot.	67

1 TUTKIMUKSEN TAUSTAA JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän tutkimuksen aiheena ovat aikuisten suomen kielen oppijoiden käyttämät keinot ilmaista velvoitteita erilaisissa kirjoitetuissa tekstikonteksteissa. S2- eli suomi toisena kielenä -tutkimus on osa kansainvälistä toisen kielen oppimisen tutkimusta (SLA = second language acquisition), joka on keskeinen soveltavan kielitieteen alue (Martin 2009: 321). S2-tutkimus pyrkii osallistumaan kansainväliseen kielen oppimisesta käytävään keskusteluun sekä tuottamaan tietoa suomen kielen oppimisesta alati kasvavan maahanmuuttajaopetuksen tarpeisiin (Nissilä 2011: 63–64). Lisäksi S2-tutkimuksella voidaan haastaa perinteistä suomen kielen kuvausta uusiutumaan (Martin 2009: 322).

S2-tutkimuksessa ja -opetuksessa on viime vuosikymmenten aikana siirrytty kieliopillisesta pragmaattisempaan ja funktionaalisempaan näkökulmaan. Tässä paradigmassa kieli hahmotetaan käyttäjiensä tarpeita palvelevana kontekstisidonnaisena ilmiönä ja kielen eri tasoja voidaan tutkia niiden erilaiset funktiot ja tarkoitukset huomioiden (ks. esim. Nikula 1996: 11; Muikku-Werner 1997: 6–9; Aalto, Mustonen & Tukiainen 2009). Oppijoiden pragmaattista kielitaitoa on aiemmin tutkittu mm. kansainvälisessä CCSARP-hankkeessa (Cross-Cultural Speech Act Realization Project, ks. Blum-Kulka, House & Kasper 1989), jossa Muikku-Werner (1997) selvitti kyselylomakkeen avulla suomalaisten ja suomenoppijoiden pyyntöjen ja anteeksipyyntöjen ominaisuuksia erilaisissa keskustelukonteksteissa. Lisäksi on tutkittu mm. suomenoppijoiden puheessaan käyttämiä suhtautumisen ilmaismuotoja (Nikula 1996; Aalto 1998) sekä oppijoiden kykyä tulkita erilaisten ilmausten pragmaattista sävyä (Haikansalo 2003).

Tässä tutkimuksessa pragmaattisen tarkastelun kohteena ovat viesteissä ja mielipideteksteissä kirjoittamalla ilmaistut tekstin vastaanottajaan kohdistuvat velvoitteet. Velvoitteen ilmaiseminen kuuluu kielentutkimuksessa modaalisuudeksi kutsuttavaan alueeseen, jota ovat suomen kielessä tutkineet mm. Larjavaara (2007), Kangasniemi (1992), Laitinen (1992) ja Matihaldi (1979). Aikuinen kielenkäyttäjä joutuu väistämättä arkielämässään tilanteisiin, jotka edellyttävät erilaisten velvoitteiden esittämistä ja ilmaisun sävyn säätelyä. Kyseessä on siis kielenopetuksen kannalta keskeinen kielellinen funktio.

Myös suomenoppijoiden teksteissä modaalisuutta on tutkittu jonkin verran. Keskinen (2012) on tutkinut yleisimpien modaaliverbien käyttöä kouluikäisten kirjoitelmissa, Ivaska (2014) mahdollisuuden ilmaisemista edistyneen tason oppijoiden akateemisissa teksteissä ja Kemppainen (2001) puolestaan katsauksenomaisesti kartoittanut aikuisten suomenoppijoiden

kaikkien modaalisuuden lajien ilmaisemisen kehittymistä Yleisten kielitutkintojen kirjoitelmissa. Myös oman tutkimukseni aineistona on Yleisten kielitutkintojen kirjoitussuorituksia (ks. luku 3.1 *Aineistotekstit Yleisten kielitutkintojen korpuksesta*), mutta keskityn Kempaista (2001) rajatumminkin tutkimaan vain yhden modaalisuuden tyyppin ilmaisemista ja sävyttämistä tehtävätyyppien väliset erot huomioiden.

Tutkimukseni on osa Jyväskylän yliopiston kielten laitoksen ja Soveltavan kielentutkimuksen keskuksen (Solki) yhteistä Topling-tutkimushanketta, joka hyödyntää sitä edeltäneen Cefling-hankkeen tuloksia. Hankkeiden tavoitteena on mm. tutkia toisen kielen oppimisen kehitystä taitotasolta toiselle erilaisten kielenpiirteiden taajuus, distribuutio ja tarkkuus huomioiden. (Topling-hankkeen verkkosivut; Cefling-hankkeen verkkosivut.) Hankkeissa on suomen kielen oppimisen osalta tehty useita tutkimuksia, joista tämän tutkimuksen kannalta keskeisimmät käsittelevät verbiketjujen kehkeytymistä (Paavola 2008), epäsuoraa henkilöön viittaamista (Seilonen 2013) sekä erilaisten lingvististen piirteiden sijoittumista Eurooppalaisen viitekehysten taitotasolle (Lesonen 2013).

Eurooppalainen viitekehys (= EVK 2003: 19) on Euroopan neuvoston julkaisu, joka tarjoaa Euroopan maille yhteisen pohjan kielten opetussuunnitelmien, tutkintojen ja opetusvälineiden laadintaan. EVK:n toiminnallinen kielitaitokäsitys ja taitotasokuvaukset ovat myös aineistona käyttämäni Yleisten kielitutkintojen kirjoitussuoritusten tehtävänantojen ja arviointiperusteiden pohjana (tarkemmin luvussa 2.3 *Velvoitteen ilmaiseminen ja kirjoittaminen kielitaidon arvioinnissa*). Tutkimukseni yhtenä tavoitteena onkin tuottaa tietoa valitun kielellisen funktion suomenkielisistä reaalitumista EVK:n taitotasolla sekä verrata tuloksia Topling- ja Cefling-hankkeissa tehtyihin havaintoihin. Tutkimuskysymykseni ovat:

- 1) Millaisia velvoitteen ilmaisemisen ja sävyttämisen keinoja aikuiset suomenoppijat käyttävät kirjoitetuissa viesteissä ja mielipideteksteissä Eurooppalaisen viitekehysten eri taitotasolla?
- 2) Millaiset tekijät vaikuttavat velvoitteen ilmaisukeinojen ja sävyttäjien kontekstiin sopivuuteen?

Tutkimuskysymysteni kannalta keskeisiä käsitteitä ja teoreettisia lähtökohtia esittelen luvussa 2 (*Teoreettinen viitekehys*). Luvussa 3 (*Aineisto ja menetelmät*) kuvailen käyttämäni aineistoa ja tutkimusmenetelmiä. Luvut 4 (*Velvoitteen ilmaisukeinot*) ja 5 (*Velvoitteen sävyttämisen keinot*) ovat analyysilukuja, joissa pyrin vastaamaan ensimmäiseen tutkimuskysy-

mykseeni ja kuvailemaan aineistossa esiintyvien veloitteen ilmaisukeinojen määrällistä ja laadullista jakaumaa. Analyysiluvussa 6 (*Veloitteen ilmaisukeinojen ja sävyttäjien kontekstiin sopivuus*) keskityn toisen tutkimuskysymyksen sisältöihin ja luvussa 7 (*Yhteenveto ja pohdinta*) kokoan yhteen lukujen 4–6 keskeisimmät tulokset, arvioin tutkimukseni luotettavuutta sekä pohdin tulosten merkitystä ja sovellusmahdollisuuksia.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1 Oppijankielen pragmatiikka ja kirjoittaminen

2.1.1 Pragmaattisen kielitaidon kehittyminen

Kielen oppimisen tutkimuksessa tehdään yleensä ero toisen ja vieraan kielen oppimisen ja opettamisen välillä: vierasta kieltä opiskellaan formaalissa ympäristössä, kun taas toista kieltä omaksutaan toimimalla autenttisissa tilanteissa kohdekielisessä ympäristössä (esim. Martin 2003: 75–76). Tässä tutkimuksessa käytän termiä **suomenoppija** tai **kielenoppija** erottelematta tarkemmin oppimiskontekstin formaaliutta, vaikka tutkittavat oletettavasti kuuluvatkin pääosin informaalin toisen kielen oppimisen piiriin.

Tutkimuksen kohteena on aikuisten suomenoppijoiden oppijankieli. Kielentutkimuksessa termillä **oppijankieli** tai **välikieli** (engl. interlanguage) viitataan kielenoppijoiden tuottamaan kielimuotoon. Oppijankieleen vaikuttavat paitsi opiskelu-, opetus- ja kommunikaatiostrategiat myös äidinkielen ja kohdekielen ominaisuudet (ks. esim. Selinker 1972: 214–215; Ellis & Barkhuizen 2005: 4–6). Systemaattisuuden ja kehityksen lisäksi oppijankielessä voi esiintyä runsaasti variaatiota eli tarkkojen ja epätarkkojen ilmausten vaihtelua sekä fossiloitumista eli kehityksen pysähtymistä tietylle tasolle (ks. esim. Benati & VanPatten 2010: 166; Mitchell & Myles 1998: 10–20). Uudemmissa toisen kielen tutkimuksen lähestymistavoissa oppijankielen systemaattisuus onkin kiistetty ja oppijankieli nähdään yksilöllisempänä ja kompleksisempänä ilmiönä (ks. esim. Dynamic Systems Theory, Verspoor, De Bot & Lowie 2011). Tässä tutkimuksessa en tarkastele yksittäisten oppijoiden oppijankielen kehittymistä, vaan kielenoppimisen eri vaiheissa esiintyviä ilmiöitä pseudopitkittäistutkimuksen tapaan.

Siirtovaikutus (engl. transfer) eli oppijan äidinkielen ominaisuuksien siirtäminen tai ylyleistäminen kohdekieleen voi joskus selittää ei-kohdekielisiä ilmauksia oppijankielessä, mutta kaikki virheet eivät toisaalta suinkaan johdu siirtovaikutuksesta (ks. esim. Benati & VanPatten 2010: 77, 160). Lisäksi on huomattava, että siirtovaikutuksen lähteenä voi äidinkielen lisäksi olla oppijan osaama muu kieli ja että kaikesta siirtovaikutuksesta voi olla myös hyötyä, jos se auttaa kielenoppijaa kohti summittaistakin ymmärtämistä tai tuotosta (Nissilä 2011: 291). Negatiivisen suhtautumisen sijaan virheet voidaankin nähdä oppimisen edellytyk-

senä ja edistyksen osoittimina (Martin 2009: 324–325) ja oppijan kielimuoto voitaisiin hyväksyä sellaisenaan ilman epätäydellisyyden korostamista (Kalliokoski 2006: 247).

Euroopan maiden kieltenopetuksen pohjaksi laaditussa Eurooppalaisessa viitekehysesssä keskitytään mahdollisten virheiden sijaan siihen, millaisia kielellisiä toimintoja kielenoppija kykenee suorittamaan. Tässä funktionaalisessa eli toiminnallisessa kielitaitokäsityksessä kielenkäyttäjät ja -oppijat nähdään sosiaalisina toimijoina, jotka suorittavat erilaisia tehtäviä vaihtelevissa konteksteissa käytettävissä oleviin strategioihin turvautuen. Viitekehysesssä **konteksti** tarkoittaa sitä tapahtumien ja tilannetekijöiden kokonaisuutta, jossa toimitaan ja viestitään. **Strategioilla** puolestaan viitataan suullisten tai kirjallisten tekstien työstämiseen vastaanottamalla ja tuottamalla. Tehtäviä suorittaessaan kielenoppija hyödyntää kielellisen tiedon lisäksi myös yleisiä valmiuksiaan, kuten yleistietoa, sosiokulttuurista tietoa sekä sosiaalisia taitoja. (EVK 2003: 28–33, 146–155.)

EVK:ssa kielellisen viestintätaidon nähdään koostuvan kielellisestä, sociolingvivistisestä ja pragmaattisesta kompetenssista, joista viimeinen on tutkimuskysymyksen kannalta keskeisin. **Kielellisellä kompetenssilla** tarkoitetaan kielijärjestelmään liittyviä tietoja ja taitoja, kuten sanaston, semantiikan ja syntaksin tuntemusta. **Sociolingvistinen kompetenssi** merkitsee kykyä käyttää kieltä sosiokulttuuristen ehtojen mukaisesti mm. kohteliaisuussäännöt huomioon. Kolmas eli **pragmaattinen kompetenssi** tarkoittaa kykyä säädellä kielellisten voimavarojen käyttöä tiettyihin tarkoituksiin vuorovaikutuksellisten toimintamallien pohjalta. (EVK 2003: 33–34, 155–181.) Kielen tarkoituksenmukaisen tuottamiskyvyn lisäksi pragmaattiseen kompetenssiin voidaan ajatella kuuluvan myös kyky ymmärtää puhujan tai kirjoittajan intenciot sekä viestinnällinen yhteistyökyky (Bialystok 1993: 43). Nähdäkseni pragmaattinen kompetenssi ei siis voisi toimia ilman kielellistä ja sosiokulttuurista kompetenssia, joten pragmaattista kompetenssia tutkittaessa täytyy huomioida myös muiden kompetenssien alaan kuuluvia osatekijöitä.

Äidinkielen kielellisten muotojen ja niiden semanttisten ja sosiaalisten merkitysten välille kehittyy symbolinen suhde varsin tiedostamattomasti jo lapsena, mutta aikuinen kielenoppija joutuu luomaan vastaavat kategoriat opittavassa kielessä tietoisemman ja analyyttisemmän prosessin kautta (Bialystok 1993: 52–53). Kielentutkimuksessa pragmaattisista virheistä puhutaan silloin, kun kielenoppija tuottaa tilanteeseen sopimattoman ilmaisun, koska ei tunne kohdekielen kulttuuriin kuuluvia tilanteisia kielenkäyttönormeja (= sosiopragmaattinen virhe) tai koska käytetyn ilmaisun pragmaattinen merkitys tulkitaankin eri tavalla kohdekiessä (= pragmalingvistinen virhe) (Thomas 1983: 99–108). Näihin ilmiöihin viitataan jos-

kus yhteisesti myös termillä **pragmaattinen siirtovaikutus** (engl. pragmatic transfer, esim. Blum-Kulka et al. 1989: 10).

Toisaalta tutkimuksissa on havaittu, että kielenoppijoilla voi olla runsaastikin pragmaattista tietoa kielenkäytön vaihtelusta eri tilanteissa sekä pyrkimys hyödyntää tätä tietoa luovasti sopimattoman käytöksen välttämiseksi (esim. Piirainen-Marsh 1995: 314). Oman tutkimukseni tarkoituksena ei ole selvittää pragmaattisiin valintoihin vaikuttavia taustatekijöitä, kuten oppijoiden äidinkielen tai lähtökulttuurin vaikutusta, vaan ennemminkin kuvailla, millaisia strategioita oppijat hyödyntävät erilaisten funktioiden aikaan saamiseksi. On kuitenkin tärkeää tiedostaa, että pragmaattinen siirtovaikutus todennäköisesti liittyy moniin aineistossa esiintyviin pragmaattisiin valintoihin.

2.1.2 Kirjoitustaitojen kehittyminen

Suomenoppijoiden oppijankielen pragmatiikkaa on aiemmin tutkittu pääosin keskustelukonteksteissa (esim. Muikku-Werner 1997; Nikula 1996; Aalto 1998). Tässä tutkimuksessa aineisto koostuu erilaisista kirjallisista viesteistä ja mielipideteksteistä. Vaikka kirjoitettua tekstiä on perinteisesti pidetty yksisuuntaisena viestinnän muotona, voidaan se myös nähdä vuorottelevan viestintäkontekstin osana, jolla on sosiaalinen funktio (Hakulinen 1989: 15–16; EVK 2003: 34–35; Luukka 1992: 361). Vaikka kirjoitettu viesti pyrkii suullisen viestin tapaan vaikuttamaan vastaanottajaan ja herättämään tässä jonkinlaisen reaktion, ei kirjoittaja kuitenkaan voi havaita tätä reaktiota välittömästi eikä sen vuoksi muokata viestiään mahdollisten reaktioiden mukaan (Hakulinen 1989: 15–16; EVK 2003: 91). Nähdäkseni juuri tästä johtuen kirjoitetussa viestinnässä onkin erityisen tärkeää pyrkiä ymmärrettävyyteen ja pragmaattiseen selkeyteen. Myös kirjoittamisen oppimista tutkinut Kalliokoski (2006: 246) toteaa, että virheitä yleensä siedetään vähemmän kirjoituksessa kuin suullisessa viestinnässä.

Ymmärrettävyyden tavoitteesta johtuvien rakenteellisten konventioiden lisäksi kirjallista viestintää säätelevät myös erilaiset kulttuurisidonnaiset tekstilajikonventiot. **Tekstilaji** eli **genre** voidaan määritellä kommunikatiiviseksi tapahtumaksi, jolla on tietyt päämäärät ja jonka konventiot yhteisö tuntee (Bhatia 1993: 13–14). Kalliokosken (2006: 240, 246) mukaan tekstilajit syntyvät ja muuttuvat kielenkäyttäjien muodostaman yhteisön tarpeiden mukaan kunkin lajin tradition pohjalta ja aikuisen kielenoppijan on opiskeltava ne uudelleen toisen kielen kirjoittamista opitellessaan. Koulutuksessa tekstejä arvioidaan tuotteina siitä näkökulmasta, miten ne noudattavat lajinsa kielellisiä, tyyllillisiä ja tekstuaalisia konventioita (Kal-

liokoski 2006: 248). Toisaalta lukiolaisten mielipidekirjoituksia tutkinut Mikkonen (2010: 38) huomauttaa, että tällaisen normilähtöisyyden ei pitäisi estää myöskään uusien mallien hyväksymistä ja tekstilajipoikkeamia etenkin edistyneempien kirjoittajien kohdalla.

Toisen kielen oppimisen kentällä on tutkittu kirjallisten tuotosten lisäksi jonkin verran myös kirjoitusprosessia kognitiivisesta näkökulmasta. Prosessia voidaan verrata puheen tuottamisprosessiin: molempiin kuuluvat suunnitteluvaihe, kielellisen muotoilun vaihe (propositionaalinen sisältö muunnetaan kielelliseksi valitsemalla sopiva muoto ns. mentaalista sanojen, rakenteiden ja tyylien varastosta) sekä fyysinen tuottamisvaihe. Kirjoitustilanteessa kielenkäyttäjällä on puhetilanteeseen verrattuna enemmän aikaa tuotoksen suunnitteluun ja muokkaamiseen, ja erilaiset muokkaukset mahdollistava tuottamisprosessi voidaan nähdä lineaarisen sijaan syklistenä. Oman haasteensa prosessiin tuo se, että kirjoittajan muistin kapasiteettia täytyy lausetason hahmottamisen lisäksi riittää myös koko tekstikokonaisuuden hallintaan. Vaikka ensikielessä opittuja metakognitiivisia kirjoitustaitoja voidaanankin siirtää toisella kielellä kirjoittamiseen, voi toisen kielen rajallinen tuntemus jossain määrin estää näiden taitojen hyödyntämistä. (Schoonen, Snellings, Stevenson & Van Gelderen 2009: 77–86.)

Kirjoitustaito on siis kielitaitoon liittyvä mutta kuitenkin itsenäinen taito, johon vaikuttavat mm. kirjallisen kielen normien ja tekstilajikonventioiden tuntemus sekä kirjoitusprosessin strateginen hallinta. Kalliokosken (2006: 264) mukaan kirjallisesta suorituksesta ei voida päätellä kirjoittajan kielitaidon kokonaiskuvaa.

2.2 Veloitteen ilmaiseminen

2.2.1 Tutkittavana funktiona deonttiset velvoitteet

Funktionalistisessa oppimiskäsityksessä kielellisten muotojen nähdään ensisijaisesti palvelevan oppijalle tarpeellisten merkitysten ilmaisemista. Funktionalistinen toisen kielen tutkimus pyrkii yleensä selvittämään, miten näitä kommunikatiivisia merkityksiä tai funktioita ilmaistaan kielenoppimisen eri vaiheissa. (Mitchell & Myles 1998: 100–117; Benati & VanPatten 2010: 88–89.) Rakenteisiin perustuvan jaottelun sijaan kieli hahmotetaan siis kommunikatiivisten funktioiden ja semanttisten kategorioiden systeeminä (EVK 2003: 164; ks. myös Halliday 1985). Tässä tutkimuksessa tarkasteltavana funktiona on modaalisuuden alaan kuuluva veloitteen ilmaiseminen.

Kielentutkimuksessa **modaalisuudella** tarkoitetaan lausumassa eksplisiittisesti ilmaistua puhujan kannanottoa siihen, miten lausuman peruspresentaatiolla ilmaistu asiointi suhteutuu vaihtoehtoihin asiantiloihin: onko se esimerkiksi mahdollinen tai mahdoton, luvallinen tai pakollinen toteuttaa (Larjavaara 2007: 399). Yksinkertaistaen kyseessä on siis puhujan subjektiivisen näkökulman kieliopillistuma (Palmer 1986: 16; Kangasniemi 1992: 1). Modaalisuutta pidetään kielellisesti universaalina ilmiönä (Kangasniemi 1992: 7), ja kaikki modaalisuus juontuu samasta perusajatuksista: on olemassa positiivista ja negatiivista välttämättömyyttä ja mahdollisuutta (Larjavaara 2007: 400–402).

Modaalisuus jaetaan yleensä kolmeen päätyyppiin. **Episteeminen modaalisuus** on välttämättömyyttä tai mahdollisuutta nähdä asiointilöjen todellisuus tietyllä tavalla (esim. *Sinun täytyy olla syyllinen* > ”Minun täytyy ajatella, että sinä olet syyllinen.”; *Sinä voit olla syyllinen*. > ”Minun on mahdollista ajatella, että sinä olet syyllinen.”). **Dynaaminen modaalisuus** on fyysisistä tai mentaalista olosuhteista tai käytännöllisistä tekijöistä aiheutuvaa välttämättömyyttä tai mahdollisuutta (esim. *Minun täytyy nyt lopettaa, koska virta loppuu akusta*. vs. *Minä voin vielä puhua pitkään, koska latasin juuri akkuni*.) **Deonttinen modaalisuus** on puolestaan sosiaalisen tilanteen sanelemaa pakkoa tai vapautta (esim. *Minun täytyy totella lähiesimiestä*. vs. *Minä saan mennä ruokatunnilla puistoon syömään eväitä*.), joka käsittää mm. velvoittavuuden, luvattomuuden, luvallisuuden, toivottuuden, sopivuuden sekä direktiiviset eli ohjailevat ilmaukset. Varsin yleisesti hyväksytystä kolmijaosta huolimatta episteeminen, dynaaminen ja deonttinen päätyyppi ovat kuitenkin merkityksiltään lähellä toisiaan ja osittain häilyvärajaisia. (Määritelmät ja esimerkit: Larjavaara 2007: 400–419; ks. myös Kangasniemi 1992: 392–399.)

Modaalisuutta voidaan ajatella myös asteittaisena ilmiönä vahvan ja heikon ääripään välillä. Asteittaisuus on toimiva ajattelumalli erityisesti episteemisessä modaalisuudessa, jossa todennäköisyyteen liittyviä arvioita on mahdollista kielentää erilaisin keinoin (esim. *Huomenna varmasti – varmaankin – kenties sataa – ei kai – ei varmasti sada*.). Dynaamisessa ja deonttisessa modaalisuudessa olisi kuitenkin ongelmallista ajatella, että kun kyky tai lupa tehdä jotakin kasvaa, siitä tulisi lopulta pakollista. Tästä huolimatta myönteisen ja kielteisen peruskomponentin välille voidaan hahmottaa jonkinlainen aiheuttavuuden asteittainen lisäkomponentti (esim. deonttisessa: *on pakko – on suotavaa tehdä jotakin – saa tehdä tai olla tekemättä jotakin – ei ole suotavaa – ei saa tehdä jotakin*), jonka asteittaisuus kuitenkin on epäsäännöllisempää kuin episteemisessä todennäköisyydessä. (Kangasniemi 1992: 8, 391–392; Larjavaara 2007: 401–419; esimerkit Larjavaaralta.)

Tässä tutkimuksessa määrittelen **velvoitteen ilmaisuiksi** sellaiset deonttisen välttämättömyyden ilmaisut, joita kirjoittaja käyttää saadakseen tekstin vastaanottajan toimimaan tai ajattelemaan toivomallaan tavalla. Määritelmä käsittää siis edellä esitetystä deonttisen välttämättömyyden jatkumosta osiot jyrkästä pakosta ja kiellosta kohti lievempää suotavuutta tai ”ei-suotavuutta”, mutta ei jatkumon keskelle jääviä luvallisuuden tai vapauden ilmauksia (*voit / saat / ei tarvitse*), ellei niillä katsota olevan vihjeenomainen velvoittavuuden sävy. Laajan direktiivisyysnäkömyksen mukaan myös tällaiset mahdollistavat ilmaukset voidaan ymmärtää ohjailevina tietyissä konteksteissa (ks. esim. Lauranto 2014: 76). Lisäksi rajaan aineistoni ulkopuolelle sellaiset velvoittavat eli direktiiviset ilmaukset, joissa lähettäjän intentio on saada vastaanottaja antamaan jonkinlaisia tietoja (ns. kysymysdirektiivit, ks. Searle 1979: 14), koska tällaisiin velvoitteisiin olisi rinnastettava myös aineiston kaikki kysymykset.

2.2.2 Velvoitteen ilmaisemisen ja sävyttämisen keinot

Puheaktiteoria (engl. speech act theory) perustuu ajatukselle, että kieli ei ainoastaan kuvaile asiaintiloja ja tapahtumia, vaan lausumat voivat myös olla itsessään tekoja (Austin 1980 [1962]: 2–3; ks. myös Larjavaara 2007: 489). Velvoittamiseen erikoistuneita puheakteja on nimitetty mm. vallan osoittamisiksi (Austin 1980 [1962]: 151; engl. exercitives; käänös Leivo, Luukka & Nikula 1992: 25) ja direktiiveiksi (Searle 1979: 13–14). Suorimpana ja vahvimpanakin velvoittamisen keinona on yleensä pidetty velvoittavaa lausemodusta eli imperatiivia, joskin sen voima ja käyttömerkitys voivat vaihdella paljon kontekstin mukaan (ks. esim. Kangasniemi 1992: 97, 111; imperatiivin eri käyttömerkityksistä ks. myös Lauranto 2014: 79–80). Kuitenkin myös muita lausetyyppejä eli väite- ja kysymyslauseita käytetään epäsuorasti toissijaisina käskyinä tai velvoitteina, jolloin niiden tulkinta rakentuu kontekstin perusteella (esim. Cruse 2000: 333; Matihaldi 1979: 137–138; Yli-Vakkuri 1986: 154–155).

Kun väitelauseita käytetään velvoittavassa funktiossa, se tyypillisesti sisältää velvoitetta ilmaisevan modaaliverbin (esim. Larjavaara 2007: 409: *Sinun täytyy syödä.*). Kielissä on usein erityinen modaaliverbien luokka, joka voidaan joissakin kielissä erottaa muotoon perustuvien kriteerein, mutta esimerkiksi suomessa lähinnä semanttisin perustein. Modaalisuustutkimus on perinteisesti keskittynyt juuri modaaliverbeihin, vaikka samoja ilmiöitä voidaan ilmaista myös esimerkiksi modaalisilla substantiiveilla, adjektiiveilla ja adverbeilla. Myös kaikkien asenteellisuutta kantavien sanavalintojen ja jopa intonaation voidaan ajatella osaltaan ilmaisevan modaalisuutta, mutta tutkimuksissa on yleensä annettu keskeisempi asema

keinoille, joilla on kieliopillinen systeemi. (Kangasniemi 1992: 6–8; Larjavaara 2007: 399, 409; modaalisuustutkimusta laajemmasta asenteellisuuden näkökulmasta ks. esim. Martin & White 2005; Shore 2012.) Etenkään oppijankielen tutkimuksessa ei välttämättä ole tarkoituk- senmukaista rajautua tarkastelemaan kovin kapeaa lingvististen keinojen joukkoa, koska sa- maan vuorovaikutukselliseen tavoitteeseen saatetaan päätyä myös muiden keinojen avulla (Aalto 1998: 178).

Tässä tutkimuksessa velvoitteen ilmaisukeinojen luokittelun lähtökohtana ei ole kielen rakenteellinen systeemi, vaan ennemminkin ilmaisujen semanttinen sisältö tai kommunikatiivinen strategia. Pyrin kuvaamaan aineistossani esiintyviä velvoitteen eri asteiden ilmaisemi- sen keinoja mahdollisimman kattavasti ja käytän luokittelun tukena Blum-Kulkan ym. (1989: 18) pyyntöjen tutkimiseen kehittämää mallia. Edellisissä kappaleissa esittelemieni velvoitta- van lausemoduksen ja velvoittavan modaalisen väitelauseen lisäksi velvoitteita voidaan tässä mallissa esittää myös halun ilmauksilla (esim. *Toivon sinun siivoavan keittiön.*), puheaktin nimeävillä performatiiveilla (esim. *Pyydän sinua siivoamaan keittiön.*), erilaisilla konventio- naalisesti epäsuorilla rakenteilla (esim. *Voisitko siivota keittiön?*) tai sisällöllisesti vihjaavilla keinoilla (esim. *Sä oot jättänyt keittiön melkoiseen kaaokseen.*; suomenkieliset esimerkit Muikku-Werner 1997: 35). Ilmaisukeinoluokkien tarkemmat luokitteluperusteet käsittelen kunkin luokan analyysin yhteydessä luvussa 4 (*Velvoitteen ilmaisukeinot*).

Velvoitteen asteen vahvuuteen vaikuttavat valitun ilmaisukeinon lisäksi myös ilmaisun yhteydessä käytettävät velvoitetta sävyttävät elementit. Suomenoppijoiden pyyntöjä koske- vassa tutkimuksessaan Muikku-Werner (1997: 59–84) kutsuu näitä elementtejä pyynnön saat- toelementeiksi, jotka hän jakaa lieventimiin ja vahvistimiin. Nikula (1996) nimittää puhujan asennoitumista lausumaansa ilmaisevia elementtejä pragmaattisen voiman modifioijiksi (engl. pragmatic force modifier), ja Luukka (1992) puhuu tutkimuksessaan vastaavasti varmuuden modifioinnista. Tässä tutkimuksessa käytän termejä **velvoitteen sävyttäminen** ja **velvoitteen sävyttäjät**, jotka kuvailevat mielestäni aiempia termejä tarkemmin kyseisten elementtien funktiota ja luonnetta.

Muikku-Werner (1997: 59–84) luokittelee tutkimuksessaan lieventimiä ja vahvistimia sekä rakenteellisin että semanttisin perustein päätyen varsin suureen ja heterogeeniseen jouk- koon erilaisia sävyttäjäloukkia. Tulosluvussa 5 (*Velvoitteen sävyttämisen keinot*) käsittelen aineistossani esiintyviä sävyttäjiä jakaen ne Muikku-Wernerin karkeammin velvoitteen ilmai- suun itseensä kohdistuviin sävyttäjiin sekä velvoitteen kohteena olevaan toimijaan, toimin- taan, toiminnan kohteeseen tai toiminnan olosuhteisiin kohdistuviin sävyttäjiin. Koska sävyt-

täjät voivat olla myös implisiittisiä eli mahdollistaa monta tulkintaa siitä, miten puhuja asennoituu viestiinsä (Nikula 1996: 50–55), olen Muikku-Wernerin (1997) varovaisempi sävyttäjien tulkittamisessa velvoitteen astetta lieventäväksi tai vahvistaviksi. Tästä syystä käytän jaoteltavissa olevista sävyttäjistä termejä **velvoitetta pehmentävät** ja **painottavat sävyttäjät** sekä jätän osan perinteisesti lieventävinä tai vahvistavina pidetyistä sävyttäjistä kokonaan tämän jaottelun ulkopuolelle. Tällaisia funktioltaan epäselvempiä sävyttäjiä käsittelen aluvuossa 5.4 (*Muita sävyttämisen keinoja*).

Hahmotan velvoitteen ilmaisemisen siis hyvin monipuolisena ja monitasoisena ilmiönä, johon vaikuttavat paitsi valitun velvoitteen ilmaisukeinon ominaisuudet, myös sen yhteydessä esiintyvät velvoitetta sävyttävät elementit. Modalisuutta voidaan tarkastella yksittäisten ilmaisujen lisäksi myös tekstitason ilmiönä, jolloin koko tekstin modaalisen funktion ajatellaan nousevan tekstin kaikkien osien yhteisestä modaalisesta voimasta (Van Dijk 1977: 153–155, 232–238; Kangasniemi 1992: 402). Vaikka tutkimuksessani päähuomio on yksittäisissä lausetason modaalisuutta rakentavissa ilmaisukeinoissa ja sävyttäjissä, otan kontekstitekijänä huomioon myös muiden tekstinosien vaikutuksen koko tekstin modaaliseseen voimaan.

2.2.3 Pragmaattisiin valintoihin vaikuttavia tekijöitä

Velvoitteen ilmaisukeinojen ja sävyttäjien valintaan ja kontekstiin sopivuuteen vaikuttavat monenlaiset taustamuuttujat. Pragmaattisen kielentutkimuksen klassikkoihin kuuluvan kasvojen suojeluteorian (Brown & Levinson 1987 [1978]: 61–70, 129–131) mukaan toista velvoittavat ilmaisut uhkaavat kuulijan **negatiivisia kasvoja** eli tämän itsemääräämisoikeutta, minkä vuoksi tällaisia ilmauksia joko vältetään kokonaan tai pyritään lieventämään erilaisin keinoin. Epäsuoria ilmaisutapoja pidetään usein kohteliaampina, koska ne lisäävät vaihtoehtoisuuden tai vapaaehtoisuuden määrää ja vähentävät puhefunktion velvoittavaa voimaa (Leech 1983: 108).

Toisaalta Brownin ja Levinsonin teoriassa (1987 [1978]: 61–70) viestin vastaanottajan **positiivisia kasvoja** eli oman arvokkuuden tunnetta uhkaavat mm. kritiikki ja erimielisyyden ilmaukset, jotka saattavat joskus liittyä hyvin kiinteästi velvoitteen ilmauksiin ja yhtäläillä tarvita erilaisia lievittelystrategioita. Sekä negatiivisen että positiivisen kohteliaisuuden strategioilla tähdätään yhteistyön jatkumiseen, vaikka niillä usein paradoksaalisesti rikotaankin ns. Grice'n maksimeja eli yleisiä viestinnän sujuvuuden periaatteita (Grice 1975: 47; käännökset Larjavaara 2007: 509): 1) Puhu totta. (= laadun maksimi). 2) Älä puhu enemmän kuin

on tarpeen (= määrän maksimi). 3) Puhu vain siitä, mikä kuuluu asiaan (= relevanssin maksimi). 4) Puhu selvästi (= ilmaisutavan maksimi). Gricen teorian ihanteena onkin mahdollisimman tehokas tiedonsiirto, eikä siinä huomioida kommunikaatioon luonnollisesti kuuluvia sosiaalisia tavoitteita (Muikku-Werner 1993b: 91).

Vuorovaikutuksessa kasvotyö voidaan hahmottaa myös kaksikulotteisena niin, että keskinäisen kumppanuuden säilyttämiseen tähtäävän kasvojen suojelelun lisäksi viestijät pyrkivät samalla säilyttämään omat ns. **kompetenssikasvonsa**. Kompetenssikasvoilla tarkoitetaan viestijän halua saada arvostusta omille kyvyilleen ja tulla nähdyksi relevanttien näkemysten esittäjänä. (Lim & Bowers 1991: 420–421; Aalto 1998: 40–42.) Tästä näkökulmasta tarkasteltuna tietynlaiset vakuuttavuuteen pyrkivät veloitteen ilmaisut ovat funktioltaan lähellä argumentointia. Perelmanin (1996: 16) määritelmän mukaan ”argumentaatioissa pyritään hankkimaan tai vahvistamaan yleisön hyväksyntää tai kannatusta esitetyille väitteille”. Argumentoinnin vakuuttavuuden arvioinnissa on painotettu mm. argumentoinnin tavoitteen toteutumista (Kakkuri-Knuutila & Halonen 1998: 76), argumentoinnin sopeuttamista yleisön mukaan (Perelman 1996: 28) sekä kielellisen ilmaisun selkeyttä ja neutraaliutta (Govier 2005: 104–114), joskin vakuuttavuuden arvioinnin on todettu olevan myös tilanne- ja yhteisökohtaista sekä usein intuitioon perustuvaa (Kakkuri-Knuutila & Halonen 1998: 109; Mikkonen 2010: 62).

Juuri tilannesidonnaisuuden korostamisesta nousee myös perinteisen kohteliaisuustutkimuksen kritiikki. Mitään kielellistä rakennetta ei tulisi itsessään pitää kohteliaana, epäkohteliaana tai vakuuttavana, vaan ilmaisut saavat aina tulkintansa jossakin laajemmassa tekstuaalisessa ja kommunikatiivisessa kontekstissa (esim. Watts 2003: 114, 168; Tanner 2012: 147–150; Piirainen-Marsh 1991: 141–143). Tähän kontekstiin vaikuttavat mm. kommunikaation osapuolten tuttuus ja valtasuhteet sekä esitetyn veloitteen rasittavuus tai edullisuus vastaanottajan kannalta (Watts 2003: 156; Muikku-Werner 1997: 85–96).

Lisäksi uudemmassa kohteliaisuustutkimuksessa kohteliaisuus hahmotetaan osana laajempaa **suhdetyöksi** kutsuttavaa ilmiötä (engl. relational work, ks. esim. Locher & Watts 2005: 9–14; Watts 2003: 17–24; Tanner 2012: 148–155). Tässä mallissa keskeinen käsite on **tilanteeseen sopiva käytös** (engl. politic behaviour), joka eroaa sekä epäkohteliaasta että tilanteen kannalta poikkeuksellisen kohteliaasta käytöksestä. Tannerin (2012: 154) mukaan tällainen tilanteen kannalta sopiva kohteliaisuuden aste on juuri kielenoppijoiden kannalta olennainen havaita ja hallita, minkä vuoksi pidän sitä myös tarkkuusanalyysini lähtökohtana (ks. luku 6 *Veloitteen ilmaisukeinojen ja sävyttäjien kontekstiin sopivuus*).

2.3 Velvoitteen ilmaiseminen ja kirjoittaminen kielitaidon arvioinnissa

2.3.1 Eurooppalaisen viitekehyksen taitotasokuvaukset

Eurooppalaisessa viitekehyksessä kielitaidon kehittymistä kuvataan kuusiportaisella taitotasosteikolla alkeistasolta A1 mestarin tasolle C2. Kukin laajempi taitotaso A (perustason kielenkäyttäjä), B (itsenäinen kielenkäyttäjä) ja C (taitava kielenkäyttäjä) on jaettu alempaan ja ylempään tasoon kuvion 1 haaramallin mukaisesti. Taitotasosteikkoa ei tulisi tulkita suoraviivaisena kehityksen kuvaajana: usein oppijat tarvitsevat yli kaksi kertaa enemmän aikaa päästäkseen selviytyjän tasolta A2 kynnystaitotasolle B1 kuin aiemmin matkaan nollapisteestä selviytyjän tasolle, koska kielellisten toimintojen ja taitojen kirjo laajenee tasojen mukana. Lisäksi taitotasot kuvastavat ainoastaan kielenoppimisen pystysuoraa ulottuvuutta, ja niissä voidaan vain rajallisesti ottaa huomioon horisontaalinen edistyminen eli kommunikatiivisten toimintojen ja kielenkäytön kategorioiden laajeneminen. Rajoitteista huolimatta taitotasokuvaukset antavat kiintopisteitä opetus-, arviointi- ja suunnittelutyössä toimiville. (EVK 2003: 39–40, 46–47.)

Kuvio 1. Eurooppalaisen viitekehyksen kielitaitotasot (EVK 2003: 47).

Taitotasojen yleiskuvauksessa (EVK 2003: 48) A-tason kielenkäyttäjän odotetaan pystyvän konkreettien välittömien tarpeiden tyydyttämiseen perustason sanontoja ja arkipäivän ilmauksia käyttämällä. B-tason kielenkäyttäjältä edellytetään A-tasoa sujuvampaa, yksityiskohtaisempaa ja abstraktimpaa viestintää aiempaa laajemmasta aihevalikoimasta. C-tason kielenkäyttäjän odotetaan jo pystyvän joustavaan ja tehokkaaseen kielenkäyttöön, jossa ei

juuri havaita vaikeuksia ilmausten löytämisessä tai ymmärtämisessä. Yleistasokuvausten lisäksi tämän tutkimuksen kannalta keskeisiä ovat kuvaimet, jotka koskevat kirjoitustaitoja, viestinnän sosiolingvististä tarkoituksenmukaisuutta, tavaroiden ja palvelujen hankkimiseen liittyvää kielenkäyttöä sekä kielellisen ilmaisuvaramon laajuutta ja tarkkuutta (EVK 2003: 96, 118, 121, 159, 171, 181). Kuvailen seuraavaksi kutakin taitotasoa näiden EVK:n taitotasokuvaimien perusteella.

Taitotason A1 kielenkäyttäjä osaa kirjoittaa yksinkertaisia irrallisia ilmauksia ja lauseita itsestään ja konkreettisista tilanteista. Hän hallitsee jo pyytämiseen liittyvää kielenkäyttöä ja kykenee perustason sosiaalisten kontaktien solmimiseen. A2-tasolla kirjoituksessa esiintyy tavallisimpia lauserakenteita ja kaavamaisia ilmauksia. Kielenkäyttäjä osaa tervehtiä kohteliaasti sekä esittää kutsuja, tarjouksia ja tavanomaisia palveluja koskevia pyyntöjä arkisissa tilanteissa. Itselleen vieraammissa aiheissa myös A2-tason kirjoittaja joutuu tyytymään heikompaan aikaansaannokseen ja rajoittamaan viestin sisältöä. (EVK 2003: 96, 118, 121, 157, 171, 181.)

B1-tason kielenkäyttäjä pystyy jo kirjoittamaan A-tasoa yhtenäisempää tuotosta välittömän konkreettisen kokemuksen piiriin liittyvistä tunteista ja ajatuksista. Hän selviytyy muistakin kuin rutiininomaisista tilanteista (esim. valitus) ja osaa käyttäytyä kohdekuulttuurin tärkeimpien kohteliaisuussääntöjen mukaisesti sopivan muodollisuusasteen halliten. Keskeiset asiat ilmaistaan ymmärrettävästi, mutta sanaston suppeus saattaa aiheuttaa toistoa ja ajoittain vaikeuksia ilmausten muotoilussa. B2-tasolla kielenkäyttäjältä puolestaan odotetaan luotettavaa ja yksityiskohtaista tiedon välittämistä, argumentoinnin tehokkuutta, myönnytysten vaatimista sekä tyylin ja sävyn sopeuttamista kontekstiin. Ilmaisuvaramo mahdollistaa selkeän kielenkäytön, jossa esiintyy merkkejä sanottavan rajoittamisesta vain harvoin. (EVK 2003: 62, 96, 118, 121, 157, 171, 181.)

Erotuksena B2-taitotasoon C1-tason kirjoittaja pystyy huomioimaan vastaanottajan vieläkin joustavammin ja tehokkaammin sekä käyttämään kieltä myös leikillisiin tarkoituksiin. Tuotoksessa saattaa hyvin satunnaisesti esiintyä merkitykseltään vähäistä sanastollista epätarkkuutta, ja kieltä käytetään tehokkaasti myös esim. emootioiden ja varmuuden ilmaisemiseen. Palveluiden pyytämisen kuvaimissa ei mainita muutoksia B2-tasoon nähden. C2-tasolla kielenkäyttäjältä odotetaan C1-tason kriteerien lisäksi idiomaattista ja johdonmukaisesti virheetöntä tuotosta, jossa merkitysvivahteita ilmaistaan täsmällisesti erilaisten modifiointikeinojen avulla. (EVK 2003: 63, 96, 118, 121, 159, 171, 181.)

2.3.2 Yleisten kielitutkintojen kriteerit

Eurooppalaisen viitekehyksen taitotasojen kuvausjärjestelmää hyödynnetään myös Suomessa aikuisten toiminnallista kielitaitoa mittaavissa Yleisissä kielitutkinnoissa (tästä eteenpäin YKI). Kielitutkinnoissa osallistuja valitsee itse, osallistuuko perus-, keski- vai ylimmän tason kokeeseen. Perustasolla voi saada arvosanan alle 1, 1 tai 2, keskitasolla arvosanan alle 3, 3 tai 4 ja ylimmällä tasolla arvosanan alle 5, 5 tai 6. Kuusiportainen asteikko on yhteismitallinen edellisessä luvussa käsittelemäni EVK:n taitotasosteikon kanssa siten, että arvosana 1 vastaa EVK:n taitotasoa A1 ja arvosana 6 taitotasoa C2. (Opetushallituksen verkkosivut; Yleisten kielitutkintojen perusteet = YKP 2011: 5, 8.)

Yleisen kielitutkinnon voi suorittaa useissa eri kielissä, ja kussakin kielessä tutkinto koostuu kirjoittamisen, tekstin ymmärtäminen, puhumisen ja puheen ymmärtämisen osakokeesta. Suomen ja ruotsin kielen todistuksella voi myös osoittaa Suomen kansalaisuuden saamiseksi edellytettävän kielitaidon hallintaa, jos vähintään kaksi osakoetta on suoritettu vähintään arvosanalla 3. Kielitutkinnoissa kielitaidon osoittaminen on mahdollista sen hankintatavasta riippumatta, sillä kielitaitoa arvioidaan todellisia viestintätilanteita jäljittelevissä tehtävissä taitotasojen arviointikriteereihin verraten. (Opetushallituksen verkkosivut; YKP 2011: 5, 8.)

Tutkimukseni aineisto koostuu Yleisten kielitutkintojen kirjoittamisen osakokeen suorituksista (tarkemmin luvussa 3.1 *Aineistotekstit Yleisten kielitutkintojen korpuksesta*). Osakokeessa kukin osallistuja kirjoittaa kolme erityyppistä tekstiä, joiden haastavuus on muokattu kullekin tutkintotasolle sopivaksi aihealueiden, sanaston ja kielenkäyttötarkoitusten osalta. Suoritusten arvioinnissa käytetään EVK:n taitotasokuvauksiin pohjautuvaa kriteeristöä, joka on kirjoitustaitojen osalta nähtävissä liitteessä 1. (YKP 2011: 5, 8, 10–12.) Viittaan tutkimuksessani Yleisten kielitutkintojen perusteiden tuoreimpaan, vuoden 2011 julkaisuun (= YKP 2011), mutta arviointikriteerit ovat olleet samat myös vuoden 2002 perusteissa. Tiivistän tutkimuskysymysteni kannalta olennaiset, edellä kuvailemiani EVK:n taitotasokuvauksia tarkentavat YKI:n kriteerit seuraavissa tekstikappaleissa. Käytän tästä eteenpäin YKI:n arvosanoista 1–6 niiden pohjana olevia EVK:n taitotasokoodeja A1–C2 sekaannusten välttämiseksi.

YKI:n arviointikriteereiden mukaan A1-tason kirjoittaja pystyy kirjoittamaan erittäin lyhyitä ja osittain ymmärrettäviä itseään koskevia tekstejä, joissa on lukuisia kielellisiä puutteita. A2-tasolla kirjoitetaan jokapäiväisiin aiheisiin liittyviä suppeita ja yksinkertaisia tekstejä, joissa esiintyy vaikeasti ymmärrettäviä ilmauksia. Tutkimuskysymysteni kannalta keskei-

set kielenkäyttötarkoitukset – asenteiden ilmaiseminen, asioiden hoitaminen (esim. pyytäminen, sopiminen) ja sosiaalisten käytänteiden mukaan toimiminen – toteutuvat vielä A-tasolla suppeasti ja perusilmauksiin perustuen. (YKP 2011: 6, 10, 16–17.)

B1-tason kirjoittaja pystyy jo kirjoittamaan yksinkertaista, yhtenäistä ja pääosin ymmärrettävää tekstiä, jossa kieliopilliset ja sanastolliset puutteet voivat kuitenkin vielä vaikeuttaa ymmärtämistä. B2-tasolle tultaessa osataan kirjoittaa myös puolivirallisia tekstejä, tekemään ero virallisen ja epävirallisen kielimuodon välillä sekä esittämään ajatuksia suhteellisen laajasti yhtenäisinä kokonaisuuksina ja keskeisiä seikkoja korostaen. Epäluonteivia ilmauksia saattaa esiintyä satunnaisesti. B-tason kielenkäyttäjä ilmaisee asenteita, hoitaa asioita ja noudattaa sosiaalisia käytänteitä A-tasoon nähden perusteellisemmin, täsmällisemmin ja muodollisuusastetta erilaisiin tilanteisiin paremmin sopeuttaen. (YKP 2011: 6, 11, 16–17.)

Erona edellisiin taitotasoihin C1-tason kirjoittaja kykenee kirjoittamaan selkeää, sujuvaa ja tyyllillisesti asiaankuuluvaa tekstiä monenlaisista aiheista, ja vaikeuksia esiintyy vain harvinaisten sanojen ja lauserakenteiden yhteydessä. C2-tasolla ilmaisu on varmaa, idiomaattista ja vivahteikasta sekä lähes kaikissa tilanteissa kohdekielen mukaista. Vivahteikkuutta edellytetään alempia tasoja enemmän myös asenteiden ilmaisemisessa, asioiden hoitamisessa ja sosiaalisten käytäntöjen mukaan toimimisessa. (YKP 2011: 5–6, 12, 16–17.)

Tässä ja edellisessä alaluvussa kuvailemani YKI:n ja EVK:n arviointikriteerit toimivat kehyksenä, johon suhteutan aineistosta nousevat havainnot velvoitteen ilmaisemisen ja säilyttämisen keinoista. Yhtenä tutkimuksen tavoitteena on saada tietoa olemassa olevien kriteerien toimivuudesta kyseisen funktion ilmaisemisen kuvaajina.

3 AINEISTO JA MENETELMÄT

3.1 Aineistotekstit Yleisten kielitutkintojen korpuksesta

Tutkimuksen aineistona on kirjoitussuorituksia Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielentutkimuksen keskuksen tutkimus- ja opetuskäyttöön laatimasta Yleisten kielitutkintojen korpuksesta (= YKI-korpus). Korpukseen on vuodesta 2002 alkaen tallennettu Yleisiin kielitutkintoihin osallistuneiden henkilöiden taustatietoja ja taitotasoarvioita sekä puhumisen ja kirjoittamisen osakokeiden suorituksia. Omien tietojen ja suoritusten antaminen tutkimuskäyttöön on ollut tutkintoon osallistuneille vapaaehtoista, ja tutkimusluvut on kerätty kokeen suorittamisen yhteydessä. Korpukseen lisätään aineistoa sitä mukaa kuin sitä testisuorituksista kertyy. (YKI-korpuksen verkkosivut; Tampereen yliopiston yliopistouutisten arkisto 2008; Yleisistä kielitutkinnoista lisää luvussa 2.3.2. *Yleisten kielitutkintojen kriteerit.*)

Poimin YKI-korpuksesta tekstejä joulukuussa 2014 ottamatta huomioon niiden kirjoitusajankohtaa. Valitsin aineistokseni kutakin EVK:n taitotasoa A1–C2 vastaavan arvosanan (YKI:ssä 1–6) saaneista kirjoitussuorituksista 30 tekstiä. YKI:n tutkintokäytännöistä johtuen korkein mahdollinen tasoarvio on perustason kokeessa A2 (YKI:ssä 2) ja keskitason kokeessa B2 (YKI:ssä 4; tarkemmin luvussa 2.3.2 *Yleisten kielitutkintojen kriteerit.*). Kyseisten tasoarvioiden luotettavuuden varmistamiseksi teetin teksteistä uudelleenarvioinnin ryhmällä, johon kuului seitsemän suomen kielen maisterivaiheen opiskelijaa ja suomen kielen professori. Arvioijat vertasivat tekstejä YKI:n kirjoittamisen osakokeen kriteereihin (ks. liite 1) ja määrittivät tekstien taitotason huomioimatta tutkintokäytäntöjen mukaista enimmäisarvosanarajaa. Uudelleenarvioinnin perusteella poistin aineistosta tutkintotasoilla A ja B arvosanoja A2 ja B2 paremmiksi arvioidut tekstit ja valitsin kummankin tason aineistotekstit niiden tekstien joukosta, joiden alkuperäisiä tasoarvioita uudelleenarvioijat olivat pitäneet luotettavina.

Kunkin taitotason 30 aineistotekstin joukosta 10 on tutulle kirjoitettuja viestejä, 10 vieralle kirjoitettuja viestejä ja 10 mielipidetekstejä (tästä eteenpäin koodit: VT = viesti tutulle, VV = viesti vieralle, MP = mielipideteksti). A-tason kokeessa mielipidetekstin asemassa toimivat erilaiset palautetekstit, joita pidän tutkittavan funktion kannalta riittävän vertailukelpoisina B- ja C-tasojen mielipideteksteihin nähden. C-tason kokeessa tutulle kirjoitetut viestit ovat puolestaan alempia tasoja muodollisempia ja suuremmalle joukolle kirjoitettuja (esim. kutsu taloyhtiön talkoisiin tai harrastuskerhon kokoukseen), minkä huomioin kontekstitekijänä veloitteen ilmaisuja analysoidessani.

Valitsin aineistotekstit satunnaisotannalla sellaisten tekstien joukosta, joissa tehtävänanto ohjasi tai antoi tilaisuuden jonkinlaisen velvoitteen esittämiseen. Valitsemani tehtävätyypit, niihin perustuvien aineistotekstien määrät sekä niistä jatkossa käyttämäni koodit näkyvät taulukossa 1. Käytän tutkimusraporttini aineistoesimerkeissä taulukon mukaisia kirjoittajan ja tehtävätyypin yksilöiviä koodeja, esimerkiksi A1VTK001. Koodissa kaksi ensimmäistä merkkiä kertovat taitotason (A1) ja kolme seuraavaa merkkiä taitotasolla käytetyn tehtävätyypin (VTK = Viesti tutulle: kutsu / tapaamisen ehdottaminen). Viimeiset kolme numeroa (001) yksilöivät kirjoittajan viiden samanlaiseen tehtävään samalla taitotasolla vastanneen kirjoittajan joukosta. Kultakin kirjoittajalta on valittu aineistoon ainoastaan yksi teksti, jotta yksilökohtaiset ominaisuudet eivät toistuisi eri tehtävätyypeissä vaan kutakin tekstiä voitaisiin käsitellä itsenäisenä viestinnällisenä yksikkönään.

Taulukko 1. Aineistotekstien tehtävätyypit ja niistä käytettävät koodit eri taitotasolla. (Kirjoitustehtävän kuvauksesta on lihavoitu sanat, joihin tehtävästä käyttämäni koodi perustuu.)

Taitotaso	Kirjoitustehtävä	Kpl/taitotaso	Koodi
A1/A2	Viesti tutulle: kutsu / tapaamisen ehdottaminen	5	VTK
A1/A2	Viesti tutulle: tapaamisen peruminen + uuden ehdottaminen	5	VTP
A1/A2	Viesti vieraille: vikailmoitus talonmiehelle + remonttipyyntö	5	VVR
A1/A2	Viesti vieraille: ilmoitus löytyneestä omaisuudesta	5	VVI
A1/A2	Mielipide: palaute kielikurssista	5	MPK
A1/A2	Mielipide: palaute ravintolakäynnistä	5	MPR
B1/B2	Viesti tutulle: kutsu juhlaan	5	VTK
B1/B2	Viesti tutulle: tapaamisen peruminen + uuden ehdottaminen	5	VTP
B1/B2	Viesti vieraille: remonttipyyntö isännöitsijälle	5	VVR
B1/B2	Viesti vieraille: reklamaatio verkkokauppaan	5	VVV
B1/B2	Mielipide: terveet elintavat	5	MPE
B1/B2	Mielipide: poliitikkojen toiminta	5	MPP
C1/C2	Viesti tutulle: taloyhtiön talkookutsu	5	VTT
C1/C2	Viesti tutulle: harrastuskerhon kokouskutsu	5	VTK
C1/C2	Viesti vieraille: työhaastattelun siirtopyyntö	5	VVH
C1/C2	Viesti vieraille: reklamaatio verkkokauppaan	5	VVV
C1/C2	Mielipide: hyvän työilmapiirin merkitys	5	MPT
C1/C2	Mielipide: plastiikkakirurgian tavoitteet	5	MPP

Taulukossa 2 näkyy kunkin taitotason kunkin tekstijoukon kokonaissanamäärät sekä tekstikohtaisten sanamäärien keskiarvot. Kukin 10 tekstin joukko koostuu siis kahteen eri tehtävänantoon perustuvista teksteistä (ks. taulukko 1), joissa on kuitenkin samanlainen vastaanottaja: viestin tuttu vastaanottaja (VT), viestin vieras vastaanottaja (VV) tai mielipidekirjoituksen lukija (MP). Tekstien sanamäärien keskiarvot nousevat tasaisesti taitotasoin

kaikissa tehtävätyypeissä, joskin C1-tasolla vieraalle kirjoitetut viestit ovat keskimäärin lyhempiä kuin B1- ja B2-tasoilla. Kaikilla taitotasoilla mielipidetekstit ovat kolmesta tekstijoukosta keskimäärin pisimpiä.

Taulukko 2. Aineistoksi valitut tekstijoukot sanamäärineen.

Tekstijoukko (taitotaso, tehtävä)	Tekstijoukon koodi	Tekstejä / tekstijoukko	Sanoja keskimäärin / teksti	Sanoja yht. / tekstijoukko
A1 viesti tutulle	A1VT	10	38	381
A1 viesti vieraalle	A1VV	10	37	366
A1 mielipide (palaute)	A1MP	10	51	507
A1 kaikki tekstit	yht. A1	30	42	1254
A2 viesti tutulle	A2VT	10	43	429
A2 viesti vieraalle	A2VV	10	44	437
A2 mielipide (palaute)	A2MP	10	68	676
A2 kaikki tekstit	yht. A2	30	51	1542
B1 viesti tutulle	B1VT	10	60	600
B1 viesti vieraalle	B1VV	10	64	638
B1 mielipide	B1MP	10	88	876
B1 kaikki tekstit	yht. B1	30	70	2114
B2 viesti tutulle	B2VT	10	63	627
B2 viesti vieraalle	B2VV	10	74	744
B2 mielipide	B2MP	10	111	1112
B2 kaikki tekstit	yht. B2	30	83	2483
C1 viesti tutulle	C1VT	10	75	747
C1 viesti vieraalle	C1VV	10	61	609
C1 mielipide	C1MP	10	134	1341
C1 kaikki tekstit	yht. C1	30	90	2697
C2 viesti tutulle	C2VT	10	89	886
C2 viesti vieraalle	C2VV	10	77	767
C2 mielipide	C2MP	10	149	1486
C2 kaikki tekstit	yht. C2	30	105	3139
A1–C2 kaikki tekstit	yht.	180	73	13229

Tutkimusraportissa käyttämäni aineistoesimerkit ovat pääosin siinä muodossa, jossa ne on kirjattu Yleisten kielitutkintojen korpukseen, eli en ole muuttanut esimerkiksi niissä käytettyjä kapiteelikirjaimia tai välimerkkejä. Alkuperäisten tekstien rivivaihtoja en ole kuitenkaan säilyttänyt aineistoesimerkeissäni, koska tutkin tekstin visuaalisen jäsentämisen sijaan kielellisiä ilmauksia. Korpukseen kirjattaessa suurin osa paikannimistä ja henkilönimistä on muutettu tunnistamattomaksi muotoon Solkila ja Maija/Matti Solki, mutta joitakin anonymiteettiä heikentämättömiä tavallisia etunimiä on jätetty aineistoon alkuperäiseen muotoon.

Viittaan kuhunkin aineistoesimerkkiin sen edessä olevan juoksevan esimerkinumeron mukaan ja vahvennan esimerkistä ilmauksen tai ilmaukset, joihin omassa tekstissäni viittaan. Aineistoesimerkkeihin pyrin aina poimimaan käsiteltävän teeman kannalta olennaisen tekstinosan, eikä aineistoesimerkissä siis yleensä näy mikään teksti kokonaisuutena. Jos jossakin aineistoesimerkissä olen lopettanut lainaamisen kesken virkkeen tai poistanut teeman kannalta

epäolennaista tekstiä aineistoesimerkin keskeltä, käytän esimerkistä puuttuvan tekstin merkkinä kahta ajatusviivaa (—).

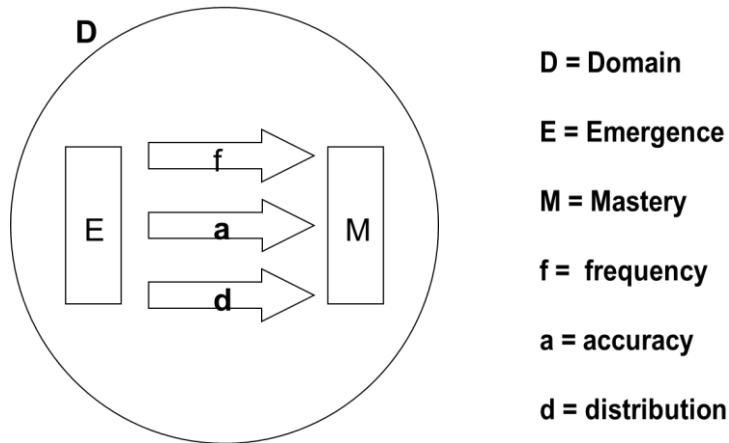
3.2 Tutkimuksen luonne ja DEMfad-mallin soveltaminen

Tutkimukseni on luonteeltaan laadullinen ja kuvaileva. Laadulliselle tutkimukselle tyypillisesti tarkoitukseni ei ole testata hypoteeseja vaan tarkastella aineistoa monitahoisesti myös jokainen poikkeus huomioiden (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009: 138–139; Alasuutari 2011: 40–43). Käytän analyysin lähtökohtana funktionalistisen kielentutkimuksen metodeihin kuuluvaa ns. funktio-muotoanalyysia (engl. function-form analysis, ks. esim. Ellis & Barkhuizen 2005: 125–127) eli kerään teksteistä kaikki kohdat, joissa kirjoittaja ilmaisee tekstin vastaanottajaan kohdistuvaa velvoitetta tai sävyttää sitä. Koska tutkittavien tekstien ja ilmausten joukko on suhteellisen suuri, tukeudun aineistoni analyysissa myös ilmausten taulukointiin ja määrällisillä suhteilla argumentointiin pyrkimättä kuitenkaan tilastolliseen analyysiin tai määrällisten tulosten yleistettävyyteen (ks. Alasuutari 2011: 40, 193, 203). Tavoitteenani ei ole selittää aineistossa esiintyviä kielellisiä ilmiöitä vaan kuvailla niiden ominaisuuksia ja kehityskulkuja eri taitotasoilla juuri tässä aineistossa.

Sovellan aineiston analyysiin löyhästi myös oppijankielen kehittymisen tutkimiseen tarkoitettua DEMfad-mallia. Mallissa tarkastellaan tietyn kielellisen piirteen (domain) kehittymistä sen ensimmäisestä esiintymästä (emergence) kohdekielen mukaiseen käyttöön eli hallintaan (mastery). Tarkastelussa otetaan huomioon piirteen frekvenssi (frequency = esiintymien taajuus tuhatta sanaa kohti), tarkkuus (accuracy) sekä distribuutio (distribution), jolla tarkoitetaan kompleksisuuden ja variaation piirteitä. (Martin, Mustonen, Reiman & Seilonen 2010: 58–61.) Seilosen (2013: 196) mukaan DEMfad-malli soveltuu monenlaisten kielellisten ilmiöiden tarkasteluun, sillä tarkkuus ja distribuutio määrittellään kulloinkin kohteena olevan ilmiön mukaan. Mallia havainnollistaa kuvio 2.

Tutkimuksessani tutkittava kielitaidon osa-alue (domain) on velvoitteen ilmaiseminen ja sävyttäminen. DEMfad-mallissa tutkittavan piirteen ensimmäinen ilmaantuminen oppijankieleen (emergence) kertoo piirteen omaksumisesta riippumatta siitä, käytetäänkö rakennetta virheettömästi. Näin ollen lasken frekvenssianalyysissa mukaan kaikki ilmaukset, jotka tulkintani mukaan edes pyrkivät ilmaisemaan velvoitteita tai sävyttämään niitä. Frekvenssi- eli taajuusanalyysissa (frequency) suhteutan esiintymät DEMfad-mallin mukaisesti tekstien kokonaissanamääriin poistaakseni tekstien pituuseroista johtuvan vaikutuksen tutkittavan piir-

teen esiintymien määriin. (Ks. Martin et al. 2010: 58–61; Seilonen 2013: 30–31.) Tekstien keskimääräisissä sanamäärissä on huomattavia eroja eri taitotasojen ja eri tehtävätyyppien välillä, kuten edellisen luvun taulukosta 2 nähtiin.

Kuvio 2. DEMfad-malli (Franceschina, Alanen, Huhta & Martin 2006, viittaneet Martin et al. 2010: 59).

Taulukko 3 havainnollistaa käyttämäni laskentatapaa. *Tekstit*-sarakeessa näkyy tarkasteltava tekstiryhmä luvussa 3.1 (*Aineistotekstit Yleisten kielitutkintojen korpuksesta*) selittämieni koodien mukaisesti (VT = viesti tutulle, VV = viesti vieraille, MP = mielipide). Kunkin taitotason kolmen tekstiryhmän alapuolella olevalla rivillä (koodit *yht. A1*, *yht. A2* jne.) tarkastelen kaikkia kyseisen tason tekstejä yhtenä tekstiryhmänä. *Sanoja*-sarakeessa on kunkin tekstiryhmän kokonaissanamäärä ja *Ilmaisuja*-sarakeessa tarkasteltujen ilmausten määrä kyseisessä tekstiryhmässä. Sarakeessa */1000* on tarkasteltavien ilmausten määrän ja kunkin tekstijoukon kokonaissanamäärän perusteella laskettu taajuusluku (tuhat kertaa tekstijoukossa esiintyvien velvoitteen ilmausten määrä jaettuna saman tekstijoukon kokonaissanamäärällä, esim. ensimmäisellä rivillä $1000 * 22/381 = 57,7$).

Koska taajuusluku kuvaa tekstiryhmää yhtenä tekstimassana häivyttäen kirjoittaja-kohtaiset erot, lasken myös, kuinka monella prosentilla kunkin tehtävätyypin kirjoittajista kyseinen ilmaisutapa esiintyy. Taulukon 3 sarakeessa *Käyttäjät* on tarkasteltavaa keinoa käyttäneiden kirjoittajien määrä, sarakeessa *Kirj. yht.* (= kirjoittajia yhteensä) kyseisen tekstijoukon kaikkien kirjoittajien (eli tekstien) määrä ja sarakeessa *% kirj.* (= prosenttia kirjoittajista) edellisten sarakkeiden perusteella laskettu keinoa käyttäneiden kirjoittajien prosentuaalinen osuus kaikista kirjoittajista kyseisessä tekstiryhmässä.

Taulukko 3. Esimerkki frekvenssien ja kirjoittajaosuuksien laskemisesta tekstiryhmittäin. (VT = viesti tutulle, VV = viesti vieraille, MP = mielipideteksti, Sanoja = tekstiryhmän kokonaissanamäärä, Ilmaisuja = tutkittavien ilmausten määrä ko. tekstiryhmässä, /1000 = veloitteen ilmaisuja tuhatta sanaa kohti, Käyttäjät = veloitteen ilmaisuja käyttäneiden kirjoittajien määrä, Kirj. yht. = kirjoittajia yhteensä, % kirj. = keinoa käyttäneiden kirjoittajien osuus tekstijoukon kaikista kirjoittajista.)

Tekstit	Veloitteen ilmaiset yhteensä					
	Sanoja	Ilmaisuja	/1000	Käyttäjät	Kirj. yht.	% kirj.
A1VT	381	22	57,7	9	10	90 %
A1VV	366	21	57,4	9	10	90 %
A1MP	507	4	7,9	4	10	40 %
yht. A1	1254	47	37,5	22	30	73 %
A2VT	429	23	53,6	10	10	100 %
A2VV	437	13	29,7	7	10	70 %
A2MP	676	15	22,2	8	10	80 %
yht. A2	1542	51	33,1	25	30	83 %
B1VT	600	21	35,0	9	10	90 %
B1VV	638	28	43,9	10	10	100 %
B1MP	876	11	12,6	8	10	80 %
yht. B1	2114	60	28,4	27	30	90 %
B2VT	627	28	44,7	10	10	100 %
B2VV	744	29	39,0	10	10	100 %
B2MP	1112	20	18,0	9	10	90 %
yht. B2	2483	77	31,0	29	30	97 %
C1VT	747	41	54,9	10	10	100 %
C1VV	609	19	31,2	10	10	100 %
C1MP	1341	21	15,7	9	10	90 %
yht. C1	2697	81	30,0	29	30	97 %
C2VT	886	35	39,5	9	10	90 %
C2VV	767	21	27,4	10	10	100 %
C2MP	1486	50	33,6	10	10	100 %
yht. C2	3139	106	33,8	29	30	97 %
yht.	13229	422	31,9	161	180	89 %

Taulukossa 3 näkyy siis kaikkien aineistossa esiintyvien tässä tutkimuksessa tarkasteltavien veloitteen ilmaisukeinojen määrät, taajuusluvut, kirjoittajien määrät ja veloitteen ilmaisuja käyttäneiden kirjoittajien prosenttiosuudet. Lasken saman mallin mukaisesti vastaavat luvut kaikkien laatimieni veloitteen ilmaisukeinojen pääluokkien ja alaluokkien sekä veloitteen sävyttäjien pääluokkien osalta. Esittelen näin saadut tulokset taulukoissa 4–11 luvuissa 4 (*Veloitteen ilmaisukeinot*) ja 5 (*Veloitteen sävyttämisen keinot*), mutta kyseisistä taulukoista olen poistanut taulukon 3 sarakkeita *Sanoja*, *Ilmaisuja*, *Käyttäjät* ja *Kirj. yht.* vastaavat sarakkeet havainnollisemman ja kompaktimman kuvaajan aikaansaamiseksi. Taulukoissa on siis ainoastaan keskeisimpinä pitämäni arvot eli taajuusluku (*/1000*) ja kutakin keinoa käyttäneiden kirjoittajien osuus tekstijoukon kaikista kirjoittajista (*% kirj.*). Frekvenssien laskentaa varten laatimani ilmaisutyyppeiden ja sävyttäjien luokat esittelen tarkemmin kunkin luokan analyysin yhteydessä (ks. luvut 4 ja 5) ja luokittelun käytännön periaatteita kuvailen esimerkkien avulla seuraavassa alaluvussa 3.3 (*Luokittelun yleisiä periaatteita*).

Hyödynnän edellä havainnollistamaani DEMfad-mallin mukaista frekvenssianalyysia tutkiessani millaisia velvoitteen ilmaisemisen ja sävyttämisen keinoja aineistossani käytetään (ks. 1. tutkimuskysymys luvussa 1 *Tutkimuksen taustaa ja tutkimuskysymykset*). Saman tutkimusongelman piiriin kuuluvat myös keinojen jakautuminen ja painottuminen tietyille taitotasolle ja tiettyihin tehtävätyyppeihin. Näitä ominaisuuksia analysoin kokoavien taulukoiden avulla luvussa 4.3 (*Yhteenveto ilmaisukeinojen jakaumasta taitotasoin ja tehtävätyypeittäin*). Tutkimuksessani kyseiset ominaisuudet vastaavat DEMfad-mallin distribuutiota, joka Seilosen (2013: 32) mukaan toimii eräänlaisena kattoterminä kompleksisuuden ja variaation piirteille.

Distribuutioanalyysini keskiössä ei ole yksittäisten ilmaisukeinojen kompleksisuus eli esimerkiksi se, kuinka monesta elementistä ne koostuvat tai kuinka paljon niitä on muokattu rakenteellisesti, vaikka joitakin huomioita morfologisten ja leksikaalisten keinojen käyttöeroista yhteenvetoluvuissa teenkin. Variaatiolla en myöskään viittaa oppijankielelle tyypilliseen erilaisten ilmaisutapojen usein epäjohdonmukaiseen vaihteluun tietyssä kielenoppimisen vaiheessa vaan keinojen variointiin eri konteksteissa (vrt. variaation käsite luvussa 2.1.1 *Pragmaattisen kielitaidon kehittyminen*). Lisäksi DEMfad-mallin distribuutioulettavuus kytkeytyy toisen tutkimuskysymykseni sisältöihin eli siihen, millaiset tekijät vaikuttavat ilmaisukeinojen ja sävyttäjien kontekstiin sopivuuteen (ks. 2. tutkimuskysymys luvussa 1). Käsitellessäni tätä tutkimusongelmaa luvussa 6 (*Velvoitteen ilmaisukeinojen ja sävyttäjien kontekstiin sopivuus*) huomioin tekstin sisäisen distribuution eli keinojen yhdistelyn ja varioinnin vaikutukset lopputuloksen onnistuneisuuteen.

Keskeisempänä DEMfad-mallin ulottuvuutena kontekstiin sopivuutta tarkastellessani pidän kuitenkin mallin tarkkuuden käsitettä (*accuracy*). Tutkimuksessani tarkkuus tarkoittaa velvoitteen ilmausten ja sävyttäjien pragmaattista kontekstiin sopivuutta eli tilanteeseen sopivaa kielellistä käyttäytymistä (engl. *politic behaviour*, ks. luku 2.2.3 *Pragmaattisiin valintoihin vaikuttavia tekijöitä*). En ota kantaa ilmaisutapojen rakenteelliseen oikeellisuuteen, ellei rakenteen horjunta aiheuta pragmaattista epäselvyyttä tai monitulkintaisuutta. Seilosen (2013: 31–32) tapaan pidän vertailukohtana sitä, kuinka samanikäinen äidinkielen kielenkäyttäjä ilmaisisi vastaavan asian, kun huomioidaan tekstilaji ja sen muodollisuus.

Pragmaattisen tarkkuuden määrittely on kuitenkin todella tulkinnanvaraista, minkä vuoksi en jaa aineistossa esiintyviä ilmauksia absoluuttisesti kontekstiin sopiviin ja sopimattomiin, vaan esittelen mahdollisesti ongelmallisiksi tulkittavia ilmauksia ja ongelmien taustalla vaikuttavia syitä tulosluvussa 6 (*Velvoitteen ilmaisukeinojen ja sävyttäjien kontekstiin sopi-*

vuus). Tarkkuusanalyysini ei-laskennallisesta luonteesta johtuen en myöskään määrittele tutkittavan kielen piirteen hallintaa (mastery) DEMfad-mallin mukaisesti 80-prosenttiseksi kohdekielenmukaisuudeksi (vrt. Martin et al. 2010: 60; Seilonen 2013: 30). Sen sijaan kuvailen tutkittavan ilmiön kehitystä ensiesiintymistä hallintaan esimerkkitapausten ja mahdollisten taitotasojen välisten kehityskulkujen avulla.

3.3 Luokittelun yleisiä periaatteita

Luokitellessani ilmaisukeinoja frekvenssianalyysia varten lasken mukaan ainoastaan kirjoittajan lukijaan kohdistamat velvoitteen ilmaiset, enkä esimerkissä (1) havainnollistamiani referoituja velvoitteita. Velvoitteen ilmaisukeinoja ulkoisesti muistuttavia muissa funktioissa toimivia tekstinosa, kuten esimerkin (2) perusteluja, en myöskään luokittele velvoittaviksi. Vaikka perusteluihin kyseisessä esimerkissä liittyikin velvoitteen ilmaisuina toisissa konteksteissa toimivia halun ilmauksia (*haluaisin, en haluan*), ei esimerkin velvoittavana ytimenä ole kuitenkaan halun ilmaus, vaan mahdollisuutta tiedusteleva *voisitteko korjata* (ks. luku 4.2.6. *Muut kielelliset keinot*).

- 1) Luin Helsingin Sanomista kirjoitukseen Terveistä elintavoista ja olen vahvasti sitä mieltä, että sitä puhutaan jatkuvasti - aivan liikaa. Ensiksi ruuan **pitäts** olla luomua ja sen lisäksi vähäkalorien – – (B2MPE001)
- 2) **Haluaisin** kirjoitta kylpyhuoneestani. Kylpyhuoneessa hana ei ole kunnossa. Voititteko korjata sen mahdollisimman pian, koska **en haluan** asua UIMAHALLISSA. (B1VVR004)

Pyrin siis löytämään kustakin velvoittavasta fraasista sen velvoittavan ytimen ja luokittelemaan ilmaisun tämän ytimen mukaan. Myös esim. Tanner (2012: 67) on luokitellut aineistossaan esiintyviä pyyntöjä erilaisten verbaalisten ydinten mukaan. Tästä eteenpäin viitatessani analyysiluvussa 4 esittämiini ilmaisukeinoluokkiin käytän niiden yhteydessä kursivointia erottaakseni ne muusta tekstistä. Esimerkissä (3) tekstinosa *olen miettinyt* toimii velvoitteen ilmaisun ytimenä, jonka luokittelen *halun ilmausten* luokkaan (ks. luku 4.2.4 *Halun ilmaukset*). Esimerkissä (4) samannäköinen tekstinosa *olen miettinyt* puolestaan sävyttää velvoitteen ilmaisua *jos olisi mahdollista*, joka kuuluu ilmaisukeinoluokkaan *mahdollisuuden tiedustelu* (ks. luku 4.2.6 *Muut kielelliset keinot*). Vaikka fraasi *jos olisi mahdollista* toimi edellisessä esimerkissä mahdollisuutta tiedustelevana velvoitteen ilmaisukeinona, samankaltainen tekstinosa *jos mahdollista* onkin esimerkissä (5) imperatiivia *mukaan ottakaa* pehmentävä sävyttäjä.

- 3) **Olen miettinut** saada kylpyhuoneeni korjaus. (B1VVR005)
- 4) **Olen miettinyt** jos olisi mahdollista saada kylpyhuoneen remontti tehty. (B2VVR003)
- 5) Mukaan ottakaa haravia, kärkyjä ja lapiota **jos mahdollista**. (C1VTT003)

Vastaavasti luokittelen sävyttäjiksi esimerkeissä (6) – (8) kohteliaisuusfraasin *olkaa hyvää* sekä muistutukset (*muista*). Esimerkkilauseissa (6) ja (7) velvoittavana ytimenä on imperatiivimodus (ks. luku 4.2.1 *Velvoittava lausemodus*) sekä esimerkissä (8) pakollisuutta ilmaiseva *pitää*-verbi (ks. luku 4.2.2 *Pakollisuuden merkitys*).

- 6) **Olkaa hyvää** ja ottakaa piha- ja puutarhatarvikkeet mukaan. (C1VTT005)
- 7) Nähdään sitten. **Muista** laittaa olutta jääkaappiin! (B2VTP001)
- 8) **Muista**, että sinun pukusi pitää olla hauskaa! (B2VTK005)

Samaan veloitteen ilmaisuun liittyy usein monia sävyttäjiä, jolloin luokittelen kunkin niistä ominaisuuksiensa mukaisesti kuten esimerkissä (9) (sävyttäjät: konditionaali, ajallisen olosuhteen painottaminen ja ehtolause). Toisaalta samassa lauseessa saattaa myös poikkeustapauksissa olla kaksi erikseen luokiteltavaa rinnakkain toimivaa veloitteen ilmaisukeinoa. Esimerkin (10) lauseen luokittelen sekä *performatiiveihin* (*pieni pyyntö*, ks. luku 4.2.5 *Performatiivit*) että *velvoittavaan lausemodukseen* imperatiivimuodon *ota* vuoksi (ks. luku 4.2.1 *Velvoittava lausemodus*). Vaikka Muikku-Werner (1997: 79) on pyyntöjä käsittelevässä tutkimuksessaan luokitellut toisen veloitteen ilmauksen yhteydessä esiintyvät ns. esivarmistukset (kuten esimerkissä 10: *pieni pyyntö*) veloitteita sävyttäviin tukisiirtoihin, itse hahmotan ne tasavertaisina veloitteen rakentajina lauseen muiden veloitteen ilmausten kanssa.

- 9) Remointin aikataulusta puhuen, **haluaisin**, että aloitetaan siitä **niin nopeasti kuin** voidaan **mikäli mahdollista**. (B2VVR005)
- 10) Kutsun sinut syntymäpäiväjuhlaani perjantaina 13. lokakuuta klo 18. – – Pieni **pyyntö** - **ota** mukaan hyvää mielialaa! (B2VTK003)

Rakenteellisten keinojen kohdalla lasken mukaan kunkin itsenäisen verbimuodon, eli esimerkissä (11) on täten kaksi imperatiivia (*tule*, *ota*) ja esimerkissä (12) kaksi *on* -(t)tava -rakennetta.

- 11) **Tule** klo 19.00 ja **ota** viinipullo mukaasi, sitä, kyllä, riittäisin lahjaksi! (B2VTK002)
- 12) Epäkohtiin **on puututtava** ajoissa ja muutoksia **on tehtävä** jos puutteita ilmenee. (C2MPT003)

Sanastollisista keinoista lasken ainoastaan niiden ilmipannut muodot, vaikka ne ellipsin kautta velvoittaisivatkin useampaan toimintaan. Ellipsi on toisteisuuden välttämisen keino, jossa jotakin sanaa tai sanajaksoa ei toisteta, koska se esiintyy vastaavalla paikalla vierekkäisessä

lauseessa ja saa sen pohjalta tulkintansa (Iso suomen kielioppi = VISK § 1177). Esimerkissä (13) performatiivin *pyydän* vaikutusalassa ovat toiminnot *ottaa yhteyttä* ja *vaihtaa*, mutta katon lauseessa käytettävän vain yhtä performatiivista (*pyydän*).

- 13) **Pyydän** ystävällisesti **ottamaan** yhteyttä ja mahdollisesti pian **vaihtaa** sen viialisen CD-ulkoasemaan. (B2VVVV001)

Tämä laskentatapa heikentää rakenteellisten ja sanastollisten ilmaisukeinojen frekvenssien vertailtavuutta, mutta jokaisen elliptisesti vaikuttavan näkymättömän velvoitteen ilmaisun laskeminenkaan ei olisi nähdäkseni mielekäästä. Tutkimuksessani frekvenssianalyysin tavoitteena ei ole vertailla eri keinojen frekvenssejä vaan ennemminkin havainnollistaa, millaisia keinoja eri taitotasoilla ylipäättään esiintyy ja siten luoda pohja laadulliselle analyysille.

Sävyttäjien analyysissa luvussa 5 (*Velvoitteen sävyttämisen keinot*) huomioin ainoastaan sävyttäjät, joita käytetään luvuissa 4.2.1–4.2.6 määrällisesti analysoitujen velvoitteen ilmaisukeinojen yhteydessä. En siis huomioi luvussa 4.2.7 (*Sisällölliset vihjeet*) käsiteltyjen *sisällöllisten vihjeiden* yhteydessä mahdollisesti esiintyviä sävyttäjiä. Lisäksi laskeen tällä tavoin rajattujen sävyttäjien frekvenssit ainoastaan karkeasti määrittämieni sävyttäjien pääluokkien osalta jonkinlaisen yleiskuvan hahmottamiseksi (ks. luku 5.1 *Sävyttäjien jakauma taitotasoittain*). Osittain päällekkäisiä ja hankalammin rajattavia sävyttämisen keinojen alaluokkia kuvailen ainoastaan laadullisesti luvun 5 (*Velvoitteen sävyttämisen keinot*) alaluvuissa 5.2–5.4.

4 VELVOITTEEN ILMAISUKEINOT

4.1 Ilmaisukeinojen pääluokat

Taulukko 4 kuvaa kaikkien aineistossa esiintyvien velvoitteen ilmaisukeinojen frekvenssejä taitotasolla A1–C2 eri tehtävätyypeissä. Taajuusluku /1000 kertoo ilmaisujen määrän kyseisessä tekstiryhmässä tuhatta sanaa kohti. Ilmaisujen määrä on siis suhteutettu kunkin tekstiryhmän kokonaissanamäärään (ks. tekstiryhmien kokonaissanamäärät luvussa 3.1 taulukon 2 yhteydessä). Sarakkeessa % kirj. näkyy, kuinka monella prosentilla kunkin tekstijoukon kirjoittajista kyseinen velvoitteen ilmaus esiintyy.

Taulukossa on ensimmäisenä kaikkien velvoitteen ilmaisujen yhteenlasketut arvot (*Velvoitteen ilmaisut yht.*) ja niiden jälkeen seuraavissa sarakkeissa kuusi velvoitteen ilmaisujen pääluokkaa: 1) *velvoittava lausemodus* (mm. imperatiivi, velvoittava indikatiivi ja velvoittava passiivi), 2) *pakollisuuden merkitys* (mm. *on pakko, täytyy, pitää*), 3) *muu suotavuuden merkitys* (mm. tarpeeseen, etuun tai tunteeseen vetoaminen), 4) *halun ilmaukset* (mm. *haluta, toivoa, odottaa*), 5) *performatiivit* (mm. *pyytää, kutsua*) ja 6) *muut kielelliset keinot* (mm. mahdollisuuden tiedustelu).

Olen laatinut nämä kuusi pääluokkaa pyyntöjä tutkineiden Blum-Kulkan ym. (1989:18) ja Muikku-Wernerin (1997: 35) käyttämän mallin pohjalta kuitenkin yhdistäen ja muokaten joitakin luokkia omaan aineistooni paremmin sopiviksi. Taulukossa pääluokat on esitetty samassa järjestyksessä, jossa käsittelen ne seuraavan luvun 4.2 (*Pääluokkien sisäinen jakauma ja keinojen laadullinen kuvaus*) alaluvuissa 4.2.1–4.2.6. Järjestys pohjautuu aiempien tutkimusten (esim. Blum-Kulka et al. 1989: 18; Blum-Kulka 1987: 137; Haikansalo 2003: 19; Tanner 2012) ja oman aineistoni perusteella tekemiini tulkintoihin kyseisten keinojen vahvuudesta: prototyypillisesti vahvimasta *velvoittavasta lausemoduksesta* edetään kohti heikompiä ja vihjaavampia keinoja. Kunkin keinoluokan sisällä on kuitenkin myös luokan prototyypillisestä sävystä poikkeavia keinoja, joten luokitus tulisi nähdä vain suunta-antavana löytänä kehiksenä. Kuhunkin pääluokkaan kuuluvien keinojen yksityiskohtaisempi analyysi on luokkaa käsittelevässä alaluvussa. Frekvenssianalyysin ulkopuolelle rajaamani *sisällölliset vihjeet* käsittelen katsauksenomaisesti luvussa 4.2.7 (*Sisällölliset vihjeet*).

Kaikkien yhteenlaskettujen velvoitteen ilmaisukeinojen kaikkien taitotasojen yhteinen frekvenssi on n. 32 ilmausta / 1000 sanaa (tästä eteenpäin muodossa 32/1000). A1-tasolla frekvenssi (37,5/1000) on muihin tasoihin verrattuna suurin, mutta toisaalta A1- ja A2-tasolla

teksteissään velvoitetta ilmaiseiden kirjoittajien osuus kaikista taitotason kirjoittajista on koko aineiston keskiarvoa alhaisempi (A1: 73 %, A2: 83 %, kaikkien tasojen keskiarvo: 89 % kirjoittajista). Käyttämäni laskentatapa saa aikaan sen, että sama määrä ilmaisuja saa suuremman taajuusluvun sanamääriltään matalammissa alempien tasojen tekstiryhmissä. Tästä syystä prosentuaalisia kirjoittajaosuuksia voidaan pitää luotettavampana yleisyyden osoittimena, kun tutkittavana ilmiönä on pragmaattinen funktio kielipillisen piirteen sijaan (aiheesta lisää myös luvussa 7.1 *Tutkimuksen arviointia*).

Taulukko 4. Velvoitteen ilmaisukeinojen pääluokat.

(VT = viesti tutulle, VV = viesti vieraille, MP = mielipideteksti, /1000 = ilmaisuja tuhatta sanaa kohti, % kirj. = keinoa käyttäneiden kirjoittajien osuus tekstijoukon kaikista kirjoittajista.)

Tekstit	Velvoitteen ilmaisut yht.		Velvoittava lausemodus		Pakollisuuden merkitys		Muu suota- vuuden merk.		Halun ilmaukset		Performatiivit		Muut kielelliset keinot	
	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.
A1VT	57,7	90 %	23,6	60 %	0,0	0 %	0,0	0 %	13,1	50 %	2,6	10 %	18,4	40 %
A1VV	57,4	90 %	27,3	50 %	0,0	0 %	0,0	0 %	13,7	20 %	5,5	10 %	10,9	30 %
A1MP	7,9	40 %	2,0	10 %	2,0	10 %	0,0	0 %	2,0	10 %	0,0	0 %	2,0	10 %
yht. A1	37,5	73 %	15,9	40 %	0,8	3 %	0,0	0 %	8,8	27 %	2,4	7 %	9,6	27 %
A2VT	53,6	100 %	23,3	70 %	2,3	10 %	2,3	10 %	11,7	40 %	2,3	10 %	11,7	50 %
A2VV	29,7	70 %	11,4	30 %	2,3	10 %	2,3	10 %	4,6	20 %	2,3	10 %	6,9	30 %
A2MP	22,2	80 %	0,0	0 %	3,0	20 %	7,4	30 %	4,4	10 %	1,5	10 %	5,9	30 %
yht. A2	33,1	83 %	9,7	33 %	2,6	13 %	4,5	17 %	6,5	23 %	1,9	10 %	7,8	37 %
B1VT	35,0	90 %	6,7	30 %	1,7	10 %	6,7	40 %	3,3	10 %	3,3	20 %	13,3	40 %
B1VV	43,9	100 %	0,0	0 %	3,1	20 %	7,8	40 %	17,2	70 %	1,6	10 %	14,1	70 %
B1MP	12,6	80 %	1,1	10 %	2,3	20 %	6,8	50 %	0,0	0 %	0,0	0 %	2,3	20 %
yht. B1	28,4	90 %	2,4	13 %	2,4	17 %	7,1	43 %	6,1	27 %	1,4	10 %	9,0	43 %
B2VT	44,7	100 %	20,7	70 %	1,6	10 %	0,0	0 %	3,2	20 %	4,8	20 %	14,4	80 %
B2VV	39,0	100 %	0,0	0 %	4,0	30 %	9,4	40 %	14,8	80 %	1,3	10 %	9,4	50 %
B2MP	18,0	90 %	1,8	20 %	7,2	60 %	6,3	50 %	0,9	10 %	0,0	0 %	1,8	20 %
yht. B2	31,0	97 %	6,0	30 %	4,8	33 %	5,6	30 %	5,6	37 %	1,6	10 %	7,2	50 %
C1VT	54,9	100 %	22,8	80 %	4,0	20 %	12,0	60 %	1,3	10 %	2,7	20 %	12,0	70 %
C1VV	31,2	100 %	3,3	20 %	0,0	0 %	6,6	30 %	8,2	50 %	4,9	30 %	8,2	50 %
C1MP	15,7	90 %	3,0	20 %	3,0	20 %	7,5	60 %	0,7	10 %	0,0	0 %	1,5	20 %
yht. C1	30,0	97 %	8,5	40 %	2,6	13 %	8,5	50 %	2,6	23 %	1,9	17 %	5,9	47 %
C2VT	39,5	90 %	16,9	90 %	2,3	20 %	5,6	30 %	5,6	40 %	2,3	20 %	6,8	50 %
C2VV	27,4	100 %	2,6	20 %	0,0	0 %	6,5	50 %	11,7	60 %	2,6	20 %	3,9	30 %
C2MP	33,6	100 %	8,7	60 %	7,4	30 %	4,7	50 %	2,0	30 %	0,0	0 %	10,8	80 %
yht. C2	33,8	97 %	9,6	57 %	4,1	17 %	5,4	43 %	5,4	43 %	1,3	13 %	8,0	53 %
yht.	31,9	89 %	8,2	36 %	3,2	16 %	5,7	31 %	5,4	30 %	1,7	11 %	7,7	43 %

Erityisen vähäistä velvoitteen ilmaiseminen analysoitujen kielellisten keinojen avulla on A1-tasolla mielipidetekstikontekstissa (7,9/1000, 40 % kirj.). Myös kaikilla muilla taitotasoilla velvoitteen ilmaiseminen on juuri mielipideteksteissä muita tekstejä harvinaisempaa. Lisäksi on huomionarvoista, että kullakin tutkintotasolla A, B ja C ylemmän arvosanan saaneet kirjoittajat (A2, B2, C2) ilmaisevat velvoitteita mielipideteksteissä alemman arvosanan saa-

neita kirjoittajia tiheämmin. Kielellisten velvoitteen ilmaisukeinojen puuttumista joistakin teksteistä saattaa selittää paitsi kontekstiin perustuvien vihjeiden käyttö kielellisten keinojen sijaan (tarkemmin luvussa 4.2.7 *Sisällölliset vihjeet*) myös se, että kyseiset kirjoittajat eivät etenkin mielipideteksteissä ole kokeneet velvoittavien muutosehdotusten esittämistä tarpeellisenä.

Eri ilmaisukeinoiluokkien välisiä taajuuseroja selittää osittain luokkien heterogeenisyys. *Velvoittavan lausemoduksen* korkeaa frekvenssiä (kaikissa teksteissä 8,2/1000) voi selittää käyttämäni laskentatapa, jossa rakenteellisten keinojen osalta lasketaan jokainen verbimuoto ja sanastollisten keinojen osalta ainoastaan ilmipannut velvoitteen ilmaisimet, vaikka ne vaikuttaisivatkin elliptisesti useampaan toimintaan (tarkemmin luvussa 3.3 *Luokittelun yleisiä periaatteita*). Lisäksi *muut kielelliset keinot* (7,7/1000, 43 % kirj.) ja *muu suotavuuden merkitys* (5,7/1000, 31 % kirj.) käsittävät luokkina enemmän erilaisia konkreettisia ilmaisukeinoja kuin luokat *halun ilmaukset* (5,4/1000, 30 % kirj.), *pakollisuuden merkitys* (3,2/1000, 16 % kirj.) ja *performatiivit* (1,7/1000, 11 % kirj.). Nämä tekijät huomioiden *halun ilmauksia* käytetään aineistossa verrattain tiheästi suhteessa muihin keinoihin. Luokkien laadullisista eroista johtuen niitä tulisi kuitenkin tarkastella lähinnä itsenäisinä ilmiöinä taitotaso- ja tehtävätyyppierot huomioiden eikä vertailla niiden frekvenssejä toisiinsa. Paneudun näihin eroihin tarkemmin seuraavassa luvussa 4.2 (*Pääluokkien sisäinen jakauma ja keinojen laadullinen kuvaus*).

4.2 Pääluokkien sisäinen jakauma ja keinojen laadullinen kuvaus

4.2.1 Velvoittava lausemodus

Blum-Kulkan ym. (1989: 18) ja Muikku-Wernerin (1997: 35) pyyntöjä käsittelevässä tutkimuksessa käskevä lausemodus eli imperatiivi esitetään suurimpana keinona saada kuulija toimimaan toivotulla tavalla. Käsittelen *velvoittavan lausemoduksen* pääluokassa imperatiivin lisäksi kuitenkin myös velvoittavana käytettävät indikatiivilauseet, joihin ei liity leksikaalista velvoitteen ilmaisinta (taulukossa 5: *velvoittava passiivi*, *velvoittava indikatiivi*, *liitepartikkeli -han*), imperatiivin elliptisen käytön (taulukossa 5: *elliptinen imperatiivi*) sekä velvoittavasti käytetyt monitulkintaiset verbimuodot (taulukossa 5: *epäselvä modus*).

Taulukon 5 mukaan *velvoittavan lausemoduksen* käyttö on aineistossani tekstin kokonaissanamäärään suhteutettuna frekventeintä tasolla A1 (15,9/1000), mutta suurin keinoa

käyttäneiden kirjoittajien taitotasokohtainen prosenttiosuus on kuitenkin tasolla C2 (57 % kirj.). Selvästi kaikkien tasojen keskiarvoista (8,2/1000, 36 % kirj.) poiketen tämän keinoon käyttö on molempien arvojen perusteella vähäisintä tasolla B1 (2,4/1000, 13 % kirj.). *Velvoittavaa lausemodusta* käytetään eniten tutulle kirjoitetuissa viesteissä, joskin tasolla C2 myös mielipiteissä keinoon frekvenssi on verrattain suuri (8,7/1000, vrt. muilla tasoilla mielipiteissä 0–3,0/1000). A-tasolla keino on varsin suosittu myös vieraalle kirjoitetuissa viesteissä (A1: 27,3/1000, 50 % kirj.; A2: 11,4/1000, 30 % kirj.). Seuraavaksi analysoin tarkemmin *velvoittavan lausemoduksen* alaluokkiin kuuluvien ilmausten käyttöä aineistossani.

Taulukko 5. Velvoittavan lausemoduksen alaluokat.

(VT = viesti tutulle, VV = viesti vieraalle, MP = mielipideteksti, /1000 = ilmaisuja tuhatta sanaa kohti, % kirj. = keinoa käyttäneiden kirjoittajien osuus tekstijoukon kaikista kirjoittajista.)

Tekstit	Velv. lause- modus yht.		Imperatiivi		Velvoittava passiivi		Velvoittava indikatiivi		Liitepartikkeli -han		Elliptinen imperatiivi		Epäselvä modus	
	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.
A1VT	23,6	60 %	13,1	40 %	5,2	20 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	5,2	20 %
A1VV	27,3	50 %	8,2	20 %	0,0	0 %	5,5	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	13,7	30 %
A1MP	2,0	10 %	2,0	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
yht. A1	15,9	40 %	7,2	23 %	1,6	7 %	1,6	3 %	0,0	0 %	0,0	0 %	5,6	17 %
A2VT	23,3	70 %	7,0	20 %	4,7	20 %	7,0	30 %	0,0	0 %	0,0	0 %	4,7	10 %
A2VV	11,4	30 %	4,6	10 %	2,3	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	4,6	20 %
A2MP	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
yht. A2	9,7	33 %	3,2	10 %	1,9	10 %	1,9	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	2,6	10 %
B1VT	6,7	30 %	3,3	20 %	0,0	0 %	1,7	10 %	0,0	0 %	1,7	10 %	0,0	0 %
B1VV	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
B1MP	1,1	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	1,1	10 %
yht. B1	2,4	13 %	0,9	7 %	0,0	0 %	0,5	3 %	0,0	0 %	0,5	3 %	0,5	3 %
B2VT	20,7	70 %	8,0	40 %	11,2	50 %	0,0	0 %	1,6	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %
B2VV	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
B2MP	1,8	20 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,9	10 %	0,0	0 %	0,9	10 %	0,0	0 %
yht. B2	6,0	30 %	2,0	13 %	2,8	17 %	0,4	3 %	0,4	3 %	0,4	3 %	0,0	0 %
C1VT	22,8	80 %	13,4	50 %	5,4	30 %	0,0	0 %	2,7	20 %	1,3	10 %	0,0	0 %
C1VV	3,3	20 %	3,3	20 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
C1MP	3,0	20 %	2,2	20 %	0,0	0 %	0,7	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
yht. C1	8,5	40 %	5,6	30 %	1,5	10 %	0,4	3 %	0,7	7 %	0,4	3 %	0,0	0 %
C2VT	16,9	90 %	10,2	70 %	2,3	20 %	1,1	10 %	1,1	10 %	2,3	20 %	0,0	0 %
C2VV	2,6	20 %	2,6	20 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
C2MP	8,7	60 %	0,7	10 %	5,4	20 %	0,0	0 %	0,0	0 %	2,0	30 %	0,7	10 %
yht. C2	9,6	57 %	3,8	33 %	3,2	13 %	0,3	3 %	0,3	3 %	1,6	17 %	0,3	3 %
yht.	8,2	36 %	3,6	19 %	2,0	9 %	0,7	4 %	0,3	2 %	0,6	4 %	1,0	6 %

Imperatiivi

Imperatiivimodus on deonttisen modaalisuuden kieliopillistunut ilmaisin (VISK § 1551, 1590). Imperatiivilla ilmaistu velvoite voidaan nähdä rajaavampana verrattuna esimerkiksi modaaliverbeillä ilmaistuihin direktiiveihin (Martin & White 2005: 110–111). Kangasniemi

(1992: 97, 111) esittää imperatiivin vahvimpana velvoitteen ilmaisimena mutta huomauttaa sen voiman vaihtelevan paljon kontekstin mukaan. Myös suomalaisia arkikeskusteluja tutkinut Lauranto (2014: 79–80) toteaa imperatiivin toimivan aineistossaan käskyfunktioita useammin muissa velvoittavissa merkitystehtävissä: sitä käytetään mm. kannustuksissa, pyynnöissä, ehdotuksissa, kutsuissa ja suostutteluissa. Imperatiivia ei siis voi yksiselitteisesti pitää suomen kielen vahvimpana velvoitteen ilmaisimena, vaikka sillä tällainen prototyyppinen asema Blum-Kulkan ym. (1989: 18) ja Kangasniemen (1992: 97: 111) mallien pohjalta tutkimuksessani onkin.

Muikku-Wernerin (1997: 52–53) tutkimuksen kasvokkain esitetyissä pyynnöissä ja Tannerin (2012: 65) aineiston asiakaspalvelutilanteissa esitetyissä pyynnöissä imperatiivilauseet ovat verrattain harvinainen velvoittamisen strategia. Omassa kirjoitusaineistossani imperatiivia käytetään vastaanottajaa velvoittavassa funktiossa kuitenkin kaikilla taitotasoilla lähes kaikissa tekstityypeissä (B-tasolla poikkeuksellisesti vain tutulle kirjoitetuissa viesteissä). Sen käyttö vähenee tasolta A1 (7,2/1000, 23 % kirj.) tasolle B1 tultaessa (0,9/1000, 7 % kirj.), mikä mukailee Kempvaisen (2001: 72–76) tekemiä havaintoja suomenoppijoiden imperatiivin käytön kehityksestä. C-tasolla imperatiivi on aineistossani kuitenkin B-tasoa yleisempi, mitä saattaa selittää paitsi kielitaidon kehittymisen mukana muuttuneet käsitykset keinon tilanteisesta sovellettavuudesta, myös erot keskimmäisen (B) ja ylimmän tutkintotason (C) tehtävänannoissa. Imperatiivin käytön kehitys ei siis ainakaan yksiselitteisesti näyttäisi tukevan Muikku-Wernerin (1997: 136) esittämää hypoteesia suurempien strategioiden suosimisesta erityisesti kielenoppimisen alkuvaiheissa.

Tyypillisesti imperatiivia käytetään kehotuksena tuttavallisissa konteksteissa kuten esimerkeissä (14) – (17).

- 14) joskut sinunlla aika **tulle** käymään. kähville. kotini. (A1VTK003)
- 15) Jos sinä voit, **mene** minun kotiin kello yksi. – – Ja **osta** lihan ja olutta, koska me haluamme mennä metsään teltailemaan. (A2VTK001)
- 16) Tänä perjantaina haluan juhlia uutta asuntoani. – – **Tule** klo 19.00 ja **ota** viinipullo mukaasi, sitä, kyllä, riittäisin lahjaksi! (B2VTK002)
- 17) **Laita** vähän huonommat vaatteet päälle ja saappaat, päähine ja työrukkaset. (C2VTT005)

Esimerkkien (18) ja (19) vieraalle kirjoitetuissa viesteissä imperatiivimuotoinen velvoite toimii käytännöllisenä toimintaohjeena.

- 18) mina löydän laukun maasta. Minä löydän se peinesta puutaihasta postin takana. Se on pieni musta käsilaukku. **Soittakaa!** (A1VVI005)
- 19) Jos minun ehdottomani aika ei sopi, **lähettäkää** siitä viesti sähköpostiini ja toivottavasti me löydämme uuden ajan tapaamiseen. (C2VVH001)

Muikku-Wernerin (1997: 50) mukaan ”imperatiivi on luonteva tilanteissa, joissa käskyn toivotaan välittömästi johtavan toimintaan”. Tätä imperatiivin voimakasta ydinmerkitystä hyödynnetään aineistossani etenkin suuriin joukkoihin vetoavissa viesteissä ja mielipideteksteissä. Tällaista käyttöä havainnollistavat A- ja C-tasojen aineistoesimerkit (20) – (23).

- 20) Minusta ravintola on huono, koska ruoka on kallista ja tuoli on kova. – – **älkää tule** tähän ravintolaan. (A1MPR004)
- 21) Jos jotain vaivaa mieltä, **nostakaa** kissa pöydälle, **puhukaa** suut puhtaaksi. Jokaisen työntekijän pitäisi pitää huolta työilmapiiristä. (C1MPT001)
- 22) **Tulkaa** KAIKKI mukaan, niin tulee aivan varmasti hyvä kevätmieli meille kaikille! (C2VTT001)
- 23) **Älkäämme sortuko** tähän, menettäen olennaisen osan ihmisyyttä: erilaisuuden hyväksymisen. (C2MPP001)

Velvoittava passiivi

Toisen persoonan imperatiivimuotojen lisäksi imperatiivin ensimmäistä persoonaa käytetään aineistossani vain yhdessä C2-tason mielipidetekstissä (ks. esimerkki 23 edellä). Imperatiivin ensimmäinen persoona korvataan suomen kielessä usein passiivin indikatiivin preesensmuodolla (Kangasniemi 1992: 98; Yli-Vakkuri 1986: 160). Luokittelen *velvoittavan passiivin* luokkaan ainoastaan tällaiset imperatiivin ensimmäisen persoonan asemassa toimivat passiivi-ilmaukset enkä esimerkin (24) kaltaisia toteavia tai suunnitelmallisia passiivimuotoja. Käsittelem tällaisia tilanteisesti velvoittaviksi tulkittavia suunnitelmia tarkemmin luvussa 4.2.7 (*Sisällölliset vihjeet*).

- 24) Talkoissa **haravoidaan** nurmikkoa, **kerätään** roskia – – (C2VTT001)

Tällä tavalla laskettuna *velvoittavaa passiivia* esiintyy aineistossani B1-tasoa lukuun ottamatta kaikilla taitotasoilla, ja se on yleisin tasoilla B2 (2,8/1000, 17 % kirj.) ja C2 (3,2/1000, 13 % kirj.). Aineistoa kokonaisuutena tarkasteltaessa *velvoittava passiivi* (2,0/1000, 9 % kirj.) on harvinaisempi kuin *imperatiivi* (3,6/1000, 19 % kirj.), mutta B2-tasolla se on poikkeuksellisesti *imperatiivia* hieman yleisempi.

Vaikka *velvoittava passiivi* on rakenteellisesti väitelause ja sillä perusteella epäsuora käskemisen keino (Hakulinen & Karlsson 1979: 277), tulkiten sen velvoittavuuden asteeltaan imperatiivimodusta vastaavaksi sillä erotuksella, että ilmauksessa velvoite kohdistuu vastaanottajan lisäksi myös kirjoittajaan itseensä. C-tason suurelle joukolle kirjoitetuissa viesteissä ja mielipiteissä keinolla tavoiteltaneen vakuuttavuutta kuten esimerkeissä (25) ja (26).

- 25) Lauantaina 9.4.2005. klo 9-14 pidetään siivoustalkoot talon pihalla ja sen ympäröivällä alueella. **Pidetään** pihat siistinä ja **siivotaan** roskat pois! (C1VTT001)

- 26) Pysähtykää ihmiset! **Autetaan** ja **tuetaan** toisia! **Ei anneta** työmarkkinatilanteen muuttaa meidät koviksi! **Hymyillään, kysytään, tervehditään, rakastetaan** työtovereitamme! (C2MPT004)

A- ja B-tason henkilökohtaisten viestien lopetusfraaseissa esimerkeissä (27) – (29) passiivin sävy häilyy velvoitteen ja lupauksen välillä. Nämä fraasimaiset *nahdaan/nähdään, soittellaan* ja *kirjoitellaan* kuitenkin sisältävät vahvan odotuksen nimetyn toiminnan toteutumisesta.

- 27) – – mutta voimme menaa seuraava viikonloppuna Mitä sä sanot? OK, ei mitään muuta. **Nahdaan** ja pidä hauskaa! (A1VTP005)
 28) Voimmeko mennä ensi viikolla. Minä soitan sinulle myöhemmin ja keskustelemme yhdessä ja milloin. anteeksi. **Soitellaan** myöhemmin! (A2VTP002)
 29) **Nähdään** ihan kohta siis, ja **kirjoitellaan**. (B2VTK001)

Velvoittava indikatiivi

Edellä käsittelemäni *velvoittavan passiivin* ulkopuolella indikatiivimodus voi toimia imperatiivina ehdottomampana velvoitteena, koska se esittää velvoitteen sisällön ikään kuin toteutuvana (VISK § 1590). Aineistossani indikatiivilla esitetään selkeän velvoitteen lisäksi usein myös suunnitelmia, jotka vastaanottaja voi halutessaan tulkita itseään koskeviksi. Esimerkin (30) kaltaisia tulkinnanvaraisesti velvoittavia suunnitelmia en laske mukaan *velvoittavan indikatiivin* luokkaan, vaan jätän ne frekvenssianalyysin ulkopuolelle (tarkemmin luvussa 4.2.7 *Sisällölliset vihjeet*).

- 30) Jos haluat loman jälkeen seuraava perjantaina kello 17:00 ilalla me **tapameme** keskustassa ja **menevat** syömään ravintolaan – – (B1VTP002)

Näillä luokitteluperusteilla laskettuna *velvoittava indikatiivi* on aineistossani *imperatiivina* ja *velvoittavaa passiivina* selvästi harvinaisempi velvoittamisen keino (0,7/1000, 4 % kirj.), joskin sitä esiintyy kaikilla taitotasoilla ainakin yhdellä kirjoittajalla (taulukossa 5: vähintään 3 % kunkin taitotason kirjoittajista).

Vahvasti direktiivinen indikatiivi on suomen kielessä tyypillinen etenkin lakiteksteissä (Kangasniemi 1992: 108), ja eräänlaista yleispätevän säännön sävyä on havaittavissa myös aineistossani B- ja C-tasoilla esiintyvissä esimerkeissä (31) – (33). Esimerkissä (33) sääntöä kuitenkin sävytetään kysymysrakenteella, johon palaan monitulkintaisten sävyttäjäyhteydessä luvussa 5.4 (*Muita sävyttämisen keinoja*).

- 31) Minusta, jonkun täytyy olla rehellinen erityisesti poliitikossa vain **lupaat** mitä voit tehdä. (B2MPP004)
 32) Kerhon puolesta on luvattu, että kerho maksaa puolet bussikuljetuksesta. Jokainen osaanottaja **maksaa** loput. (C2VTK001)
 33) Kuka **kannustaa** ja **lohduttaa**, jos jotain menee pieleen? Kuka **neuvoo** ystävällisesti, kun tulee tiukka paikka? Työkaverit tietenkin! (C1MPT001)

Kun indikatiivia käytetään toisen persoonan imperatiivia korvaavana, se saa usein hyvin jyrkän sävyn, jota erityisesti pronominin käyttö lisää (Yli-Vakkuri 1986: 155–156). Aineistossani tällaista vastaanottajaa toisessa persoonassa velvoittavaa indikatiivia esiintyy ainoastaan A-tason kirjoittajilla, jotka ovat saattaneet ilmaisukeinon vierauden vuoksi päätyä tahattomastikin kyseiseen muotoon. Esimerkit (34) – (36) havainnollistavat tätä tarkkuuden kehitykseen liittyvää ilmiötä, jota analysoin lisää luvussa 6 (*Velvoitteen ilmaisukeinojen ja sävyttäjien kontekstiin sopivuus*).

- 34) MINUN ASUNNOSSASI ON JÄÄKAPPI ON RIKKI
SINA **TULET** MINUA AUTTA MUTTA MINA ANNAN AVAAEMET NAPURIMEIHALLA
SINA **OTAT** AVAAEMET OVI AVATA JÄÄKAPPI TEKEE (A1VVR004)
- 35) Jos sinulla on vapaa aika, niin **menet** Sirpan kanssa meille loppunviikkona. (A2VTK005)
- 36) Sopiiko sinulle. kello 19.00. **Soitat** minut. (A2VTP004)

Liitepartikkeli *-han*

Erotan itsenäiseksi alaluokakseen velvoittavat indikatiivimuodot, joihin on lisätty liitepartikkeli *-han*. Liitepartikkeli *-han* implikoi yleensä lausuman sisällön tuttuutta, ja sen sävyttämä verbialkuinen lausuma voidaan määrätilanteissa tulkita myös pyynnöksi (VISK § 830). Liitteiden avulla tuotetut pragmaattiset sävyt ovat vaikeammin tulkittavia kuin leksikaalisesti ilmaistut (Lampinen 1990: 90), mistä oletettavasti johtuu, että *-han*-liitteistä velvoittavaa indikatiivia käyttää koko aineistossa vain neljä kirjoittajaa taitotasoilla B2–C2. Esimerkkien (37) ja (38) tapaan *-han*-liitepartikkeli tuntuisi yleensä paitsi tarjoavan imperatiivia pehmeämmän tavan ilmaista velvoite, myös vetoavan toivotun toiminnan toteutumisen tärkeyteen.

- 37) Tervetuloa Aleksin 6 vuotias syntymäpäivää juhliin! – – **Ilmoitathan** tulostasi ja mahdolliset allergiat viimeistään 02.03.2007 numeroon: 0707777777 (B2VTK004)
- 38) ON JÄLLEEN KOITTANUT KEVÄT JA TALOYHTIÖMME PERINTEISIIN KUULUU JÄRJESTÄÄ YHTEISET SIIVOUSTALKOOT. – – **TULETHAN** SINÄKIN MUKAAN LISÄÄMÄÄN YHTEISTÄ VIIHTYVYYTTÄMME! (C2VTT004)

Elliptinen imperatiivi

Imperatiivia on mahdollista käyttää suomen kielessä myös elliptisesti, jolloin finiittiverbi jätetään pois ja ainoastaan nimetään toivottu toiminnan kohde. Tällaisia käskyjä on pidetty suomen kielessä imperatiivia ja indikatiiviakin vahvempina. (Muikku-Werner 1993a: 46–47; ks. myös Matihaldi 1979: 137.) Aineistossani *elliptistä imperatiivia* esiintyy kuitenkin vaihtelevissa funktioissa ja kutakuinkin yhtä paljon kuin *velvoittavia indikatiiveja* (0,6/1000, 4 % kirj.). Yleisin se on C-tason kirjoittajilla esimerkkien (39) – (41) kaltaisissa suurissa joukkoja

innostamaan pyrkivissä viesteissä sekä C2-tason mielipidetekstien ytimekkäissä aloituksissa ja lopetuksissa, joita havainnollistavat esimerkit (42) ja (43). Esimerkin (42) elliptinen ilmaus *Ei työnorjia!* toimii tekstin otsikkona ja esimerkin (43) kehoitus *Siis kaikki tavoittelemaan* – – puolestaan toisen C2-tason mielipidetekstin päätöksenä.

- 39) **Haravat heilumaan!** Kaikki halukkaat lapsineen kutsutaan kevättalkoihin. (C1VTT004)
- 40) **Sään mukainen vaatetus päälle!** (Lapsille kannattaa laittaa kumisaappaat ja kurahousut, takapihalta löytyy ihania lätköitä.) (C2VTT002)
- 41) Sunnuntaina 14.4.2005 pidetään kevättalkoot! **Kaikki mukaan!** (C2VTT003)
- 42) **Ei työnorjia!** Haluan tuoda julki hyvän työilmapiirin merkityksen. (C2MPT003)
- 43) **Siis kaikki tavoittelemaan** kaunista standari-ihmisen elämää plastiikkakirurgian avulla! (C2MPP002)

C-tason ulkopuolella *elliptistä imperatiivia* käyttää ainoastaan kaksi B-tason kirjoittajaa. Molemmissa esimerkeissä (44) ja (45) ilmaisutapa on kontekstissaan epätavanomainen, ja käsittelem niitä lisää luvussa 6 (*Velvoitteen ilmaisukeinojen ja sävyttäjien kontekstiin sopivuus*).

- 44) SandRa! Olen iloinen kutsua sinua minun syntymäpäivän juhlaan 2. tammikuuta 2007 klo 14:00 Ravintolassa "Helmi". – – Puh. 0707777777 (**ilmoitus**) (B1VTK002)
- 45) Luin Helsingin Sanomista kirjoitukseen Terveistä elintavoista ja olen vahvasti sitä mieltä, että sitä puhutaan jatkuvasti - aivan liikaa. – – En jaksakaan enää kuunnella niistä aiheesta. **Jotan muuta**, kiitos. (B2MPE001)

Epäselvä modus

Alaluokkaan *epäselvä modus* kuuluvat tapaukset, joissa kirjoittaja käyttää jotakin muuta modusta kuin imperatiivia syntaktisesti ja pragmaattisesti imperatiivin tavoin tai joissa tavoittelun verbimuodon määrittäminen on vaikeaa. Ilmiö on yleisin A-tason kirjoittajilla (A1: 5,6/1000, 17 % kirj.; A2: 2,6/1000, 10 % kirj.), mikä kertonee verbitaivutuksen ja velvoittamisen suhteen tarkentuvan usein vasta A2- ja B1-tasojen välissä. Esimerkit (46) – (48) havainnollistavat *epäselvän moduksen* käyttöä A1-tason teksteissä ja esimerkit (49) – (50) A2-tason teksteissä.

- 46) MINUN ASUNNOSSASI ON JÄÄKAPPI ON RIKKI – – SINA OTAT AVAAEMET OVI AVATA JÄÄKAPPI **TEKEE** (A1VVR004)
- 47) TAmA ON muN PuKALiN NumER **SiTAKAN** muLE ARKiPÄVAN KELO 16.00 JALKEN 0707777777 (A1VVI001)
- 48) Minä soitän sinulle myöhämine ja sopi seurava aika, jos sinulle sopi torstaina klo. 17.00 minulla on vapaa aika. **soitelaan** minulle. (A1VTP003)
- 49) Minulla on synttäri lauantaina. **Tulla** aamulla kesämokillemme kahdeksi päiväksi. (A2VTK003)
- 50) Pe 28.10.05 LöydäN Musta NahKa LompaKKo toRiLLa KeLO 16.00. – – **Soitaa** MiNULLe NUmeRO: 77777 (A2VVI002)

Edellisissä esimerkeissä (46) ja (49) käytetään imperatiivin kaltaisesti verbin perusmuotoa (*avata, tulla*) ja kontekstiin nähden väärän persoonan indikatiivimuotoa (*tekee*). Esimerkeissä (47) ja (50) verbimuodot *sitakan* ja *soittaa* muistuttavat imperatiivimuotoja *soittakaa* ja *soita*, mutta varmaa tulkintaa kirjoittajien tavoitteista ei voi tehdä. Esimerkissä (48) puolestaan käytetään lukijaa hämmentävällä tavalla monikon ensimmäiseen persoonaan viittaavaa passiivimuotoa *soitetaan*, vaikka lisämääritteestä *minulle* voisi tulkita kirjoittajan toivovan juuri viestin vastaanottajan soittavan. Tulkintaa hankaloittaa vielä velvoitteen edellä esitetty lupaus *Minä soitän sinulle myöhämine – –*.

Lausemoduksen tarkka määrittelemine on vaikeaa myös kahdessa A-tasoa ylemmän tason tekstissä esimerkeissä (51) ja (52).

- 51) Terve elämä on jokaiselle paras tavoite. Jos olet terve siis perheessä kaikki kunnossa. Työssä on aina hyvä mieli ja paras tulos Siis ihmisä **elää** ihmisiksi. (B1MPE005)
- 52) Kyllä on hauskaa nähdä joka aamu peilissä nuoret kasvot, mutta kannattaa saada enemmän tietoja tästä asiasta, leikkauksen vaikutuksista ja tuloksista. Sitten **ole** kaunis standardi-ihminen. (C1MPP002)

B1-tason esimerkissä (51) lopetuslauseen *elää*-muoto voitaisiin tulkita kolmannen persoonan imperatiivina tavoittelevaksi (vrt. *Siis ihmiset eläkööt ihmisiksi.*), mutta kyseessä saattaa olla velvoitteen sijaan myös eräänlaisen tiivistävän toteamuksen tavoittelu (vrt. *Siten ihminen elää ihmisiksi.*). Vastaavanlainen tiivistyksen ja velvoitteen välinen monitulkintaisuus vallitsee myös C1-tason esimerkissä (52), jossa verbi on ulkoisesti imperatiivin kaltainen (*ole*) mutta jossa konteksti tuntuisi imperatiivin sijaan kaipaavan muunlaista tiivistävää ilmausta (esim. *Vasta sitten voit olla kaunis standardi-ihminen.*).

4.2.2 Pakollisuuden merkitys

Yksi keskeinen velvoitteen ilmaisemisen keino on toivotun teon esittäminen pakollisena (Blum-Kulka et al. 1989: 18; Muikku-Werner 1997: 35; ks. myös Larjavaara 2007: 409). Vaikka kyseessä on rakenteellisesti epäsuora velvoittamisen keino (vrt. imperatiivi suorana käskynä), semanttisesti tämä strategia voidaan sijoittaa lähelle velvoittamisen skaalan vahvinta ääripäätä (ks. esim. Blum-Kulka 1987: 137; Haikansalo 2003: 19). Suomen kielessä pakollisuutta ilmaistaan mm. erilaisten modaalisten verbien ja *olla*-verbillisten rakenteiden avulla (VISK § 1551, 1580). Kangasniemi (1992: 110–112) on tutkinut suomen kielen modaalisten verbien ja verbirakenteiden deonttisen velvoittavuuden vahvuutta äidinkielisten informanttien arvioiden pohjalta. Taulukossa 6 esitän aineistossani esiintyvät vastaanottajaa velvoittavat

pakollisuuden ilmaisimet Kangasniemen tutkimukseen perustuen vahvimasta (*on pakko*) heikoimpaan (*tulee*) sekä viimeisenä kielteistä pakollisuutta ilmaisevan *ei saa* -rakenteen. On kuitenkin huomattava, että vaikka ilmaisut voidaan järjestää niiden prototyypin vahvuusasteen mukaan, niiden todelliseen pragmaattiseen vahvuuteen vaikuttavat myös käytetyt sävyttäjät ja muu tekstikonteksti.

Taulukko 6. Pakollisuuden merkityksen alaluokat.

(VT = viesti tutulle, VV = viesti vieraalle, MP = mielipideteksti, /1000 = ilmaisuja tuhatta sanaa kohti, % kirj. = keinoa käyttäneiden kirjoittajien osuus tekstijoukon kaikista kirjoittajista.)

Tekstit	Pakollisuuden merkitys yht.		on pakko		on -(t)tava		täytyy		pitää		tulee		ei saa	
	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.
A1VT	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
A1VV	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
A1MP	2,0	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	2,0	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %
yht. A1	0,8	3 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,8	3 %	0,0	0 %	0,0	0 %
A2VT	2,3	10 %	2,3	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
A2VV	2,3	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	2,3	10 %
A2MP	3,0	20 %	1,5	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	1,5	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %
yht. A2	2,6	13 %	1,3	7 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,6	3 %	0,0	0 %	0,6	3 %
B1VT	1,7	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	1,7	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
B1VV	3,1	20 %	1,6	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	1,6	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %
B1MP	2,3	20 %	1,1	10 %	1,1	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
yht. B1	2,4	17 %	0,9	7 %	0,5	3 %	0,5	3 %	0,5	3 %	0,0	0 %	0,0	0 %
B2VT	1,6	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	1,6	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %
B2VV	4,0	30 %	1,3	10 %	0,0	0 %	1,3	10 %	1,3	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %
B2MP	7,2	60 %	0,9	10 %	0,0	0 %	0,9	10 %	5,4	50 %	0,0	0 %	0,0	0 %
yht. B2	4,8	33 %	0,8	7 %	0,0	0 %	0,8	7 %	3,2	23 %	0,0	0 %	0,0	0 %
C1VT	4,0	20 %	0,0	0 %	2,7	20 %	1,3	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
C1VV	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
C1MP	3,0	20 %	0,0	0 %	1,5	20 %	0,0	0 %	1,5	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %
yht. C1	2,6	13 %	0,0	0 %	1,5	13 %	0,4	3 %	0,7	3 %	0,0	0 %	0,0	0 %
C2VT	2,3	20 %	0,0	0 %	0,0	0 %	1,1	10 %	0,0	0 %	1,1	10 %	0,0	0 %
C2VV	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
C2MP	7,4	30 %	0,0	0 %	5,4	30 %	0,0	0 %	0,7	10 %	0,0	0 %	1,3	20 %
yht. C2	4,1	17 %	0,0	0 %	2,5	10 %	0,3	3 %	0,3	3 %	0,3	3 %	0,6	7 %
yht.	3,2	16 %	0,5	3 %	1,0	4 %	0,4	3 %	1,1	7 %	0,1	1 %	0,2	2 %

Velvoitteen ilmaiseminen *pakollisuuden merkityksen* avulla lisääntyy aineistossani selvästi A1-tasolta A2-tasolle tultaessa (A1: 0,8/1000, 3 % kirj.; A2: 2,6/1000, 13 % kirj.). Tasojen A2 ja C2 välillä frekvenssit ja käyttäjäosuudet eivät kasva suoraviivaisesti, mutta sekä keskitason että ylimmän tutkintotason kirjoittajista ylempään arvosanan (B2, C2) saaneilla kirjoittajilla nämä arvot ovat suuremmat kuin samassa kokeessa alemman arvosanan (B1, C1) saaneilla kirjoittajilla. Pakollisuuden strategiaa käytetään eri taitotasoilla vaihtelevasti eri

tehtävätyypeissä, mutta kaikista kirjoittajista suurin osa käyttää sitä mielipideteksteissä. Seuraavaksi analysoin erilaisten pakollisuuden ilmaisimien käyttöä.

on pakko

Aineistossani taitotasoilla A2–B2 esiintyvä *on pakko* -rakenne on Kangasniemen (1992: 111) tutkimuksen mukaan imperatiivin jälkeen vahvin deonttisen velvoitteen ilmaisin. Ilmaisukeinon puuttumista C-tason teksteistä voi selittää näin vahvaksi tulkittavan ilmaisun välttäminen tai Seilosen (2013: 112) tulkintaan nojaten myös ilmauksen arkinen tyyli. Rakennetta *on pakko* käytetään sekä viesteissä että mielipideteksteissä vahvasti vetoavana ja vakuuttavuuteen pyrkivänä, kuten voidaan nähdä aineistoesimerkeissä (53) – (57). Analysoin kyseisen ilmaisutavan tyyllistä ja vuorovaikutuksellista kontekstiin sopivuutta tarkemmin luvussa 6 (*Velvoitteen ilmaisukeinojen ja sävyttäjien kontekstiin sopivuus*).

- 53) Minulla on nyt uuden asuntoon. – – Sinä **pakko** tulla katsomaan ensi viikko. (A2VTK004)
- 54) Se on huono, että kurssi ovat vain kaksi kertaa viikossa. Se ei rittaa, koska sinun **on pakko** puhua ja kuunnella suomen kieltä paljon, jos sinä haluat oppia siitä. (A2MPK005)
- 55) Viat ovat olennaisia ja siksi pyydän teiltä vaihtamaan tai korjamaan tuoten. Ellei se on mahdollista, **on pakko** tehdä hyvityslasku. (B1VVV004)
- 56) Minun mielestäni **on pakko** kertoa tavallisille ihmisille mitä se tarkoittaa terveisiä elintavoiteja. (B1MPE003)
- 57) **On pakko** tehdä tärkeitä päätöksiä ja valita oikeat poliitikot, jotka tekevät työnsä ihmisin ja oman maan puolensa. (B2MPP001)

on -(t)tava

Kiteytynyt verbiliitto *on -(t)tava* (esim. *on tehtävä*) on Kangasniemen (1992: 103, 111) teksti- ja puheaineistojen perusteella suomen kielen yleisin deonttisen velvollisuuden ilmaisin ja velvoittavuuden asteeltaan hieman *on pakko* -rakennetta heikompi. Kempvaisen (2001: 66) tekemien havaintojen mukaisesti tämä verrattain monimutkaista morfologista koodaamista vaativa rakenne kuuluu myös omassa aineistossani pääosin ylimmän tason kirjoittajien ilmaisuvalikoimaan, mutta C-tason kirjoittajien lisäksi (C1: 1,5/1000, 13 % kirj.; C2: 2,5/1000, 10 % kirj.) sitä käyttää aineistossani myös yksi B1-tason kirjoittaja (B1: 0,5/1000, 3 % kirj.). Ilmaisua käytetään eniten mielipideteksteissä kuten esimerkeissä (58) – (60) ja satunnaisesti myös viesteissä viittaamassa yhteiseen velvoitteeseen kuten C1-tason esimerkissä (61).

- 58) Minusta että äänestävät eduskuntajat **on tekettävä** mitä he sanoivat ennen ääne. (B1MPP002)
- 59) Luulen, että työilmapiiriin **on** meidän kaikkien **kiinnitettävä** enemmän huomiota. (C1MPT004)
- 60) Näen, että työyhteisöjen työkaluureja **on muutettava** jopa radikaalisti. Työntekijöille ja esimiehille **on järjestettävä** yhteisiä keskusteluja, missä he voivat suunnitella yhdessä selkeitä ja realistisia tavoitteita. (C2MPT002)

- 61) Esityslistalla, retken suunnittelun alla olisi: 1) mukaan lähtijät - varsinkin jos lähdetään ulkomaille, ne **on varmistettava** mahdollisimman pian. (C1VTK001)

täytyy ja pitää

Pakollisuutta merkitseviä verbi-ilmaisuja *täytyy* ja *pitää* voidaan pitää joskus keskenään synonyymisina (VISK § 1573), joskin Laitisen (1992: 125–126) mukaan *täytyä*-verbin ydinmerkitys on päätöksen pitämistä edellyttävä praktinen välttämättömyys ja *pitää*-verbi puolestaan jättää teon toteuttamisen avoimeksi mahdollisuudeksi. Myös Kangasniemen (1992: 111) tutkimuksessa *täytyä* tulkittiin velvoittavuudeltaan *pitää*-verbiä vahvemmaksi.

Verbi *pitää* on *täytyä*-verbiä yleisempi paitsi Kangasniemen (1992: 99–101) aineiston deonttisten ilmaisimien joukossa, myös kaikkia modaalisuuden lajeja yhtenäisenä joukkona tarkasteltaessa mm. Laitisen (1992: 28) murreaineistossa ja Keskinen (2012: 244–245) koulu-aineistossa sekä äidinkielisillä että suomenoppijoilla. Aiemmissä tutkimuksissa on kritisoitu *täytyä*-verbin opettamista ensisijaisena *pitää*-verbin monimerkityksisyyden vuoksi, vaikka *pitää* on todellisessa kielenkäytössä tavallisempi (esim. Seilonen 2013: 110–111).

Omassa aineistossani viestin vastaanottajaa velvoittava *pitää* esiintyy kaikilla taitotasoilla, kun taas samassa funktiossa toimivaa *täytyy*-ilmausta käytetään ainoastaan B- ja C-tasoilla. Molemmat verbit ovat suosituimpia B2-tason teksteissä, joissa etenkin *pitää*-verbin frekvenssi ja käyttäjäosuus poikkeavat huomattavasti muiden tasojen arvoista (B2: 3,2/1000, 23 % kirj., muilla tasoilla 0,3–0,8/1000, 3 % kirj.). Velvoittava *pitää* on siis tässä aineistossa jonkin verran *täytyy*-ilmausta suosituampi, joskaan näin pienistä määristä ei tulisi tehdä yleisiä päätelmiä.

Velvoittavaa *pitää*-ilmausta käytetään selvästi eniten mielipideteksteissä. Esimerkit (62) – (66) havainnollistavat tällaisia mielipidekonteksteissa ilmaistuja yleisiä tai tiettyyn nimettyyn toimijaan kohdistettuja velvoitteita. Ilmausta *pitää* vahvempana pidetty *täytyy* esiintyy koko aineistossa mielipidekontekstissa ainoastaan B2-tasolla esimerkin (67) kirjoittajalla.

- 62) Pieni paikka. **Pitää** olla myös jonnekin muuta. (A1MPR002)
 63) Ravintola ei ollut siisti -> ei ollut puhdas paikka
 Heillä **pitä** siivota ja oppia mitän pitäisi laittaa ruoka. (A2MPR005)
 64) **Pitäisikö** vielä enemmän kirjoita ja puhua televisiossa niistä terveistä elintavoista. Olen totisesti sitä mieltä. (B2MPE003)
 65) Sen tähden on kiinnitettävä huomiota työilmapiiriin. Sen **pitäisi** olla sellainen, että jokainen menisi töihin kuin juhliin. (C1MPT001)
 66) Minusta tärkeä rooli yhteisössä on johtajalla. Koska tilanteeseen **pitää** puuttua heti. (C2MPT005)
 67) Minusta, jonkun **täytyy** olla rehellinen erityisesti poliitikossa vain lupaat mitä voit tehdä. (B2MPP004)

Viesteissä *pitää*- ja *täytyy*-ilmauksia käytetään ainoastaan B- ja C-tasoilla. Esimerkeissä (68) – (70) niillä ilmaistaan erilaisia päätökseen perustuvia sääntöjä ja esimerkeissä (71) – (73) käytännön tilanteesta aiheutuvia toimintavaatimuksia.

- 68) Haluan, että kaikki olisivat iloisia. Siis, jokaisen **täytyy** panna päälle eri mielenkiintoinen puku. (B1VTK001)
- 69) Järjestän minun tyttöni syntymäpäivän juhlat. – – Muista, että sinun pukusi **pitää** olla hauskaa! (B2VTK005)
- 70) Jos päätetään lähteä Ruotsiin niin jokaisen **täytyy** itse maksaa laivaliput. (C2VTK001)
- 71) Jos tämä tuote on vielä viallinen **pitämme** sitten hyllätää tilausta koska se jättää meille vaikeita ja ongelmia. (B1VTV001)
- 72) Haluaisin uusi pesuallas ja WC-istuin ja sen lisäksi sekä seinät että lattia **täytyisi** korjata. (B2VVR003)
- 73) Meidän kylpyhuone on aika huonossa kunnossa ja tarvitsee remonttia. **Pitäisi** vaihda lauari, maalata ja kaakeloida. (B2VVR002)

tulee

Kangasniemen (1992: 100, 111) aineistossa *pitää*-verbin kanssa lähes yhtä yleinen ja velvoittavuuden asteeltaan heikompi *tulee* (*tehdä jotakin*) esiintyy aineistossani vain yhdellä C2-tason kirjoittajalla. Myös Kempaisen (2001: 66) ja Seilosen (2013: 111) aineistoissa keino kuuluu vain ylempien tasojen kirjoittajien ilmaisuvalikoimaan. Ilmaisua käytetään tyypillisesti säädösteksteissä (VISK § 1577), ja oman tulkintani mukaan aineistoesimerkin (74) kirjoittaja rakentaakin ilmauksen kautta viestiinsä muodollista sävyä.

- 74) YHTIÖMME YHTEISESSÄ TALKOOSSA HARAVOIDAAN YHTEISET NURMIALUEET, LAKAISTAAN KULKUREITIT – – LISÄKSI **TULISI** SUUNNITELLA JA VALMISTELLA TULEVAN YHTEISEN MATONKUIVAUSTELINEEN SIJAINTI. (C2VTT004)

ei saa

Deonttisesti velvoittavassa kiellossa *ei saa* esitetään ikään kuin pakollisena tietyn asian tekemättä jättäminen (Kangasniemi 1992: 112). Aineistossani kielteisen pakollisuuden strategiaa käytetään ainoastaan yhdessä A2-tason vieraalle kirjoitetussa viestissä (esimerkki 75) ja kahdessa C2-tason mielipidetekstissä (esimerkit 76 ja 77).

- 75) Kun tulet min minun asunneeseen olla varovasti, koska kissa joskus halua mene ulos, mutta **ei saa**. (A2VVR004)
- 76) Työntulokset ovat tärkeitä, mutta ne **eivät saa** ohittaa inhimillisiä tekijöitä. (C2MPT002)
- 77) Työilmapiirin parantamiseksi voisi järjestää yhteisiä retkiä tai illanviettoja, jolloin ihmisillä on mahdollisuus tutustua toisiinsa paremmin. **Eikä** huumorin tehokkuutta **saisi** unohtaa. (C2MPT005)

Vahvuudeltaan *ei saa* on prototyypinä lähes positiivisen *on pakko* -ilmauksen asteella (Kangasniemi 1992: 111, 121), ja myös edellisissä aineistoesimerkeissäni (75) – (77) kiellot tuntuvat vahvasti velvoittavilta.

4.2.3 Muu suotavuuden merkitys

Pakollisuuden merkityksen luokasta semanttisin perustein erottamassani pääluokassa *muu suotavuuden merkitys* käsittelen ilmaisuja, jotka esittävät toivotun toiminnan pakollisen sijaan tarpeellisena, edullisena, tärkeänä tai olosuhteiden, vastuun tai tunteiden perusteella suotavina. Näitä alaluokkia vastaavat taulukon 7 sarakkeet *tarve, etu, tärkeys, olosuhteet, vastuu ja tunne*.

Taulukko 7. Muun suotavuuden merkityksen alaluokat.

(VT = viesti tutulle, VV = viesti vieraille, MP = mielipideteksti, /1000 = ilmaisuja tuhatta sanaa kohti, % kirj. = keinoa käyttäneiden kirjoittajien osuus tekstijoukon kaikista kirjoittajista.)

Tekstit	Muu suotav. merk. yht.		Tarve		Etu		Tärkeys		Olosuhteet		Vastuu		Tunne	
	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.
A1VT	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
A1VV	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
A1MP	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
yht. A1	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
A2VT	2,3	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	2,3	10 %
A2VV	2,3	10 %	2,3	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
A2MP	7,4	30 %	0,0	0 %	4,4	20 %	1,5	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	1,5	10 %
yht. A2	4,5	17 %	0,6	3 %	1,9	7 %	0,6	3 %	0,0	0 %	0,0	0 %	1,3	7 %
B1VT	6,7	40 %	0,0	0 %	1,7	10 %	1,7	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	3,3	20 %
B1VV	7,8	40 %	1,6	10 %	3,1	10 %	1,6	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	1,6	10 %
B1MP	6,8	50 %	0,0	0 %	2,3	10 %	2,3	20 %	1,1	10 %	1,1	10 %	0,0	0 %
yht. B1	7,1	43 %	0,5	3 %	2,4	10 %	1,9	13 %	0,5	3 %	0,5	3 %	1,4	10 %
B2VT	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
B2VV	9,4	40 %	2,7	20 %	4,0	20 %	0,0	0 %	1,3	10 %	0,0	0 %	1,3	10 %
B2MP	6,3	50 %	0,9	10 %	1,8	20 %	1,8	20 %	0,0	0 %	0,9	10 %	0,9	10 %
yht. B2	5,6	30 %	1,2	10 %	2,0	13 %	0,8	7 %	0,4	3 %	0,4	3 %	0,8	7 %
C1VT	12,0	60 %	4,0	30 %	4,0	20 %	0,0	0 %	4,0	30 %	0,0	0 %	0,0	0 %
C1VV	6,6	30 %	4,9	30 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	1,6	10 %
C1MP	7,5	60 %	0,7	10 %	3,7	30 %	0,7	10 %	0,7	10 %	1,5	20 %	0,0	0 %
yht. C1	8,5	50 %	2,6	23 %	3,0	17 %	0,4	3 %	1,5	13 %	0,7	7 %	0,4	3 %
C2VT	5,6	30 %	2,3	20 %	2,3	20 %	0,0	0 %	1,1	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %
C2VV	6,5	50 %	6,5	50 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
C2MP	4,7	50 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,7	10 %	0,0	0 %	4,0	50 %	0,0	0 %
yht. C2	5,4	43 %	2,2	23 %	0,6	7 %	0,3	3 %	0,3	3 %	1,9	17 %	0,0	0 %
yht.	5,7	31 %	1,4	11 %	1,7	9 %	0,7	5 %	0,5	4 %	0,8	5 %	0,6	4 %

Vaikka tähän pääluokkaan kuuluvien ilmausten joukko on hyvin kirjava, minkään alaluokan ilmauksia ei esiinny vielä taitotasolla A1. B- ja C-tasoilla kyseisten ilmausten käyttö on kuitenkin yleisempää alemman arvosanan saaneilla kirjoittajilla (B1: 7,1/1000, 43 % kirj.; C1: 8,5 /1000, 50 % kirj.) kuin ylemmän arvosanan saaneilla (B2: 5,6/1000, 30 % kirj.; C2: 5,4/1000, 43 % kirj.). Koska *muun suotavuuden merkityksen* alaluokat ovat hyvin

heterogeenisiä sisältäen eri määrän konkreettisia ilmaisukeinoja, en vertaile alaluokkien frekvenssejä lainkaan toisiinsa, vaan analysoin taulukkoa tästä eteenpäin ainoastaan sarakkeittain.

Tarve

Ensimmäinen alaluokka, *tarve*, on merkitykseltään hyvin lähellä pakollisuutta. Verbin *tarvita* ei-modaalinen merkitys – ’olla jonkin tarpeessa, kaivata, vaatia’ (Kielitoimiston sanakirja = KS s.v. *tarvita*) – onkin ikään kuin fuusioitunut verbin harvemmin positiivisena käytettävään modaaliseen merkitykseen (Kangasniemi 1992: 7, 355). Aineistossani *tarvita*-verbin positiivista muotoa käyttää modaalisesti vain yksi B2-tason kirjoittaja päätyen puhekielenomaiseen sävyyn. Tällaista esimerkin (78) kaltaista modaalista käyttöä esiintyy myös suomen puhutussa murteissa (esim. Laitinen 1992: 36).

78) Luulen, että ehkä **tarvitsee** tehdä enemmän ja lopeta vaan puhua. (B2MPE004)

Ei-modaalisena velvoittavaa *tarvita*-verbiä käytetään A2-tasolta alkaen frekvenssin ja käyttäjäosuuksien kasvaessa huomattavasti C1-tasolle tultaessa (A2: 0,6/1000, 3 % kirj.; C1: 2,6/1000, 23 % kirj., C2: 2,2/1000, 23 % kirj.). Sitä käytetään lähes yksinomaan viesteissä ilmaisemassa velvoitetta, joka kumpuaa ulkoisista olosuhteista (ks. myös Tanner 2012: 87–88). Tällaista käyttöä havainnollistavat A2–C2-tasojen esimerkit (79) – (84). Vaikka esimerkissä (83) kirjoittaja käyttää veloitteen kieltävää *ei tarvitse* -rakennetta (vrt. *veloitteen kieltäminen* luvussa 4.2.6 *Muut kielelliset keinot*), tulkitsen kyseisen ilmauksen negaatiolla sävytetyksi, vähätteleväksi tarpeen ilmaukseksi (kuten: *Tarvitaan vain työvaatteet päälle*).

79) Ikkunat ovat kiini ja minä en osa avata heidän! – – Minä **tarvitsee** apua. (A2VVR003)

80) Haluaisin, että te vaihdatte kännykkä, tai korjaatte sen, mutta **tarvitsen** käyttääkseni toisen kännykkän väliaikaiseksi. (B2VVV005)

81) Meidän kylpyhuone on aika huonossa kunnossa ja **tarvitsee** remonttia. (B2VVR002)

82) On taas aika harrasta suomenkieltä sen "alkuperäisessä maassa", eli Suomessa. Ennen sitä **tarvitsemme** kannanotonne ja ideoitanne suunnitteluun. (C1VTK005)

83) Tervetuloa talon pihaan to 16.4.2005 klo 15.00 alkaen. **Ei tarvitse kuin** työvaatteet päälle. (C1VTT004)

84) **Tarvitsisin** kirjan mahdollisimman pian että saisin alkaa suunnittelemaan oppituntejani. (C2VVV003)

Etu

Kun käytetään velvoittavasti ilmauksia *on hyvä*, *on parempi* tai *kannattaa (tehdä jotakin)*, veloitteen sisältö esitetään hyödyllisenä tai edullisena. Tämä velvoittamisen keino on lähellä argumentoinnin tutkimuksessa havaittua ilmiötä, jossa argumentin perusteena on yksilön tai yhteisön etu tai hyöty (vrt. Pensas 2013: 39–40, 42–43). Sisällytän etuun vetoavien

velvoitteiden luokkaan kuitenkin ainoastaan ilmaukset, jotka voidaan tulkita jotakin tulevaa toimintaa edellyttävinä (vrt. puhtaasti evaluoivat ilmaukset luvussa 4.2.7 *Sisällölliset vihjeet*). Tämän luokan ilmaisuilla voidaan ajatella velvoittavuuden lisäksi olevan myös toivottuihin seurauksiin perustuva mahdollisuuden sävy (Kangasniemi 1992: 141; Flint 1980: 109), mikä tekee velvoitteista aiemmin käsittelemiäni ilmaisukeinoja pehmeämpiä.

Edullisuuden keinoa käytetään mielipideteksteissä taitotasoilla A2–C1 ja viesteissä tasoilla B1–C2. Käyttöä mielipidekontekstissa havainnollistavat esimerkit (85) – (88) ja viestikontekstissa esimerkit (89) – (91).

- 85) Minä ajattelen että Rosso on liian pieni, siis **olisi parempi** jos se olla isompi. – – Kun minä olin siellä, minä odotin noin kolme tuntia ja siellä ei ollut täysi, siis ehkä **on parempi** jos te haette enemmän Tarjoilija. (A2MPR004)
- 86) Minustani elintavoista puhutaan liikaa se on totta. – – **Parempi** jos me kuuntelemme radiosta kauniita musikia ja puhumme että tulevaisuudessa meillä on parempi elämä – – (B1MPE002)
- 87) Nykynuoriso ei huolehdi ollenkaan terveydestään. Aika moni juo, polttaa jne. – – Kyllä **kannattaa** puhua ja keskustella näistä asioista ihmisten kanssa. (B2MPE002)
- 88) **Olisi hyvää**, jos joka ihminen pyrkii parantamaan työilmapiiri työpaikansa. Se riippuu jokaisesta henkilöstä. (C1MPT002)
- 89) Siis, jokaisen täytyy panna päälle eri mielenkiintoinen puku. **Olisi hyvää**, jos sinä keksit jotain. (B1VTK001)
- 90) **Olisi hyvä** jos te voisitte vastaa minulle riittävän ajoissa, ennen kesäkuuta! Kiitos! (B2VVR002)
- 91) Koska emme tiedä millainen sää on silloin, **kannatta** kuitenkin laittaa päälle vaatteet, mitkä kestävät piha siivousta ja tarvittaessa lapiointia **kannattaa** varaudua myös sateeseen. Ihan varmuuden vuoksi. (C1VTT003)

Viesteissä edullisuuden ilmauksilla voi olla toiveikkaan pyynnön sävy kuten esimerkeissä (89) ja (90) tai niillä voidaan esimerkin (91) tavoin antaa käytännön ohjeita.

Tärkeys

Velvoitteen sisältämä toiminta voidaan myös esittää tärkeänä eli Kielitoimiston sanakirjan (KS s.v. *tärkeä*) mukaan 'tarpeellisuutensa tai arvonsa takia merkittävänä'. Näin ollen ilmaisutapa on semanttisesti lähellä sekä tarpeen että edun ilmaisuja. Aineistoni velvoitteissa tärkeyteen vedotaan adjektiivien *tärkeä* ja *oleellinen* avulla tasoilla A2–C2 ja tekstityypeistä useimmin mielipideteksteissä. Tärkeyteen vetoamista mielipidekontekstissa havainnollistavat esimerkit (92) – (96).

- 92) Ravintola ei ollut siisti -> ei ollut puhdas paikka Heillä pitää siivota ja oppia mitän pitäisi laittaa ruoka. Ja kohteliaisuus **on** hyvin **tärkeä** juttu! (A2MPR005)
- 93) **On tarkea** että äänestäjät osallistuvat politikonelämässä jos he halusivat asua hyvässä ja kunnollisessa maassa. (B1MPP003)
- 94) Tieto on maailmassa niin valtavasti tarjolla, että **on tärkeä** valita mitä ja kuinka paljon haluaa tietää. (B2MPE005)
- 95) Minusta **on** aika **tarkea** kehittää henkillisesti ja panostaa sisäiseen harmoniaan. plastiikkakirurgian sijasta. (C1MPP004)

- 96) Työilmapiiriä voi parantaa eri keinoin. Henkilökunnan työnohjaus **on oleellinen** asia. (C2MPT003)

Viesteissä tärkeyteen perustuvia velvoitteita on ainoastaan kahdella B1-tason kirjoittajalla, joiden vahvasti vetoavat pyynnöt nähdään esimerkeissä (97) ja (98).

- 97) Siksi me järjestemme lauantaina pieni juhlaa juhla alkaa kello 20:00 – – meille **on** tosi **tärkeä**, että pääsette mukana. (B1VTK004)
 98) Olen tilannut verkkon tuoteen ja emme vielä sai sen tulemaan meille. – – Aika on menut ja se **on tärkeä** saada sen mahdollisesti pian. (B1VTV001)

Olosuhde (*on aika, on syytä*)

Suotavuuden merkitys saadaan aikaan myös olosuhteisiin vetoavilla kiteytyneillä ilmauksilla *on aika* ja *on syytä*. Ilmaisuu *on syytä* merkitsee, että toiminta on 'perusteltua tai aiheellista' (KS s.v. *syy*), *on aika* puolestaan, että ajankohta on toiminnalle sopiva (KS s.v. *aika*). Näitä perustelevan sävyisiä, varsin vakuuttavina pitämiäni keinoja käytetään aineistossani ainoastaan B- ja C-tasoilla. Esimerkeissä (99) ja (100) niitä käytetään mielipidekontekstissa ja esimerkeissä (101) ja (102) viestikontekstissa.

- 99) – – vaan syömällä vähärasvaista ruokaa, käyttämällä luomutuotteita jossa ei ole kemiallista aineita, suolaa ja sokeria **on syytä** myös käyttää varovaisesti. (B1MPE001)
 100) **Olisikohan aika** luovuttaa turhan kauneiden hakeminen ja antaa Plastikkakirurgien keskittyä naama vaurioiden korjaamiseen mihin he alunperin ollaan tarkoitettu. (C1MPP005)
 101) Mielestäni **on aika** tehdä remonti koko kylpyhuoneeseen. Olisi kivaa jos voisit tulla katsomaan tilannetta ja tilata remontin. (B2VVR005)
 102) Hyvät Hyötykasviyhdistyksen jäsenet perinteinen vuosiretki lähestyy ja **on** korkeaa **aikaa** kokoontua suunnittelemaan retkeä. (C1VTK001)

Vastuu

Eräänlainen velvoittava olosuhde on myös vastuu eli Kielitoimiston sanakirjan mukaan (KS s.v. *vastuu*) 'velvollisuus vastata jostakin asiasta tai teosta'. Kun kirjoittaja nimeää vastuun jollekulle kuuluvaksi (esim. ilmaukset *vastuulla on, velvollisuus on, jonkun kuuluu*), hän ikään kuin samalla olettaa mainitun henkilön toimivan toivotulla tavalla. Vastuuttamisen strategiaa käytetään aineistossani ainoastaan B- ja C-tasoilla mielipideteksteissä kuten esimerkeissä (103) – (106). Esimerkeissä (104) ja (106) vastuunalainen toiminta nimetään välittömästi velvoitteen ilmaisun yhteydessä, mutta esimerkeissä (103) ja (105) tämä toiminta on pääteltävä ympäröivästä tekstikontekstista.

- 103) Lehdessä on aina kirjoitusta terveistä elintavoista. – – Jokainen ihminen tietää mitä hän syö ja **on vastuussa** myöhemmin mitä siitä tulee. (B1MPE004)
 104) Olen sitä mieltä, että jokaisen kansalaisen **velvollisuus** - osallistua oman maan elämään ja valitaa oikeita poliitikkoita, jotka pystyvät muuttamaan meidän elämän parempaan! (B2MPP005)

- 105) Jokaisen työntekijän pitäisi pitää huolta työilmapiiristä. On väärin ajatella, että se **kuuluu** vain esimiehelle. (C1MPT001)
- 106) Esimiehet **ovat vastuussa** työntekijöiden hyvinvoinnista ja työilmapiirin kehittämisestä. (C2MPT002)

Tunne

Hienovaraisimpana *muun suotavuuden merkityksen* strategioista pidän tunteeseen vetoamisen strategiaa, jota on pidetty myös argumentoinnin keinona argumentoinnin tutkimuksessa (vrt. Pensas 2013: 37–38). Keinoa käyttävä kirjoittaja ikään kuin vihjaa olevansa tyytyväinen tai onnellinen, jos velvoitteen sisältö toteutuu. Aineistossani keinoa käytetään tasolta A2 tasolle C1 asti. Yleisin se on viestikontekstissa kuten esimerkeissä (107) – (110).

- 107) Haluan kutsua sinut kyläni. Siellä on juhlaa. – – Jos tulee, **olemme hauskaa ja onnea**. (A2VTK002)
- 108) Hei isännöitsija Olen miettinyt saada kylpyhuoneeni korjaus. – – **Olisi mukava** jos saisin kuukauden sisällä tehty. (B1VVR005)
- 109) Mielestäni on aika tehdä remontti koko kylpyhuoneeseen. **Olisi kivaa** jos voisit tulla katsomaan tilannetta ja tilata remontin. (B2VVR005)
- 110) Toivottavasti, tuotteen tuonti onnistuu lähipäivinä ja **olisin iloinen** saada vähän alennusta siitä. (C1VVV003)

Kaksi kirjoittajaa käyttää tunteen strategiaa myös mielipidetekstissä esimerkeissä (111) ja (112).

- 111) **Olisi kiva** jos te olette halvempi, koska minä ajattelen että te olette kallin ravintola täällä (A2MPR004)
- 112) Liikunta loukussa on kyllä mitä erilaisia ryhmiä, mutta ilmoitaudu niin päivänne, niihin ryhmiin mahtu vain pieni osa hakijoista. Eli suurin osa hakijoista ää taas ilman liikunta. Surullista. Tiedysti onhan kävely, sauvakävely. Mutta porukassa se **olisi paljon hauskeempaa**. (B2MPE003)

Esimerkin (111) palautemuotoinen mielipideteksti on kuitenkin kohdistettu suoraan asianosaisille, minkä vuoksi se on tekstuaaliselta funktioltaan lähellä vieraalle kirjoitettua viestiä.

4.2.4 Halun ilmaukset

Velvoittavissa halun ilmauksissa kirjoittaja ilmaisee haluavansa tai toivovansa viestin vastaanottajan toimivan tietyllä tavalla (Blum-Kulka et al. 1989: 18; Muikku-Werner 1997: 35; Larjavaara 2007: 464). Halun ja toiveen ilmausten lisäksi sisällytän tähän luokkaan myös odotuksen ilmaukset sekä muutamat muut halun sävyiset ilmaukset (ks. taulukko 8). Sekä pyyntöjä tutkineen Tannerin (2012: 79) että omien havaintojeni mukaan halun ilmaukset toimivat verrattain vahvoina velvoitteina, jotka eivät jätä vastaanottajalle mahdollisuutta kieltäytymiseen. Tämän vuoksi sijoitan ne omassa prototyyppiin vahvuusasteisiin perustuvassa luokituksessani *performatiivien* luokan edelle (vrt. Blum-Kulka et al. 1989: 18).

Yhtenä joukkona tarkasteltuna *halun ilmausten* frekvenssi on suurin taitotasolla A1 (8,8/1000), jolta se laskee tasolle C1 (2,6/1000) asti (ks. taulukko 8: *Halun ilmaukset yht.*). Keinon käyttäjien osuus kunkin taitotason kirjoittajista on kuitenkin lähellä 25 prosenttia kaikilla tasoilla lukuun ottamatta selvästi suurempia osuuksia tasoilla B2 (37 % kirj.) ja C2 (43 % kirj.). Seuraavien tekstikappaleiden analyysissä kuitenkin huomataan, että eri taitotasoilla suositaan keskenään erilaisia halun ilmauksia.

Taulukko 8. Halun ilmausten alaluokat.

(VT = viesti tutulle, VV = viesti vieraalle, MP = mielipideteksti, /1000 = ilmaisuja tuhatta sanaa kohti, % kirj. = keinoa käyttäneiden kirjoittajien osuus tekstijoukon kaikista kirjoittajista.)

Tekstit	Halun ilmaukset yht.		Haluta		Toivoa		Odottaa		Muut halun ilmaukset	
	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.
A1VT	13,1	50 %	10,5	40 %	0,0	0 %	2,6	10 %	0,0	0 %
A1VV	13,7	20 %	13,7	20 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
A1MP	2,0	10 %	2,0	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
yht. A1	8,8	27 %	8,0	23 %	0,0	0 %	0,8	3 %	0,0	0 %
A2VT	11,7	40 %	4,7	10 %	0,0	0 %	7,0	30 %	0,0	0 %
A2VV	4,6	20 %	2,3	10 %	0,0	0 %	2,3	10 %	0,0	0 %
A2MP	4,4	10 %	4,4	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
yht. A2	6,5	23 %	3,9	10 %	0,0	0 %	2,6	13 %	0,0	0 %
B1VT	3,3	10 %	1,7	10 %	0,0	0 %	1,7	10 %	0,0	0 %
B1VV	17,2	70 %	14,1	50 %	0,0	0 %	1,6	10 %	1,6	10 %
B1MP	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
yht. B1	6,1	27 %	4,7	20 %	0,0	0 %	0,9	7 %	0,5	3 %
B2VT	3,2	20 %	0,0	0 %	1,6	10 %	1,6	10 %	0,0	0 %
B2VV	14,8	80 %	13,4	70 %	0,0	0 %	1,3	10 %	0,0	0 %
B2MP	0,9	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,9	10 %
yht. B2	5,6	37 %	4,0	23 %	0,4	3 %	0,8	7 %	0,4	3 %
C1VT	1,3	10 %	0,0	0 %	1,3	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %
C1VV	8,2	50 %	1,6	10 %	4,9	30 %	1,6	10 %	0,0	0 %
C1MP	0,7	10 %	0,7	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
yht. C1	2,6	23 %	0,7	7 %	1,5	13 %	0,4	3 %	0,0	0 %
C2VT	5,6	40 %	0,0	0 %	3,4	20 %	2,3	20 %	0,0	0 %
C2VV	11,7	60 %	1,3	10 %	7,8	50 %	2,6	10 %	0,0	0 %
C2MP	2,0	30 %	0,0	0 %	1,3	20 %	0,7	10 %	0,0	0 %
yht. C2	5,4	43 %	0,3	3 %	3,5	30 %	1,6	13 %	0,0	0 %
yht.	5,4	30 %	2,9	14 %	1,2	8 %	1,1	8 %	0,2	1 %

haluta

Velvoittavista halun ilmauksista yleisin on A- ja B-tasoilla *haluta*-verbi, kun taas C-tasolla *haluta*-verbiä yleisempiä ovat sävyiltään lievemmat *toivoa*-ilmaukset. Myös verbiketjujen oppimista syntaksin näkökulmasta tutkinut Paavola (2008: 63) toteaa *haluta*-ketjun ilmaantuvan oppijankieleen jo alimmilla taitotasoilla, joskin sen suhteellinen osuus kaikista käytetyistä ketjuista vähenee ylemmillä tasoilla ilmaisuvalikoiman laajetessa.

haluta-verbin käyttö näyttäisikin tarjoavan yksinkertaisen keinon veloitteen ilmaisemiseen viesteissä ja mielipiteissä alemmilla taitotasoilla, kuten nähdään A1–B1-tasojen esimerkeissä (113) – (115).

- 113) Minä **haluan** minun vesa remonttimieheen koska se on vanha ja pieni. **Haluan** yksi iso sauna. Mutta **en halua** pieni sauna. **Haluan** iso iso sauna!! Kiitos. Moikka. (A1VVR002)
 114) :(Ruuma! Perustelu: **En** mä **halua** syödä vihrea, pinki, ruskea ja keltainen huone. (A1MPR003)
 115) **Haluan**, että kaikki olisivat iloisia. Siis, jokaisen tyyty panna päälle eri mielenkiintoinen puku. Olisi hyvää, jos sinä keksit jotain. (B1VTK001)

Toisaalta ilmaisu voi toimia myös konventionaalisenä konditionaalimuotoisena pyyntönä kuten esimerkeissä (116) – (119).

- 116) Huomenna on minun syntymäpäivä. (se on 6.6.). Minä **haluaisin** nähdä sinut. (A2VTK001)
 117) Jos se on sopii teille, minä **haluaisin** alkaa remontin ensin viikolla, koska minulla on lyhyt loma tässä aikassa. (B1VVR001)
 118) Meillä on muutaman päivän sisällä tärkeä puhetilaisuus mihin ehdottomasti **haluaisimme** saada lampun. (C1VVV005)
 119) **Haluaisin** kuulla asiasta mielipideittä. Kiitos kun kuuntelitte. (C1MPT003)

toivoo

Kielitoimiston sanakirjan (KS s.v. *toivoo*) mukaan verbi *toivoo* merkitsee 'haluta hartaasti, odottaa että jokin toive toteutuu' tai 'suhtautua johonkin toiveikkaasti'. Aineistossa verbi johdannaisineen (esim. *toivottavasti*, *on toivottavaa*) esiintyy velvoittavassa funktiossa viesteissä vain B2–C2-tasoilla ja mielipiteissä vain C2-tasolla. Toivovat ilmaukset tuntuisivat velvoittavan vastaanottajaa *haluta*-verbiä pehmeämmin jättäen vastaanottajalle enemmän kieltäytymisen varaa ainakin esimerkeissä (120) – (122).

- 120) Järjestän minun tyttöni syntymäpäivän juhlat. – – **Toivon**, että tulet miellellasi ja tuot iloa mukanas! (B2VTK005)
 121) Olen kuitenkin erittäin kiinnostunut tästä työpaikasta – kuten hakemuksestakin ilmenee – ja **toivon**, että annat minulle toisen mahdollisuuden haastattelulle. (C2VVH002)
 122) **Toivon**, että mahdollisimman monta teitä olisi kiinnostuneita lähtemään mukaan meidän retkeemme. – – **Toivottavasti** nähdään kokouksessa, jos ei haluaisin vain toivottaa teitä hyvää kevättä. (C2VTK001)

Toisaalta sävyn lievittely voi olla myös näennäistä, ja keino voi kontekstin perusteella ilmaista vahvempaa velvoitetta kuten esimerkeissä (123) ja (124).

- 123) Tarvitsen nämä kengät viimeistään nyt huhtikuun lopussa, joten **toivon** että ne toimitetaan minulle heti, tai sitten haluan rahani takaisin ja jonkinlaisen korvauksen tästä. Jonkinlainen alennus **olisi** myös **toivottavaa**, kun kerran olen näin kauan joutunut tuotetta odottelemaan. (C2VVV002)
 124) Plastiikkakirurgian tavoitteena on kaunis standardi-ihminen
 Tämä tavoite ei ole toteuttavissa, **eikä** mielestäni myöskään **toivottava**. (C2MPP004)

odottaa

Sisällytän *halun ilmausten* luokkaan myös velvoittavat *odottaa*-verbirakenteet, joita aineistosani esiintyy melko tasaisesti kaikilla taitotasoilla ja lähes yksinomaan viesteissä. Verbin merkitys voi olla mm. 'toivoa, kaivata' tai 'pitää ennakolta hyvin todennäköisenä tai selvänä, olettaa' (KS s.v. *odottaa*). Tämä varmuuteen liittyvä lisämerkitys tekee *odottaa*-ilmauksesta usein varsin vahvasti velvoittavan, kuten nähdään esimerkeissä (125) – (128).

- 125) muista! kaksvikon kuluttua on syntymäpäivä minun tyttöni me **odotetaan** kello on viisi illalla. (A1VTK001)
 126) lompakossa oli vähän rahaa lottokortti ja valokuvia. Kuka on kaduttanut sen, pyydän soittamaan minulle. -- (tietysti ei ilmaiseksi mä **odotan** palkinto!) (A2VVI003)
 127) Aion järjestää syntymäpäiväni. -- **Odotan** sinua 5.6.2007 18:00 (B1VTK001)
 128) Hyvä taloyhtiön väki! Jälleen on sulaneen lumen alta paljastunut karu piha, on aika jokavuotisille kevään siivoustalkoille. **Odotamme** innokkaita haravoijia ja kottikärryjen kuljettajia. (C2VTT005)

Verbin velvoittavuus tuntuu kuitenkin lievemältä esimerkkien (129) ja (130) kaltaisissa konventionaalisissa lopetusfraaseissa, ellei velvoitetta erikseen painoteta sävyttäjillä kuten esimerkissä (131) (painottava sävyttäjä: *ja välittömästi*).

- 129) **Odotan** vastausta sinulta. (A2VTK002)
 130) Vastausta **odottaessaan**, Maija Solki. (B1VVV00)
 131) **Odotan** vastausta, ja välittömästi. (C1VVV001)

Muut halun ilmaukset

Velvoittavaa toivetta tai halua ilmaiseviksi tulkitseen myös B-tason kirjoittajien käyttämät ilmaisut *olen miettinyt saada* esimerkissä (132) ja *en jaksa enää kuunnella* esimerkissä (133).

- 132) Hei isännöitsija
Olen miettinyt saada kylpyhuoneeni korjaus. (B1VVR005)
 133) Luin Helsingin Sanomista kirjoitukseen Terveistä elintavoista ja olen vahvasti sitä mieltä, että sitä puhutaan jatkuvasti - aivan liikaa. -- **En jaksa enää kuunnella** niistä aiheesta. Jotan muuta, kiitos. (B2MPE001)

Esimerkeistä ensimmäinen on vihjaavuutensa vuoksi verrattain pehmeästi velvoittava ja jälkimmäinen puolestaan jopa itsekkään sävyinen. Näiden ja muidenkin tässä alaluvussa esiintyvien ilmausten tyyllistä ja vuorovaikutuksellista kontekstiin sopivuutta analysoin lisää luvussa 6 (*Velvoitteen ilmaisukeinojen ja sävyttäjien kontekstiin sopivuus*).

4.2.5 Performatiivit

Kun velvoittamisen keinona käytetään performatiivia, lausumassa nimetään eksplisiittisesti kyseessä oleva puheakti, kuten pyyntö tai vaatimus (Blum-Kulka et al. 1989: 18; Muikku-Werner 1997: 35). Blum-Kulkasta ym. (1989) ja Muikku-Werneristä (1997) poiketen sisällytän tähän luokkaan myös ns. varaukselliset performatiivit, joissa puheaktin nimeämistä edeltää varaus (esim. Muikku-Werner 1997: 35: *Haluaisin pyytää sinua siivoamaan keittiön.*) ja käsittelen varauksia sävyttäjien yhteydessä luvussa 5.4 (*Muita sävyttämisen keinoja*). Performatiiveilla ilmaistujen velvoitteiden vahvuus vaihtelee riippuen käytetyn performatiivin ydinmerkityksestä (ks. myös Haikansalo 2003: 19). Koska omassa aineistossani ei esiinny sävyiltään kovin vahvoja performatiiveja (esim. *vaatia, edellyttää*), sijoitan *performatiivien* pääluokan luokitukseeni vasta prototyypillisesti vahvempina pitämäni *halun ilmausten* pääluokan jälkeen.

Taulukosta 9 nähdään, että *performatiivien* pääluokkaan kuuluvia ilmaisuja käytetään varsin tasaisesti kaikilla taitotasoilla. C-tasolla keinon käyttäjien osuus tason kaikista kirjoittajista on kuitenkin hieman kaikkien tasojen keskiarvoa korkeampi (C1: 17 % kirj., C2: 13 % kirj., kaikki tasot: 11 % kirj.). Suomen kielessä performatiiveja on pidetty lähinnä muodollisen kielenkäytön keinona (VISK § 1671), mikä ei kuitenkaan juuri näy aineistoni kokonaisjakaumassa: performatiivit ovat C-tasolla hieman suositumpia vieraille kirjoitetuissa viesteissä mutta B-tasolla kuitenkin tutulle kirjoitetuissa viesteissä. A-tasolla yhtä moni kirjoittaja käyttää performatiiveja tutulle kuin vieraille kirjoittaessaan. Erikseen tarkasteltaessa joidenkin performatiivien voidaan kuitenkin havaita painottuvan johdonmukaisesti tiettyihin tehtävätyyppeihin kaikilla taitotasoilla, kuten seuraavista tekstikappaleista ilmenee.

Taulukko 9. Performatiivien alaluokat.

(VT = viesti tutulle, VV = viesti vieraalle, MP = mielipideteksti, /1000 = ilmaisuja tuhatta sanaa kohti, % kirj. = keinoa käyttäneiden kirjoittajien osuus tekstijoukon kaikista kirjoittajista.)

Tekstit	Performatiivit yht.		Pyytää		Kutsua		Muut performatiivit	
	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.
A1VT	2,6	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	2,6	10 %
A1VV	5,5	10 %	5,5	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %
A1MP	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
yht. A1	2,4	7 %	1,6	3 %	0,0	0 %	0,8	3 %
A2VT	2,3	10 %	0,0	0 %	2,3	10 %	0,0	0 %
A2VV	2,3	10 %	2,3	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %
A2MP	1,5	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	1,5	10 %
yht. A2	1,9	10 %	0,6	3 %	0,6	3 %	0,6	3 %
B1VT	3,3	20 %	0,0	0 %	3,3	20 %	0,0	0 %
B1VV	1,6	10 %	1,6	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %
B1MP	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
yht. B1	1,4	10 %	0,5	3 %	0,9	7 %	0,0	0 %
B2VT	4,8	20 %	1,6	10 %	1,6	10 %	1,6	10 %
B2VV	1,3	10 %	1,3	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %
B2MP	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
yht. B2	1,6	10 %	0,8	7 %	0,4	3 %	0,4	3 %
C1VT	2,7	20 %	0,0	0 %	2,7	20 %	0,0	0 %
C1VV	4,9	30 %	4,9	30 %	0,0	0 %	0,0	0 %
C1MP	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
yht. C1	1,9	17 %	1,1	10 %	0,7	7 %	0,0	0 %
C2VT	2,3	20 %	0,0	0 %	2,3	20 %	0,0	0 %
C2VV	2,6	20 %	2,6	20 %	0,0	0 %	0,0	0 %
C2MP	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
yht. C2	1,3	13 %	0,6	7 %	0,6	7 %	0,0	0 %
yht.	1,7	11 %	0,8	6 %	0,6	4 %	0,2	2 %

pyytää

Suosituin aineistoni velvoittavista performatiiveista on *pyytää* (0,8/1000, 6 % kirj.). Edellä mainitun muodollisuushypoteesin mukaisesti *pyytävä* performatiivi esiintyy kaikilla taitotasolla lähes yksinomaan vieraalle vastaanottajalle kirjoitetuissa viesteissä kuten esimerkeissä (134) – (137). Tutulle vastaanottajalle osoitetussa viestissä sitä käyttää ainoastaan yksi B2-tason kirjoittaja esimerkissä (138).

- 134) **Pyydan** teitä, jotta en voi olla kotona. minulle on varattu aika Läkärille. meile on vika! vesiviemäri vuotaa, **pyydamme** teitä vajahtaa sen. (A1VVR001)
- 135) Hei! Eilen löysin lompakon kadulla. – – Kuka on kaduttanut sen, **pyydän** soittamaan minulle. (A2VVI003)
- 136) Viat ovat ollennaisia ja siksi **pyydän** teiltä vaihtamaan tai korjamaan tuoten. (B1VVV004)
- 137) **Pyydän** että toimitatte minulle mahdollisimman pian matkaliput, koska lasku on maksettu ja olemme kaikilla tavalla varautunut matkalle lähtö. (C1VVV001)
- 138) Kutsun sinut syntymäpäiväjuhlaani perjantaina 13. lokakuuta klo 18. – – Pieni **pyyntö** - ota mukaan hyvää mielialaa! (B2VTK003)

Matihaldin (1979: 160) mukaan pyynnölle on ominaista pyytäjän todellinen tai tietoisesti omaksuttu alhaisempi asema suhteessa kuulijaan. Edeltävissä aineistoesimerkeissä

pyynnön nimeävä performatiivi kuitenkin tuntuisi lisäävän pyynnön painokkuutta ja odotusta sen toteutumiselle. Toisaalta *pyytää*-performatiiveja hyödynnetään C-tasolla myös veloitteen pehmentämiseen vastuuta välttävässä fraaseissa. Esimerkeissä (139) ja (140) pyytäminen nimetään tapahtuvaksi ja samalla pyyntöä pahoitellaan tai perustellaan itsen kohdistuvien välttämättömyyden ilmausten *joudun* ja *minun täytyy* avulla.

139) Minut on kutsuttu haastatteluun 01.11.09. **Joudun** nyt kuitenkin **pyytämään** teitä siirtämään haastatteluni ajan, koska sairastuin sikainfluenssaan. (C1VVH003)

140) Sika-influenssa rokotusten johdosta joudun tolkkaaman monelle lääkärille lapselle kyseisenä päivänä, joten minun **täytyy pyytää** haastattelun siirtämistä viikolla, jos se on mahdollista. (C2VVH005)

Myös Kangasniemen (1992: 371–372) mukaan itsen kohdistuva veloitteen ilmaisu voi joskus toimia keskustelustrategiana, jolla esitetään oma toiminta omista päätöksistä johtumattomana.

kutsua

pyytää-performatiivin kanssa lähes yhtä yleinen aineistossani on *kutsua* (0,6/1000, 4 % kirj.). Kielitoimiston sanakirjan (KS s.v. *kutsua*) mukaan sen merkitys on 'pyytää tai kehottaa jotakuta saapumaan jonnekin, ottamaan osaa johonkin (juhla)tilaisuuteen tms.' Oman tulkintani mukaan *kutsua* on velvoittavalta voimaltaan kuitenkin melko heikko ja jättää vastaanottajan ratkaistavaksi, otetaanko kutsu vastaan. Performatiivina *kutsua* esiintyy aineistossani A2-tasolta alkaen kaikilla tasoilla ja yksinomaan tutulle kirjoitetuissa viesteissä. Sen käyttöä eri taitotasoilla havainnollistavat esimerkit (141) – (145).

141) Haluan **kutsua** sinut kyläni. Siellä on juhlaa. (A2VTK002)

142) Mina **kutsun** sinusta Olla kans juhlima meile 7.11.2009 klo 19.00. (B1VTK005)

143) Olen iloinen **kutsua** sinua minun syntymäpäivän juhlaan 2. tammikuuta 2007 – – (B1VTK002)

144) Hei innokas taido-harrastaja! **Kutsun** sinut mukaan kokoukseen, jossa suunnitellaan meidän kerhomme järjestämää matkaa sekä tietysti myös mukaan itse matkalle. (C1VTK003)

145) Haravat heilumaan! Kaikki halukkaat lapsineen **kutsutaan** kevättalkoihin. (C1VTT004)

Muut performatiivit: *ehdottaa*, *sopia*

Ilmausten *pyytää* ja *kutsua* lisäksi aineistossani esiintyy vain satunnaisesti muita performatiiveja A- ja B-tasoilla. Koko aineiston ainoa mielipidekontekstissa esiintyvä performatiivinen ilmaus on A2-tason kirjoittajan *ehdottaa* esimerkissä (146).

146) Kurssi alkaa illalla, kun olin väsynyt. Haluaisin **ehdottaa**, että kurssi on viikonloppuna. (A2MPK004)

Lisäksi olen tulkinnut performatiivisiksi kaksi *sopia*-esiintymää esimerkeissä (147) ja (148).

147) Minä soitän sinulle myöhämine ja **sopi** seurava aika, jos sinulle sopi torstaina klo. 17.00 minulla on vapaa aika. (A1VTP003)

148) **Sovitamme** niin, että voisimme yhdessä tehdä kotiläksyjä ensi viikolla perjantaina. (B2VTP005)

Vaikka Muikku-Wernerin (1997: 50) mukaan performatiivit ovat yleensä vuorovaikutuksen kannalta varma keino välittää puhujan intentio, aiheuttavat oppijoiden käyttämät *sopia*-performatiivit monitulkintaisuutta velvoittavuuden sävyssä. Jää epäselväksi, onko kirjoittaja jo päättänyt sovittavana esitetyn sisällön vai tulisiko ilmaus tulkita avoimena ehdotuksena.

4.2.6 Muut kielelliset keinot

Edellisten pääluokkien ulkopuolelle jää heterogeeninen joukko velvoittaviksi tulkittavia keinoja, jotka voidaan määritellä jonkin kielenaineuksen perusteella. Blum-Kulkan ym. (1989: 18) ja Muikku-Wernerin (1997: 35) käyttämässä luokituksessa tällaisia keinoja kutsutaan konventionaalisesti epäsuoriksi, joten edellisissä alaluvuissa käsittelemiäni keinoja voitaisiin kutsua pragmaattisessa mielessä suoriksi. Blum-Kulkalla ym. (1989) ja Muikku-Wernerillä (1997) konventionaalisesti epäsuoriin keinoihin kuuluvat ns. valmistavat siirrot (tiedustelevat kuulijan kykyä toivotun toiminnan toteuttamiseen) ja erilaiset ehdotusfraasit, mutta itse olen aineistoni perusteella päättänyt seuraaviin kuuteen alaluokkaan: *velvoittava mahdollisuus*, *velvoittava mahdottomuus*, *velvoitteen kieltäminen*, *mahdollisuuden tiedustelu*, *tervetulotoivotus* ja *ehdotusrakenteet* (ks. taulukko 10).

Muiden kielellisten keinojen pääluokkaa yhtenäisenä joukkona tarkasteltaessa sen käyttöfrekvenssi on varsin tasainen kaikilla taitotasolla (suurin A1: 9,6/1000, matalin C1: 5,9/1000). Kyseisiä keinoja käyttäneiden kirjoittajien osuus kunkin taitotason kaikista kirjoittajista kasvaa kuitenkin suhteellisen tasaisesti A1-tasolta (27 % kirj.) B2-tasolle (50 %) saakka, minkä jälkeen osuus pysyy lähes samansuuruisena. Tämän pääluokan keinoja käytetään kaikilla taitotasolla kaikissa tehtävätyypeissä, mutta suurimmalla osalla taitotasosta ne ovat yleisimpiä tutulle kirjoitetuissa viesteissä. Seuraavaksi analysoin tarkemmin kunkin taulukossa 10 esitetyn alaluokan keinojen käyttöä.

Taulukko 10. Muiden kielellisten keinojen alaluokat.

(VT = viesti tutulle, VV = viesti vieraalle, MP = mielipideteksti, /1000 = ilmaisuja tuhatta sanaa kohti, % kirj. = keinoa käyttäneiden kirjoittajien osuus tekstijoukon kaikista kirjoittajista.)

Tekstit	Muut kielell. keinot yht.		Velvoittava mahdollisuus		Velv. mahdottomuus		Velvoitteen kieltäminen		Mahd. tiedustelu		Tervetulo-toivotus		Ehdotus-rakenteet	
	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.
A1VT	18,4	40 %	2,6	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	7,9	20 %	5,2	20 %	2,6	10 %
A1VV	10,9	30 %	10,9	30 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
A1MP	2,0	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	2,0	10 %
yht. A1	9,6	27 %	4,0	13 %	0,0	0 %	0,0	0 %	2,4	7 %	1,6	7 %	1,6	7 %
A2VT	11,7	50 %	2,3	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	7,0	30 %	2,3	10 %	0,0	0 %
A2VV	6,9	30 %	4,6	20 %	0,0	0 %	0,0	0 %	2,3	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %
A2MP	5,9	30 %	1,5	10 %	1,5	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	3,0	10 %
yht. A2	7,8	37 %	2,6	13 %	0,6	3 %	0,0	0 %	2,6	13 %	0,6	3 %	1,3	3 %
B1VT	13,3	40 %	5,0	20 %	0,0	0 %	1,7	10 %	0,0	0 %	3,3	10 %	3,3	10 %
B1VV	14,1	70 %	4,7	20 %	0,0	0 %	0,0	0 %	4,7	30 %	0,0	0 %	4,7	20 %
B1MP	2,3	20 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	1,1	10 %	0,0	0 %	1,1	10 %
yht. B1	9,0	43 %	2,8	13 %	0,0	0 %	0,5	3 %	1,9	13 %	0,9	3 %	2,8	13 %
B2VT	14,4	80 %	6,4	30 %	0,0	0 %	0,0	0 %	4,8	30 %	1,6	10 %	1,6	10 %
B2VV	9,4	50 %	5,4	30 %	0,0	0 %	0,0	0 %	4,0	30 %	0,0	0 %	0,0	0 %
B2MP	1,8	20 %	0,0	0 %	0,0	0 %	1,8	20 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
yht. B2	7,2	50 %	3,2	20 %	0,0	0 %	0,8	7 %	2,4	20 %	0,4	3 %	0,4	3 %
C1VT	12,0	70 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	10,7	70 %	1,3	10 %
C1VV	8,2	50 %	1,6	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	6,6	40 %	0,0	0 %	0,0	0 %
C1MP	1,5	20 %	1,5	20 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
yht. C1	5,9	47 %	1,1	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	1,5	13 %	3,0	23 %	0,4	3 %
C2VT	6,8	50 %	1,1	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	5,6	40 %	0,0	0 %
C2VV	3,9	30 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %	3,9	30 %	0,0	0 %	0,0	0 %
C2MP	10,8	80 %	6,7	60 %	3,4	20 %	0,7	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
yht. C2	8,0	53 %	3,5	23 %	1,6	7 %	0,3	3 %	1,0	10 %	1,6	13 %	0,0	0 %
yht.	7,7	43 %	2,8	16 %	0,5	2 %	0,3	2 %	1,8	13 %	1,4	9 %	0,9	5 %

Velvoittava mahdollisuus

Joskus modaali-ilmauksilla voi prototyypin perusmerkityksensä lisäksi olla myös kontekstissa määräytyviä lisämerkityksiä (engl. overtones, ks. Kangasniemi 1992: 314–315). Esi-merkkinä ilmiöstä voidaan pitää aineistossani velvoittavassa funktiossa toimivia mahdollisuu- den ilmauksia (ks. myös VISK § 1669; Kangasniemi 1992: 95–96). Tällaisia ilmauksia esiin- tyy melko tasaisesti kaikilla taitotasoilla, joskin suurimmat käyttäjäosuudet ovat taitotasoilla B2 (20 % kirj.) ja C2 (23% kirj.).

Viesteissä velvoittavan sävyiset mahdollisuuden ilmaukset voivat olla ehdotuksen- omaisia ja jopa lähellä lupautta kuten esimerkeissä (149) – (151).

149) Anteks uudelleen mutta **voimme** menaa seuraava viikonloppuna Mitä sä sanot? (A1VTP005)

150) Ehkä me **voimme** tavata viikon kullutua ja käymme yhdessä teaterissa. (A2VTP005)

151) Sovitamme niin, että **voisimme** yhdessä tehdä kotiläksyjä ensi viikolla perjantaina. Minä **voim** tulla sinun tuokse viideltä. (B2VTP005)

Joskus mahdollisuuden ilmaus taas toimii ikään kuin luvan antona, joka kuitenkin tuntuu sisältävän toiveen luvanalaisen toiminnan toteutumisesta kuten esimerkeissä (152) – (155). Velvoittavuuden sävyn jättäminen epäselväksi suojelee vastaanottajan kasvoja jättäen tälle mahdollisuuden kieltäytymiseen sävyn ymmärtämättömyyden varjolla (ks. Piirainen-Marsh 1991: 143; Muikku-Werner 1997: 49).

- 152) Huomeo MiNa kaveleiN ulkoNa ja löysiN avaimet puhalla. tänä avoimet oN autoN ja asuNtoN omistaja **saa** soitta No ON 07777777 Kiitos. (A1VVI003)
- 153) Te **voitte** otta yhteyttä minun kanssa puhelimeen 0123456789 niin heti kuin mahdollista. Myös **voitte** lähettää sähköposti maija@solmila.fi (B1VVR001)
- 154) Minulle **kävisi** seuraava remontin aikataulu: maanantaista - perjantaihin klo 8 – 16 (B2VVR001)
- 155) TÄNÄ KEVÄÄNÄ TALKOOT JÄRJESTETÄÄN LAUANTAINA 16.4.2005 ALKAEN KLO 14.00. – – MUKAAN **VOI** MIELELLÄÄN OTTAA OMA HARAVA SEKÄ KUNNON TYÖHANSKAT. (C2VTT004)

Mielipideteksteissä velvoittavia mahdollisuuden ilmauksia käytetään ainoastaan C-tasolla sekä yhdessä A2-tason tekstissä. Nämä ilmaukset ovat joko konventionaalisia ehdotuksia kuten esimerkeissä (156) ja (157), realiteetteihin pohjautuvan mahdollisuuden nimeäviä kuten esimerkissä (158) tai luvan johonkin toimintaan antavia kuten esimerkeissä (159) ja (160).

- 156) Tilat: luoKassa minulla oli aina Kylmää. Valoisuus **voisi** olla myös parempi. (A2MPK001)
- 157) Ihmisen turhamaisuus on loputon eikä siihen mahda mitään. Mutta plastiikkakirurgia ja sitä harjoittavat lääkärit **voisivat** tarkistaa ja tarkentaa omat tavoitteensa! (C2MPP003)
- 158) Työilmapiiriä **voi** parantaa eri keinoin. Henkilökunnan työnohjaus on oleellinen asia. (C2MPT003)
- 159) Minusta jokainen **saa** tehdä mitä hän haluaa, mutta kannattaa saada enemmän tietoa ennen tulemistä "ikuisesti kauniiksi ja nuoreksi" ihmiseksi. (C1MPP002)
- 160) Tai jos vatsa ei pienene vaikka kuinka aktiivisesti juoksee salilla ja treenaa vatsalihaksia, niin **miksi ei voisi** vähän imaista sitä rasvaa pois sieltä nahan alta. (C2MPP002)

Kaikissa esimerkeissä (156) – (160) lienee kyse pyrkimyksestä ilmaista velvoitetta suoria keinoja pehmeämmin tai jonkinlaista vaihtelua tavoitellen.

Velvoittava mahdottomuus

Mahdollisuuden ilmausten tapaan myös dynaamisen (olosuhteista kumpuavan, eिनormatiivisen) mahdottomuuden ilmaukset voidaan kontekstissaan joskus tulkita deonttisesti velvoittaviksi, jolloin modaliteettien lajit ikään kuin sulautuvat toisiinsa (Kangasniemi 1992: 113, 394). Aineistossani lähtökohtaisesti dynaamisen mahdottomuuden ilmaisut saavat deonttisen kiellon sävyn yhdessä A2-tason ja kahdessa C2-tason tekstissä, jotka ovat nähtävissä esimerkeissä (161) – (163).

- 161) Minusta, hinnat ovat kovin suuri. Selläinen ruoka **ei voi** maksa niin paljon. (A2MPR002)
- 162) Työntulokset ovat tärkeitä, mutta ne eivät saa ohittaa inhimillisiä tekijöitä. Työtä **voi** korvata ja ihmistä **ei**. (C2MPT002)
- 163) Plastiikkakirurgian tavoitteena on kaunis standardi-ihminen
Tämä tavoite **ei ole toteuttavissa**, eikä mielestäni myöskään toivottava. Sillä minkälainen on standardi-ihminen? Sitä **on mahdoton** määritellä. (C2MPP004)

Sen sijaan, että kielto ilmaistaisiin deonttisilla ilmaisimilla (*ei saa, ei tule* jne.), ilmaisuun saadaan toisenlaista vakuuttavuutta, kun ei-toivottu toiminta esitetään ikään kuin olosuhteista johtuen mahdottomana.

Velvoitteen kieltäminen: *ei tarvitse*

Velvoitteen kieltäminen (*ei tarvitse tehdä jotakin*) voidaan ajatella luvallisuudeksi olla tekemättä jotakin ja sitä kautta deonttisen mahdollisuuden ilmaukseksi. Edellä käsittelemäni *velvoittavan mahdollisuuden* alaluokan tapaan tämän *velvoitteen kieltämisen* alaluokan *ei tarvitse* -ilmaukset voidaan tilanteisesti tulkita myös ohjaileviksi. Ilmiö esiintyy aineistossani taitotasoilla B1, B2 ja C2 hyvin erilaisissa käyttöyhteyksissä. Esimerkissä (164) velvoitteen kieltävä *ei tarvitse* antaa samalla toimintaohjeen (*älä odota minua*) ja esimerkissä (165) sama fraasi toimii ikään kuin kiellon *ei pidä* kiertoilmauksena. Esimerkissä (166) puolestaan kiellellään dynaaminen eli ei-normatiivinen välttämättömyys ja samalla vihjataan toiminnan olevan mahdollista ja siten myös normatiivisesti suotavaa.

- 164) Koska lapsilleni Tapahtunut Tapaturma minä en voi tolla Elokuvateatteriin, vain halusin ilmoittaa sinulle että **ei tarvitse** odottaa minua -- (B1VTP001)
- 165) Mutta, mielestäni, kun ryhtyy oikeaksi poliitikoksi, pittää ymmärtää tällaiset seikat, ja **ei taivii** antaa turhia lupauksia (B2MPP003)
- 166) Meillä suomessa plastiikkakirurgin palveluita ei ole totuttu käyttämään samassa laajuudessa kuin esimerkiksi U.S.A:ssa. Viime aikoina trendi on kuitenkin ollut se että on herätty siihen todellisuuteen **ettei** aina "luojanluomaan" **tarvitse** tyytyä. (C2MPP002)

Mahdollisuuden tiedustelu

Blum-Kulkan ym. (1989: 18) ja Muikku-Wernerin (1997: 35) käyttämässä luokituksessa keskeisenä konventionaalisesti epäsuorana pyyntöstrategiana on kuulijan halukkuuden tai kyvyn tiedustelu toivottuun toimintaan liittyen (= ns. valmistavat siirrot). Kysymyslausetta konventionaalisena pyyntönä on pidetty universaalina ilmiönä (Brown & Levinson 1987 [1978]: 132–142) ja suomenkielisen pyynnön prototyypinä (Muikku-Werner 1993a: 320; 1997: 136–137). Kutsun tätä halukkuutta, kykyä, sopivuutta tai mahdollisuutta tiedustelevaa epäsuorasti velvoittavaa strategiaa *mahdollisuuden tiedusteluksi*.

Aineistossani *mahdollisuuden tiedustelu* on muiden kielellisten keinojen pääluokkaan kuuluvista keinoista toiseksi yleisin *velvoittavan mahdollisuuden* jälkeen (1,8/1000, 13 % kirj.) ja sitä käytetään melko tasaisesti kaikilla taitotasoilla. Strategiaa käytetään lähes yksinomaan viesteissä, joissa sen sävy vaihtelee esimerkkien (167) – (170) kaltaisista kohteliaista ehdotuksista kontekstin nojalla vaativampiin pyyntöihin, joita havainnollistavat esimerkit (171) ja (172). Jälkimmäisten esimerkkien vahvuutta selittää tulkinta viestin vastaanottajan palveluhaluisuuden kyseenalaistamisesta (ks. Tanner 2012: 112).

- 167) Minä haluan sinä katsot minun asunton. **Sopitko** sinulle 19.04.2004 kello 1600 Jös se sovi, tervetuloa! P.S. **Saatko** soittaa jös ei sovi? (A1VTK005)
- 168) Asunnossani keittiössä hana on rikki. – – **Voisitteko** mennä ilta-päivällä tai huomenna aamulla? (A2VVR002)
- 169) Olen miettinyt **jos olisi mahdollista** saada kylpyhuoneen remontti tehty. (B2VVR003)
- 170) Olen erittäin pahoillani, mutta minä en voi tulla haastatteluun, koska minulla on flunssa. – – **Voisimmeko** siirtää ko. työhaastattelun teille sopivaksi ajankohdaksi esim. ensi viikolla? (C1VVH005)
- 171) **Voisitteko** te vastata viestini mahdollisimmin pian, koska tarvitsen pesukoneetta heti. (B1VVV002)
- 172) **VOISITTEKO TARKISTAA TILAUKSENI JA ANTAA TIETÄÄ SIITÄ JOKO PUHELIMITSE TAI SÄHKÖPOSTITSE.** (C1VVV004)

Esimerkeissä (173) ja (174) strategia häilyy pragmaattisesti luvan tai mahdollisuuden aidon tiedustelun ja vihjaavan veloitteen välillä. Luvan näennäinen kysyminen voidaan joskus tulkita kontekstin perusteella myös velvoittavaksi (Muikku-Werner 1997: 52).

- 173) Mitä minun pitäisi tehdä tässä tilannessa? **Voinko** vain lähettää sen takaisin ja saada minun rahat? (B2VVV002)
- 174) **Voisiko** poliitikka unohta heidän eroa toisen puoluen kanssa, ihmiset olivat epäilyä. (B1MPP001)

Tervetuloitovotus

Tervetuloitovotukset ovat velvoittavuuden sävyiltään jossain määrin monitulkintaisia. Ilmausta *tervetuloa* voidaan pitää paitsi 'tervetuloitovotuksena' myös 'ystävällisenä kehotuksena tulla käymään' (KS s.v. *tervetuloa*). Aineistossani keinoa esiintyy kaikilla taitotasoilla tutulle kirjoitetuissa viesteissä, ja yleisin se on C-tasolla. Esimerkeissä (175) – (177) ilmaus toimii veloitteen imperatiivia korvaavana ytimenä, mutta esimerkeissä (178) ja (179) se on saatettu tarkoittaa puhtaasti kohteliaisuus- tai lopetusfraasiksi.

- 175) jos sinulla on aika. **tervelua** tulla kotiin minulle. (A1VTK002)
- 176) **Tervetuloa** Aleksin 6 vuotias syntymäpäivää juhliin! (B2VTK004)
- 177) Kaikki **ovat tervetulleita**, maanantaina 7. toukokuuta 2007 klo. 20:00 Düsseldorfin VHS:een, keskustelemaan. (C1VTK005)
- 178) Olisi kiva ilmoitta viestillä tulosta. Kiitos. **Tervetuloa!** Maija. (B1VTK003)
- 179) Talkoissa tarjotaan grilliruokaa, kahvia ja virvokkeita. Lapsille järjestetään omat hiekkalaatikkotalkoot. **Tervetuloa!** (C1VTT005)

Ehdotusrakenteet (= edellisten luokkien ulkopuolelle jäävät rakenteet)

Edellisten alaluokkien ulkopuolelle jää joukko erilaisia ehdottavia rakenteita (vrt. Muikku-Werner 1997: 35: ehdotus = ”lausuma, jossa ehdotetaan toimintaa”). Niitä esiintyy aineistosani melko tasaisesti tasoilla A1–C1, mutta ei lainkaan C2-tasolla. *Ehdotusrakenteiden* luokassa velvoite voidaan ilmaista mm. kysymyksellä kuten esimerkeissä (180) ja (181). Näissä esimerkeissä ei suoranaisesti tiedustella mahdollisuutta kuten *mahdollisuuden tiedustelun* luokassa edellä, vaan esitetään kehoitus kysymyksen muodossa (*meneeko, soitako*) tai kysytään vastaanottajan suhtautumista samassa lauseessa esitettävään ehdotukseen (*voimme menää – – Mitä sä sanot?*).

180) Anteks uudelleen mutta voimme menää seuraava viikonloppuna **Mitä sä sanot?** (A1VTP005)

181) Me haluamme korjauttaa kylpyhuoneeni. – – **Meneeko** katsomassa kylpyhuoneeni. **Soitako** minulle jos sina hyväksy sen. Terveisin. Matti. Asunto 1, Solkikatu 1. (B1VVR003)

Ehdotuksensävyinen velvoite voidaan esittää myös toiveikkuutta ilmaisevilla aloituksilla *ehkä* ja *jos*, joiden käyttöä havainnollistavat A2–C1-tasojen esimerkit (182) – (184). Toiveikkaisiin eli optatiivisiin *jos*-lauseisiin liittyy tyypillisesti konditionaalimodus (Kangasniemi 1992: 272–273), jota A2-tason kirjoittaja esimerkissä (182) on todennäköisesti tavoitellut menneen ajan indikatiiveilla (*on ollut, puhuimme*). Kemppaisen (2001: 55) aineistossa deonttisia optatiivisia ilmauksia esiintyy omastani poiketen vasta keskitasolta (B) alkaen.

182) **Jos kurssi on ollut** pitempi koska en puhu suomea sujuvasti vielä. Viimeinen juttu on että ei oli jutelemaan tarpeeksi. **Ehklä jos me puhuimme** enemmän. (A2MPK002)

183) Olen asunut sama asunto jo vuosia, kylpyhuoneen kunto on huono, seinät on tullut jonkinlainen sienia ja sama on lattialla. **Jos saisin** uuden maalaa seinälle ja uuden lattian. (B1VVR005)

184) On taas aika harrasta suomenkieltä sen ”alkuperäisessä maassa”, eli Suomessa. Ennen sitä tarvitsemme kannanotonne ja ideoitanne suunnitteluun. – – **Ehkä Teillä on** myös ideoita rahoitukseen, kenellä on hyvät välit jonnekin rikkaan firmaan? (C1VTK005)

A1- ja B1-tasoilla on myös tapaukset, joissa ei-kohdekielenmukaisella vaikeaselkoisella rakenteella todennäköisesti tavoitellaan jonkinlaista velvoitetta. Esimerkissä (185) tekstijaksolla *ehkä olla eli se nopeasti* tavoiteltaneen toivetta nopeammasta palvelusta, ja esimerkissä (186) muodolla *eikö olekin puhua* kenties tähdätään velvoittavaan rakenteeseen, kuten *eikö olekin hyvä puhua* tai *eikö pitäisi puhua*.

185) Ruoka oli kylmä Perustelu: Mun liha ja peruuna oli kylmä. **Ehkä olla eli se nopeasti** se on kuuma (A1MPR001)

186) On huomattavaa miten paljon ihmiset puhuvat terveistä elintavoista nykypäivänä. **eikö olekin puhua** siitä kun näkee miten jokaisen vaikuttaa omaan terveystilanteen ja estää monta sairausta – – (B1MPE001)

Kyseiset ilmaukset voidaan nähdä esimerkkeinä oppijoiden käyttämistä epätyypillisistä keinoista tietyn vuorovaikutuksellisen funktion täyttämiseksi (ks. Aalto 1998: 178), joskin ne osaltaan myös heikentävät tekstin ymmärrettävyyttä ja sujuvuutta.

4.2.7 Sisällölliset vihjeet

Edellisissä alaluvuissa 4.2.1–4.2.6 analysoimieni kielellisten ilmaisutyyppien lisäksi velvoittavuuden tulkinnan voi joskus saada myös tekstin sisältöön perustuva vihje. Blum-Kulkan ym. (1989: 18) ja Muikku-Wernernin (1997: 35) käyttämässä pyyntöjen luokituksessa tällaisia kielellistä mallia vailla olevia vihjeitä kutsutaan epäkonventionaalisesti epäsuoriksi erotuksena luvussa 4.2.6 (*Muut kielelliset keinot*) käsiteltyihin konventionaalisesti epäsuoriin kielellisiin keinoihin (ks. myös Blum-Kulka 1987: 141–143). En ole sisällyttänyt tällaisia sisältöön perustuvia vihjeitä tutkimukseni frekvenssianalyysiin, koska laajahkoissa aineistoteksteissäni niiden tarkka määrittäminen ja tunnistaminen on huomattavasti vaikeampaa kuin Muikku-Wernerin (1997) kyselytutkimuksen lyhyissä pyyntöreplikeissa. Koska sisältöön perustuva vihje kuitenkin joissakin teksteissä näyttäisi toimivan pääasiallisena velvoittamisen strategiana ja saattaa myös selittää kielellisten keinojen puuttumista tai vähäisyyttä, kuvailen seuraavaksi lyhyesti näitä jatkotutkimuksen kannalta hedelmällisiä ilmaisuja.

Velvoittavaksi tulkittava informaatio

Joskus erilaisten tietojen antaminen voidaan tulkita vihjeeksi toimia tietyllä tavalla. Esimerkissä (187) A2-tason kirjoittaja nimeää asunnossaan olevan ongelman ja asuntoon pääsyttävällä oletuksella, että viestin lukeva talonmies ymmärtää itseensä kohdistuvan pyynnön. Esimerkeissä (188) ja (189) varsinaisen velvoitteen lisänä annetaan tietoja, jotka voidaan tulkita myös ohjeiksi: esimerkissä (188) yhteystietojen antaminen velvoittaa yhteydenottoon, ja esimerkissä (189) lapsiin kohdistuva kutsu ilmaistaan vihjaavan lisätiedon avulla (*Lapsillekin löytyy hauskaa puuhaa.*).

- 187) Hei. Anteeksi, minua ei ole kotona, siksi minun poikani on sairas ja me lähemme terveyskeskukselle. Minulla kylpyhuoneessa **WC-istun on rikki. Ovi auki.** rappu H. asunto numero 14 (A2VVR005)
- 188) **HYVÄÄ ISÄNNÖITSIJÄ!** Haluaisin kirjoitta kylpyhuoneestani. Kylpyhuoneessa hana ei ole kunnossa. Voisitteko korjata sen mahdollisimman pian, koska en haluan asua UIMAHALLISSA. Olen ma-pe töissä klo 8-16 mutta 16.30 jälkeen olen kotona. **yhteistiedot:** – – (B1VVR004)
- 189) Talkoissa on tarjoilla kahvit, limut ja grillimakkaraa. **Lapsillekin löytyy hauskaa puuhaa.** (C1VTT001)

Velvoittavaksi tulkittava suunnitelma

Aineistoni kutsuissa esitetään runsaasti suunnitelmia, joiden voidaan tulkita velvoittavan myös viestin vastaanottajaa, mikäli tämä päättää ottaa kutsun vastaan. Tällaisia tulkinnanvaraisesti velvoittavia suunnitelmia havainnollistavat esimerkit (190) – (192).

- 190) Minulla on synttäri lauantaina. Tulla aamulla kesämokillemme kahdeksi päiväksi. **Käymme myös saunassa!** (A2VTK003)
- 191) Tervetuloa 30-synttäreille! lauantaina 14.4.2007 klo. 15⁰⁰ Solkila. Solkipolku 6 **Illan ohjelma** 15⁰⁰ onnittelut keskystelly 16.00 Tarjottava on kahvi, makeisruuat ja suolaista. – – **Sen jälkeen tulee** arpojaiset, tanssia, laulaminen, pelaminen. (B1VTK003)
- 192) Talkoissa **haravoidaan** nurmikkoa, **kerätään** roskia, **korjataan** kaikki vahingoittuneet pyörätelineet, **levitetään** kanankakkaa ja **istutetaan** kukkasipuleita. Tulkaa KAIKKI mukaan, niin tulee aivan varmasti hyvä keväts mieli meille kaikille! **Me aloitamme** noin kello 10.00. (C2VTT001)

Toisaalta joidenkin suunnitelmien sävy on ensisijaisesti komissiivinen eli sitoutumista ilmaiseva (komissiiveista ks. esim. Kangasniemi 1992: 285; Searle 1979: 14) kuten esimerkeissä (193) ja (194). Oman tulkintani mukaan niiden voidaan kuitenkin ajatella vihjaavasti velvoittavan myös viestin vastaanottajaa.

- 193) Minä unohdin sano sinulle tänä illalla minun asia. Pomo soitti ja kutsuu munua työtin. Minun toverri tulii kipeä. Minä paholaini. Seuravana kerta me, tottakai, **menemme** teatterin. (A2VTP003)
- 194) Minä en voi odottaa sinua, koska minulla on kiire. Minun tytäreni tulee Helsingista kotiin tunnin kuluttua. Minun pitää tavata hanet. tulen huomenna illalla ja men **jatkamme** ompella hametta. (B1VTP003)

Syy-seuraussuhteesta pääteltävä velvoite

Joissakin tapauksissa kirjoittaja kiertää kielellisen velvoitteen ilmaisun nimeämällä toivotusta toiminnasta aiheutuvat positiiviset seuraukset kuten esimerkeissä (195) – (197) tai vastaavasti ei-toivotusta toiminnasta aiheutuvat negatiiviset seuraukset esimerkin (198) tapaan.

- 195) **Avaimet saatte takaisin kun te soitatte** puh. numero 0707777777 (A2VVI004)
- 196) Liikunta on suurin osa elämässä. **Enemmän liikkud siis pidempi eläät** Terve elämä on jokaiselle paras tavoite. Jos olet terve siis perheessä kaikki kunnossa. (B1MPE005)
- 197) Muista: **ainoastaan osallistumalla kokoukseen voit vaikuttaa** retken sisältöön! Ja paikalla olevat pääsevät varmasti mukaan, muut vain jos paikkoja riittää. (C2VTK005)
- 198) Ihmisen koko päivä voi olla kiinni siitä millaisen vastaanoton hän on saanut. **Synkät ilmeet ja alas suuntautuneet katseet eivät ainakaa lisää työniloa.** (C2MPT001)

Keinoa esiintyy etenkin B- ja C-tasojen mielipideteksteissä, ja se muistuttaa argumentoinnintutkimuksessa havaittuja argumentointikeinoja, joissa vedotaan yksilön tai yhteisön etuun tai haittaan (vrt. Pensas 2013: 39–40, 42–43).

Evaluoinnista pääteltävä velvoite

Syy-seuraussuhteiden tavoin myös evaluatiiviset ilmaukset voidaan nähdäkseni tulkita paitsi arvioivina ja argumentoivina myös velvoittavina, vaikka esimerkiksi Kangasniemi (1992: 275) erottaakin ne itsenäiseksi modaali-ilmausten ryhmäksi. Luvun 4.2.3 (*Muu suotavuuden merkitys*) edullisuuteen vetoavista ilmauksista *on hyvä* ja *on parempi (tehdä jotakin)* poiketen esimerkkien (199) – (202) vihjaavammin velvoittavissa evaluatiivessa kirjoittaja arvioi jo tapahtunutta toimintaa. Tällöin positiivisista arvioista, kuten *on hyvää asia* (ks. esimerkki 199) ja *hyvään lääketieteeseen ja etiikkaan nojautuva plastiikkakirurgia* (ks. esimerkki 202), voitaisiin päätellä toive mainitun toiminnan jatkumisesta. Negatiiviset arviot kuten *ihan pitkä aika*, *liian paljon* ja *on huono juttu* (ks. esimerkit 200 ja 201) ohjaisivat vastaavasti toiminnan muuttamiseen.

- 199) Paljon puhua suomen kieli, se **on hyvää**. Opettaja on suomalainen minun mielestäni se **on hyvää asia**. Me mennämme usein uimahallissa se **on hyvää asia**. Kitee on pitkä matka minun mielestäni se **on huono**. Talvella tie on liukas. (A1MPK004)
- 200) Ruoka kestää **ihan pitkä aika** tulla ja meidän täytyi odottaa **liian paljon**. (A2MPR003)
- 201) Poliitikot pettävät ihmisiä ja se **on huono juttu**. (B2MPP001)
- 202) **Olen hyvin huolissani** plastiikkakirurgian tavoitteesta ja sen muuttumisesta viime vuosikymmenillä. Perinteinen, **hyvään lääketieteeseen ja etiikkaan nojautuva plastiikkakirurgia** pyrkii auttamaan ihmistä, joka synnynnäisen vamman tai onnettomuuden takia kaipaa lääkärin apua. (C2MPP003)

Evaluatiivisten sanavalintojen lisäksi myös mm. kyseenalaistuksella ja toistolla voidaan ilmaista negatiivista asennetta ja sitä kautta velvoittavaa modaalisuutta, kuten esimerkissä (203) nähdään.

- 203) TV:N KATSOESSAAN AINA IHMITELEN, MITEN SE ON VAIKKEA, POLITIIKKA, JA **MIKSI NE POLIITIKOT LIIAN PALJON PUHUVAT, JA PUHUVAT**. (B1MPP004)

Tässä alaluvussa kuvaillemiäni velvoittavina käytettyjä sisällöllisiä vihjeitä voitaisiin jatkossa tutkia myös määrällisesti. Olisi kiinnostavaa selvittää, kuinka tekstissä mahdollisesti rinnakkain käytettävät kielelliset ja sisällölliset ilmaisukeinot suhteutuvat toisiinsa erilaisissa tehtävätyypeissä eri taitotasoilla.

4.3 Yhteenveto ilmaisukeinojen jakaumasta taitotasoittain ja tehtävätyypeittäin

Tässä luvussa teen yhteenvedon kaikkien edellisissä luvuissa käsittelemiä ilmaisukeinojen pää- ja alaluokkien jakautumisesta eri taitotasoille ja eri tehtävätyyppisiin. Käytän yhteenvedon tukena liitteiden 2 ja 3 taulukoita, joiden laatimisen periaatteet selvitän seuraavien alalukujen 4.3.1 (*Ilmaisukeinojen painottuminen eri taitotasoille*) ja 4.3.2 (*Ilmaisukeinojen painottuminen eri tehtävätyyppisiin*) alussa.

4.3.1 Ilmaisukeinojen painottuminen eri taitotasoille

Taulukko liitteessä 2 kuvaa luvuissa 4.2.1–4.2.6 käsittelemiä pää- ja alaluokkien sisältämien kielellisten velvoitteen ilmaisukeinojen esiintymistä aineistossani eri taitotasoilla. Olen ryhmitellyt ilmaisukeinoluokat taulukkoon neljään ryhmään: 1) *Alemmille tasoille painottuvat keinot*, 2) *Ylemmille tasoille painottuvat keinot*, 3) *Ei johdonmukaista kehityslinjaa* sekä 4) *Vain satunnaisia esiintymiä*. Ryhmään 1 kuuluvat keinot, jotka puuttuvat tai ovat harvinaisempia yhdellä tai useammalla taitotasolla taitotasoskaalan yläpäässä ja ryhmään 2 vastaavasti keinot, jotka puuttuvat tai ovat harvinaisempia sen alapäässä. Ryhmän 3 keinoista ei ole löydettävissä edellisten kaltaisia kehityslinjoja. Ryhmään 4 kuuluvia satunnaisesti esiintyviä keinoja käyttää enintään kolme kirjoittajaa koko aineistossa, eikä näin vähäisistä esiintymistä voida mielestäni päätellä minkäänlaisia kehityslinjoja.

Taulukon ensimmäisessä sarakkeessa kunkin ryhmän otsikkorivin alla ovat ryhmään kuuluvat ilmaisukeinoluokat pääluokittain siinä järjestyksessä, missä olen käsitellyt niitä analyysiluvuissa 4.2.1–4.2.6. Yhtenäisinä joukkoina tarkasteltavat ilmaisukeinojen pääluokat olen merkinnyt taulukkoon vahvennetulla fontilla sekä kirjainyhdistelmällä *PL*. Ilmaisukeinojen alaluokat olen merkinnyt kirjainyhdistelmällä *AL* ja ilmoittanut viereisessä sarakkeessa sen pääluokan, johon kukin alaluokka kuuluu. *Esiintyminen tasoilla* -otsikon alle sarakkeisiin *A1–C2* olen lisännyt kunkin taitotason kohdalle merkin *X*, jos taitotasolla käytetään kyseisen keinoaluokan ilmaisuja. Alleviivattu X-merkki kertoo millä taitotasolla (tai taitotasoilla) keinoaluokan ilmaisuja käyttäneiden kirjoittajien osuus taitotason kaikista kirjoittajista on suurin. Lisäksi olen tummentanut *X*-merkit niillä taitotasoilla, joilla samaa keinoa käyttäneiden kirjoittajien osuus kaikista taitotason kirjoittajista on vähintään 10 prosenttiyksikköä suurempi kuin tummentamattomalla *X*:llä merkityillä taitotasoilla. Alleviivaus ja tummennus ovat siis

vertailumerkintöjä, jotka havainnollistavat kunkin keinoluokan käyttöeroja eri taitotasolla (taulukossa vaakariveittäin), mutta niiden perusteella ei pidä tehdä tulkintoja taitotasokohtaisista frekvenssieroista (taulukossa sarakkeittain).

Kuten liitteen 2 taulukosta nähdään, aineistossani taitotasoskaalan alapäähän painottuvia keinoja ovat tyyliltään arkisenakin pidetty (Seilonen 2013: 112) *on pakko* -rakenne, tyypillisesti kielenoppimisen alkuvaiheessa opittava *haluta*-verbi (ks. esim. Paavola 2008: 63) sekä epäkonventionaalisten keinojen luokat *epäselvä modus* ja *muiden kielellisten keinojen* alaluokka *ehdotusrakenteet*. Tulkinnaltaan epäselvän moduksen velvoittavan käytön painottuminen taitotasolle A1–B1 kertoo modusjärjestelmän ja velvoittavuuden suhteen olevan joillakin kirjoittajilla vielä kehityksessä kyseisessä kielenoppimisen vaiheessa. Samanlaista kehitystä on havaittavissa myös *muiden kielellisten keinojen* alaluokassa *ehdotusrakenteet*. Vaikka näitä keinoja käytetään tasolta A1 aina tasolle C1 asti, tämän luokan tulkinnaltaan epäselvät ilmaisut sijoittuvat skaalan alkupäähän tasolle A1 ja B1.

Ylemmille taitotasolle painottuvista keinoista osa puuttuu ainoastaan taitotasolta A1 eli ilmaantuu kielenkäyttöön taitotasolla A2. Tällaisia keinoluokkia ovat *muun suotavuuden merkityksen* pääluokka ja sen alaluokat *tarve*, *etu* ja *tärkeys* sekä *performatiiveihin* kuuluva *kutsua*-verbi. Jos tarkastellaan *pakollisuuden merkityksen* ja *muiden kielellisten keinojen* pääluokkia yhtenäisinä keinovalikoimina, näitä pääluokkia käyttää jonkin verran laajempi kirjoittajajoukko taitotasolla A2–C2 kuin taitotasolla A1. B-tasolta alkaen leksikaalisten ilmaisutapojen sävyllistä kirjoa laajentavat *muun suotavuuden merkityksen* alaluokat *olosuhde* (*on syytä*, *on aika*) ja *vastuu*, pakollisuuden ilmaus *täytyy*, halua ilmaiseva *toivoa* sekä vihjäävämpi *velvoitteen kieltämisen* strategia. B-tasolla teksteihin ilmaantuu myös lisää morfologisesti koodattavia keinoja: *elliptinen imperatiivi*, liitepartikkeli *-han* ja pakollisuutta merkitsevä *on -(t)tava* -rakenne. Yleistäen voitaisiin siis sanoa, että velvoitteen ilmaisukeinojen valikoima monipuolistuu A1-tasolta aina B2-tasolle asti.

Muiden luvuissa 4.2.1–4.2.6 käsittelemieni keinoluokkien kohdalla on mahdotonta havaita selvää kehityslinjaa taitotasoskaalalla. Nämä keinoluokat joko esiintyvät kaikilla taitotasolla (esim. *imperatiivi*, *velvoittava indikatiivi*, pakollisuuden ilmaus *pitää*, halua ilmaiseva *odottaa*, performatiivinen *pyytää* sekä *muihin kielellisiin keinoihin* kuuluvat *velvoittava mahdollisuus*, *mahdollisuuden tiedustelu* ja *tervetulotoivotus*), puuttuvat yksittäisiltä taitotasoilta tasoskaalan keskeltä (*velvoittava passiivi*, ei B1-tasolla) tai molemmista ääripäistä (*tunne*, ei tasoilla A1 ja C2) tai niitä on käytetty ylipäätään hyvin satunnaisesti (esim. *ei saa*, *tulee*, *velvoittava mahdottomuus*). Vaikka jotkin keinoluokat kuuluisivatkin tämän aineiston

frekvenssien perusteella kaikkien taitotasojen keinovalikoimaan, ei frekvenssianalyysi kerro kuitenkaan mitään käytettyjen keinojen käytön onnistuneisuudesta. Tarkkuutta eli keinojen kontekstiin sopivuutta analysoin luvussa 6 (*Velvoitteen ilmaisukeinojen ja sävyttäjien kontekstiin sopivuus*).

4.3.2 Ilmaisukeinojen painottuminen eri tehtävätyyppeihin

Liitteen 3 taulukossa olen ryhmitellyt aineistossa käytettyjen velvoitteen ilmaisukeinojen pää- ja alaluokat seuraaviin ryhmiin: 1) *Yleisimpiä tutulle kirjoitetuissa viesteissä (VT)*, 2) *Yleisimpiä vieraalle kirjoitetuissa viesteissä (VV)*, 3) *Yleisimpiä mielipideteksteissä (MP)* ja 4) *Ei selvää preferenssiä*. Liitteen 2 taulukon tapaan olen luetellut kuhunkin ryhmään kuuluvat alaluokat (*AL*) pääluokittain (*PL*) analyysilukujen 4.2.1–4.2.6 käsittelyjärjestyksen mukaisesti sekä merkinnyt kunkin alaluokan viereen pääluokan, johon se kuuluu.

Sarakkeisiin *A1–C2 (Taitotasojen preferenssit)* olen merkinnyt kirjainkoodein, missä tehtävätyypissä (*VT* = viesti tutulle, *VV* = viesti vieraalle, *MP* = mielipide) kyseisen keinoaluokan käyttäjien osuus on kullakin taitotasolla suurin. Jos keinoa ei käytetä taitotasolla lainkaan, olen jättänyt sarakkeen kyseisen keinoan kohdalla tyhjäksi. Jos keinoan käyttäjien osuus on yhtä suuri useammassa tehtävätyypissä kyseisellä taitotasolla, olen merkinnyt sarakkeeseen kirjaimen *E* (= ei selvää preferenssiä).

Jos niillä taitotasoilla, joilla tiettyä keinoaluokkaa on käytetty, suurimmalla osalla taitotasoista on sama tehtävätyyppipreferenssi, olen ryhmitellyt keinoaluokan tämän preferenssin mukaisesti ryhmään 1, 2 tai 3. Jos yhtä yhteistä preferenssiä ei voi näillä perusteilla havaita, kuuluu keino ryhmään 4) *Ei selvää preferenssiä*. Jotkin ryhmän 4 keinoista ovat kuitenkin keskimäärin suosituimpia viesteissä kuin mielipiteissä, jos tutulle ja vieraalle kirjoitettuja viestejä tarkastellaan yhtenä ryhmänä ja lasketaan sille oma käyttäjäosuus. Tällaiset keinoaluokat olen merkinnyt sarakkeeseen *Huom.* merkinnällä *Viestit**. Liitteen 2 taulukossa satunnaisten keinojen luokkaan kuuluvat keinot olen jättänyt kokonaan liitteen 3 taulukon ja tämän luvun analyysin ulkopuolelle. Seuraavaksi analysoin liitteen 3 taulukon sisältöä.

Useimmin tutulle kirjoitetuissa viesteissä käytettyihin keinoaluokkiin (ks. liite 3, taulukon ryhmä 1) kuuluvat ensinnäkin *velvoittavan lausemoduksen* pääluokka sekä sen alaluokat *imperatiivi*, *velvoittava passiivi* ja liitepartikkeli *-han*. Kaikki nämä keinot kuuluvat keinoaluokitukseni vahvempaan ääripäähän, ja niitä lieneekin turvallisinta käyttää juuri tutulle vastaanottajalle kirjoitettaessa. Suositujia tutuille kirjoitetuissa viesteissä ovat myös konven-

tionaaliset kutsun ilmaukset *kutsua* ja *tervetuloa* sekä Laitisen (1992: 125–126) mukaan praktiseen tilanteeseen välttämättömyyteen vetoava *täytyy*. Yhtenäisenä luokkana tarkasteltuna myös *muuta kielellisiä keinoja* käytetään useimmilla taitotasoilla eniten tutulle vastaanottajalle kirjoitettaessa, vaikka B1-tasolla ne ovatkin suosituimpia vieraille kirjoitetuissa viesteissä ja C2-tasolla mielipideteksteissä. Onkin huomattava, että *muiden kielellisten keinojen* pääluokkaan kuuluu hyvin monipuolisesti erilaisia merkitysvivahteita kantavia ja monenlaisiin konteksteihin soveltuvia keinoja.

Useimmin vieraille vastaanottajalle käytettyjä velvoitteen ilmaisukeinoja (ks. liite 3, taulukon ryhmä 2) ovat *muun suotavuuden merkityksen* pääluokkaan kuuluva *tarve*, *halun ilmausten* pääluokka ja siihen kuuluva *toivoa*-verbi sekä performatiivinen *pyytää*. Tässä kontekstissa tarpeeseen vetoamisella tavoiteltaneen perustelevaa sävyä, *toivoa*-verbillä pyynnön pehmentämistä ja *pyytää*-performatiivilla muodollista tyyliä. Vierasta vastaanottajaa velvoittavien *halun ilmausten* kontekstiin sopivuus puolestaan riippuu paljon velvoitteen sisällöstä ja käytetyistä sävyttäjistä, mitä havainnollistan aineistoesimerkein luvussa 6 (*Velvoitteen ilmaisukeinojen ja sävyttäjien kontekstiin sopivuus*).

Mielipideteksteihin painottuvia ilmaisukeinoluokkia (ks. liite 3, taulukon ryhmä 3) ovat *pakollisuuden* ja *muun suotavuuden merkityksen* pääluokat sekä niihin kuuluvat alaluokat *on - (t)tava* ja *pitää* sekä *tärkeyteen* ja *vastuuseen* vetoaminen. Nämä keinot ilmaisevat velvoitteen verrattain vahvasti ja vakuuttavasti, mikä onkin usein tarpeen mielipidekontekstissa. Kuitenkin myös aineistossa kaiken kaikkiaan vähemmän käytetty, vihjaavamman velvoitteen ilmaiseva *ei tarvitse* -rakenne (*velvoitteen kieltäminen*) on hieman yllättäen jonkin verran yleisempi mielipideteksteissä kuin tutulle kirjoitetuissa viesteissä.

Edellä mainittujen ulkopuolelle jääviä keinoja on mahdotonta ryhmitellä yhden tehtävätyyppipreferenssin mukaan (ks. liite 3, taulukon ryhmä 4). Aineistossani täysin vaille tehtävätyyppipreferenssiä jäävät *elliptinen imperatiivi*, *epäselvä modus*, *on pakko* -rakenne sekä *muun suotavuuden merkityksen* pääluokkaan kuuluvat *etuun* ja *tunteeseen* vetoamisen strategiat. Monet epäselvän preferenssin keinoluokista ovat kuitenkin suositumpia viesteissä kuin mielipiteissä, jos tutulle ja vieraille kirjoitettuja viestejä tarkastellaan yhtenä ryhmänä. Tällaisia viestikontekstia suosivia keinoja ovat *velvoittava indikatiivi*, *olosuhteisiin* vetoaminen (= *on aika*, *on syytä*), halua ilmaisevat *haluta* ja *odottaa*, *performatiivien* pääluokka sekä *muihin kielellisiin keinoihin* kuuluvat *velvoittava mahdollisuus*, *mahdollisuuden tiedustelu* ja *ehdotusrakenteet*. Tästä tendenssistä poiketen mielipidekontekstia suosivat mm. B2- ja C1-tasojen *velvoittavan indikatiivin* käyttäjät sekä C1- ja C2-tasojen *velvoittavan mahdollisuuden*

strategian käyttäjät. Ylempien taitotasojen kirjoittajilla näyttäisi siis tässä aineistossa olevan taipumus soveltaa kyseisiä, sävyltään keskenään hyvin erilaisia keinoja myös laajempaan vastaanottajajoukkoon vedotessaan.

Tekemäni tehtävätyyppeihin perustuva ryhmittely kertoo vain karkeasti kontekstuaalisista preferensseistä, sillä kontekstiin sopivuuteen vaikuttavat monet muutkin kielenulkoiset tekijät kuin tekstin vastaanottajan tuttuus ja tekstilajin muodollisuus. Näitä tekijöitä analysoin luvussa 6 (*Velvoitteen ilmaissukeinojen ja sävyttäjien kontekstiin sopivuus*).

5 VELVOITTEEN SÄVYTTÄMISEN KEINOT

5.1 Sävyttäjien jakauma taitotasoin

Luvussa 4 (*Velvoitteen ilmaisukeinot*) käsittelemieni velvoitteen ilmaisukeinojen valinnan lisäksi velvoitteen sävyä säädellään aineistossani myös erilaisten sävyttävien elementtien avulla. Luokittelen kielellisten velvoitteen ilmaisukeinojen (luvut 4.2.1–4.2.6) yhteydessä käytetyt sävyttäjät karkeasti varsinaista velvoitetta sävyttäviin sekä velvoitteen kohdetta sävyttäviin (ks. taulukko 11, tarkemmin alaluvuissa 5.2 *Varsinaisen velvoitteen sävyttäminen* ja 5.3 *Velvoitteen kohteen sävyttäminen*). Velvoitteen kohteella tarkoitan sitä toimijaa, toimintaa, toiminnan kohdetta tai toiminnan olosuhdetta, johon velvoite kohdistuu. Sekä varsinaisen velvoitteen sävyttäjät että velvoitteen kohteen sävyttäjät jaan pehmentäviin ja painottaviin, joskin painokkuus voi velvoitteen vahvistamisen sijaan tarkoittaa myös esimerkiksi innokkuuden osoittamista, kuten myös Muikku-Werner (1997: 74) on todennut pyyntöjen vahvistamista.

Konditionaalimodus kuuluu varsinaista velvoitetta pehmentäviin sävyttäjiin, mutta esitelen sen taulukossa 11 omana alaluokkana sen yleisyyden sekä rakenteellisen ja semanttisen erityislaatuisuuden vuoksi. Monien aineistoni sävyttäjien osalta jätän Muikku-Wernerin (1997) varovaisempana tekemättä erottelun pehmentäviin ja painottaviin ja kuvailen kyseisiä taulukon 11 ulkopuolelle jättämiäni sävyttäjiä ainoastaan laadullisesti luvussa 5.4 (*Muita sävyttämisen keinoja*).

Taulukon 11 sarakkeesta *Kaikki sävyttäjät yht.* (= yhteensä) nähdään, että velvoitteen sävyttäjien käyttö lisääntyy aineistossani A1-tasolta B2-tasolle asti sekä frekvenssejä että sävyttäjiä käyttäneiden kirjoittajien prosentuaalisia osuuksia taitotasojen kaikista kirjoittajista tarkasteltaessa (A1: 9,6/1000, 30 % kirj.; B2: 25,4/1000, 80 % kirj.). Luvun 4.1 (*Ilmaisukeinojen pääluokat*) taulukkoa 4 analysoitaessa huomattiin, että myös velvoitetta ylipäättään ilmaisseiden kirjoittajien osuudet kasvoivat samalla taitotasovälillä. Velvoitteen ilmaisujen lisääntyminen ei kuitenkaan yksin voi selittää sävyttäjien lisääntymistä, sillä samalla taitotasovälillä A1–B2 sävyttäjien käyttöfrekvenssi ja käyttäjäosuus kasvavat yli kaksinkertaisiksi, kun taas velvoitteen ilmaisukeinojen käyttäjäosuus kasvaa vain 24 prosenttiyksikköä (73 prosentista 97 prosenttiin) ja frekvenssit puolestaan laskevat jonkin verran.

Taulukko 11. Velvoitteen sävyttämisen keinot.

(VT = viesti tutulle, VV = viesti vieraille, MP = mielipideteksti, /1000 = ilmaisuja tuhatta sanaa kohti, % kirj. = keinoa käyttäneiden kirjoittajien osuus tekstijoukon kaikista kirjoittajista.)

Tekstit	Kaikki sävyttäjät yht.		Varsinaisen velvoitteen sävyttäminen						Velvoitteen kohteen sävyttäm.			
			Velvoitteen pehmentäminen				Velvoitteen painottaminen		Kohteen pehmentäm.		Kohteen painottam.	
			Konditionaali		Muu pehm.							
	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.	/1000	% kirj.
A1VT	18,4	60 %	2,6	10 %	15,7	50 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
A1VV	10,9	20 %	2,7	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	2,7	10 %	5,5	20 %
A1MP	2,0	10 %	0,0	0 %	2,0	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	0,0	0 %
yht. A1	9,6	30 %	1,6	7 %	5,6	20 %	0,0	0 %	0,8	3 %	1,6	7 %
A2VT	14,0	40 %	2,3	10 %	9,3	40 %	0,0	0 %	2,3	10 %	0,0	0 %
A2VV	6,9	30 %	4,6	20 %	0,0	0 %	2,3	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %
A2MP	20,7	70 %	10,4	40 %	3,0	20 %	1,5	10 %	4,4	10 %	1,5	10 %
yht. A2	14,9	47 %	6,5	23 %	3,9	20 %	1,3	7 %	2,6	7 %	0,6	3 %
B1VT	13,3	60 %	5,0	20 %	3,3	20 %	1,7	10 %	0,0	0 %	3,3	20 %
B1VV	29,8	70 %	17,2	60 %	1,6	10 %	0,0	0 %	0,0	0 %	11,0	60 %
B1MP	4,6	30 %	1,1	10 %	0,0	0 %	1,1	10 %	0,0	0 %	2,3	20 %
yht. B1	14,7	53 %	7,1	30 %	1,4	10 %	0,9	7 %	0,0	0 %	5,2	33 %
B2VT	23,9	90 %	8,0	50 %	6,4	40 %	4,8	30 %	3,2	20 %	1,6	10 %
B2VV	45,7	90 %	26,9	80 %	5,4	40 %	0,0	0 %	1,3	10 %	12,1	60 %
B2MP	12,6	60 %	4,5	30 %	1,8	10 %	2,7	20 %	0,0	0 %	3,6	30 %
yht. B2	25,4	80 %	12,1	53 %	4,0	30 %	2,4	17 %	1,2	10 %	5,6	33 %
C1VT	22,8	80 %	0,0	0 %	5,4	40 %	6,7	40 %	2,7	10 %	8,0	40 %
C1VV	39,4	100 %	11,5	60 %	3,3	20 %	1,6	10 %	9,9	50 %	13,1	50 %
C1MP	8,9	70 %	3,7	40 %	1,5	20 %	0,7	10 %	0,0	0 %	3,0	40 %
yht. C1	19,7	83 %	4,4	33 %	3,0	27 %	2,6	20 %	3,0	20 %	6,7	43 %
C2VT	13,5	60 %	1,1	10 %	2,3	10 %	2,3	20 %	0,0	0 %	7,9	50 %
C2VV	26,1	100 %	6,5	50 %	2,6	20 %	1,3	10 %	3,9	20 %	11,7	50 %
C2MP	12,8	70 %	2,7	30 %	0,0	0 %	1,3	20 %	1,3	10 %	7,4	60 %
yht. C2	16,2	77 %	3,2	30 %	1,3	10 %	1,6	17 %	1,6	10 %	8,6	53 %
yht.	17,6	62 %	6,0	29 %	2,9	19 %	1,7	11 %	1,6	8 %	5,5	29 %

Velvoitteen pehmentäminen konditionaalilla lisääntyy aineistossani olennaisesti A1-tasolta A2-tasolle siirryttäessä (A1: 1,6/1000, 7 % kirj., A2: 6,5/1000, 23 % kirj.) ja edelleen B1- ja B2-tasolle siirryttäessä (B1: 7,1/1000, 30 % kirj., B2: 12,1/1000, 53 % kirj.). C-tasolla keinon frekvenssi on A2-tasoaikin alhaisempi (C1: 4,4/1000, C2: 3,2/1000), mutta keinoa käyttävien kirjoittajien osuus kaikista tason kirjoittajista B1-tasoa vastaava (C1: 33 %, C2: 30 %). Muiden varsinaista velvoitetta pehmentävien sävyttäjien käyttö on A1-tasoa lukuun ottamatta kaikilla tasoilla konditionaalilla pehmentämistä vähäisempää (taulukossa 11: *velvoitteen pehmentäminen: muu pehm.*). Lisäksi konditionaalilla pehmentäminen on kaikilla taitotasolla yleisempää vieraille kuin tutulle kirjoitetuissa viesteissä, kun taas velvoitteen muun pehmentämisen osalta suhde on lähes kaikilla taitotasolla päinvastainen (ei C2-tasolla). Muikku-Werner (1997: 93) on havainnut pyyntöjä lievennettävän omassa aineistossaan etenkin tuttu- ja vierailijien välisessä kommunikaatiossa, mikä pätee omassa aineistossani ainoastaan konditionaalien ulkopuolisiin pehmentämisen keinoihin.

Varsinaisen velvoitteen painottamista puolestaan esiintyy aineistossani ainoastaan A2-tasolta alkaen, ja se lisääntyy olennaisesti B2-tasolle tultaessa (taulukossa 11: *Velvoitteen painottaminen*). Myös Muikku-Werner (1997: 76) toteaa oppijoiden usein käyttävän vahvistimia lieventimiä vähemmän ja epäilee syyksi keinovarojen vähyyttä tai pragmaattista varovaisuutta. Omassa luokituksessani varsinaisen velvoitteen painottaminen on kaikilla tasoilla vähäisempää kuin varsinaisen velvoitteen pehmentäminen (konditionaali ja muu velvoitteen pehmentäminen yhteen laskettuna), mutta toisaalta velvoitteen kohdetta (toimija, toiminta, toiminnan kohde tai olosuhde) painotetaan lähes kaikilla taitotasoilla pehmentämistä useammin (ei A2-tasolla) (taulukossa 11: *kohteen pehmentäm.* ja *kohteen painottam.*). Velvoitteen kohteen sävyttäjät ovat kuitenkin nähdäkseni tulkinnanvarainen ja velvoitteen ilmaisusta irrallisempi luokka kuin varsinaisen velvoitteen sävyttäjät, joten sitä koskeviin määrällisiin päätelmiin tulee suhtautua varauksella. Määrällistä analyysia keskeisempi tutkimuskysymysteni kannalta onkin sävyttäjien laadullinen tarkastelu seuraavissa alaluvuissa 5.2–5.4.

5.2 Varsinaisen velvoitteen sävyttäminen

Varsinaisen velvoitteen sävyttäjät painottavat tai pehmentävät velvoitteen ilmausta itseään joko rakenteellisin tai sanastollisin keinoin. Rakenteellisista keinoista käsittelen tässä alaluokassa ainoastaan konditionaalimoduksen. Yleensä velvoitetta pehmentävinä pidetyt rakenteelliset keinot, kysymysrakenteen ja negaation (vrt. esim. Muikku-Werner 1997: 60; Kangasniemi 1992: 130–132), jätän määrällisen analyysin ulkopuolelle niiden funktioiden monitulkintaisuuden vuoksi ja palaan niihin luvussa 5.4 (*Muita sävyttämisen keinoja*). Tässä alaluvussa konditionaalien jälkeen käsittelen taulukon 11 (ks. luku 5.1 *Sävyttäjien jakauma taitotasoittain*) sarakkeisiin *velvoitteen pehmentäminen: muu pehmentäminen ja velvoitteen painottaminen* luokitellut sävyttäjät. Näitä sävyttämisen keinoja ovat astemääräite, varmuuden asteen säätely, velvoitteen ehdollisuus, fraasit sekä painottavat lisukkeet.

Konditionaali

Aineistossani yleisin velvoitteen pehmentämisen keino on konditionaali. Tämän suomen kielelle tyypillisen kohteliaisuusstrategian sävy selittyy sillä, että tekeminen esitetään ikään kuin ehdollisena ja siten epävarmempana (Penttilä 1963: 476; Lampinen 1990: 80). Tulkinta sopii myös kaikkiin aineistoesimerkkeihin (204) – (210). Lisäksi ainakin esimerkissä (209) konditionaali voidaan tulkita myös odotuksenvastaisuutena, jolloin lausumaan liittyy oletus toimin-

nan toteutumattomuudesta (Larjavaara 2007: 411). Tannerin (2012: 89) havaintojen mukaan konditionaali voi osoittaa pyynnöissä myös epävarmuutta, jota kenties tavoitellaan myös esimerkissä (208). Kuten Kemppainenkin (2001: 73) toteaa, joissakin tapauksissa oppijat todennäköisesti käyttävät konditionaalia semanttisesti analysoimattomissa ulkoa opituissa konstruktioissa. Aineistoesimerkeistäni tällaisia voisivat olla konventionaalinen pyyntö *voisit-teko* esimerkissä (205) sekä *jos*-fraasi esimerkissä (207).

- 204) Minä **haluaisin** sinä tule minun koti keskiviko, kello puoli viisitoista. en voi minun aiti yksin, kotin. (A1VTP004)
- 205) Asunnossani keittiössä hana on rikki. Koko aamu vesi tippuu hanasta. **Voisitteko** mennä ilta-päivällä tai huomenna aamulla? (A2VVR002)
- 206) Kutsuin paljon ystäviä. Aiomme leikkia, kävellä ja syödä maukkaata ruokaa. Haluan, että kaikki **olisivat** iloisia. Siis, jokaisen tyyty panna päälle eri mielenkiintoinen puku. **Olisi** hyvää, jos sinä keksit jotain. (B1VTK001)
- 207) Olen asunut sama asunto jo vuosia, kylpyhuneen kunto on huono, seinät on tullut jonkinlainen sienia ja sama on lattialla. Jos **saisin** uuden maalaa seinälle ja uuden lattian. (B1VVR005)
- 208) Haluaisin uusi pesuallas ja WC-istuin ja sen lisäksi sekä seinät että lattia täytyisi korjata. Suihkussa ehkä **olisi** parempi jos **olisi** suihkukaappi että vettä **ei tulisi** kaikkialla. (B2VVR003)
- 209) Sen tähden on kiinnitettävä huomiota työilmapiiiriin. Sen **pitäisi** olla sellainen, että jokainen menisi töihin kuin juhliin. (C1MPT001)
- 210) Jonkinlainen alennus **olisi** myös toivottavaa, kun kerran olen näin kauan joutunut tuotetta odottelemaan. (C2VVV002)

Velvoitetta pehmentävän konditionaalien käyttö lisääntyy aineistossani A1-tasolta aina B2-tasolle laskien jälleen C-tasolle tultaessa (ks. luku 5.1, taulukko 11). Alempien tasojen kehityslinjaa voidaan selittää lisääntyvällä pyrkimyksellä ja kyvyllä velvoitteen konventionaaliseen pehmentämiseen. Konditionaalilla on Tannerin (2012: 76) mukaan myös keskeinen asema S2-oppikirjoissa. Käytön vähenemistä C-tasolle tultaessa voivat omassa aineistossani selittää paitsi erot B- ja C-tason tehtävänannoissa myös C-tasolla hieman lisääntyvä velvoitteen kohteen pehmentäminen. Konditionaalia saatetaan siis korvata muilla pehmentävillä sävyttäjillä. Toisaalta on myös voitu päästä eroon pragmaattisesta varovaisuudesta, joka Muikku-Wernerin (1997: 76) mukaan on usein kielenoppijoille tyypillistä, vaikka tilanteen normit eivät sitä vaatisikaan.

Astemäärite

Esitetyn velvoitteen voimaa voidaan säädellä asenteellisuuden alaan kuuluvilla astemääritteillä (asenteen ilmaisemisen intensifioinnista ks. Martin & White 2005: 135–153). Pehmentävät astemääritteet esimerkeissä (211) – (213) (*pieni, ei niin, aika*) epämääräistävät velvoitteita (ks. myös Lampinen 1990: 87) ja painottavat astemääritteet esimerkeissä (214) – (216) (*hyvin,*

korkeaa, täysi) puolestaan korostavat kirjoittajan sitoutumista viestiinsä (ks. myös Muikku-Werner 1997: 74–75).

- 211) **Pieni** pyyntö - ota mukaan hyvää mielialaa! (B2VTK003)
- 212) Toinen asia **ei** ole **niin** tärkeä - kaakelit irtoavat muutamassa kohdassa. (B2VVR004)
- 213) Minusta on **aika** tarkea kehittää henkillisesti ja panostaa sisäiseen harmoniaan. plastiikkakirurgian sijasta. (C1MPP004)
- 214) Ja kohteliaisuus on **hyvin** tärkeä juttu! (A2MPR005)
- 215) -- ja on **korkeaa** aikaa kokoontua suunnittelemaan retkea. (C1VTK001)
- 216) -- niin että standardi-ihmisen luominen jo sinäänsä on **täysi** mahdottomuus. (C2MPP004)

Varmuuden asteen säätely

Velvoitteen ilmaisua voidaan myös sävyttää säatelemällä lausuman varmuutta. Tällöin on kyse deonttista velvoitetta määrittävästä episteemisestä modaalisuudesta (Kangasniemi 1992: 400–402). Epävarmuutta ilmaisevat *ehkä* ja *luulen* esimerkeissä (217) ja (218) suojaavat kirjoittajaa häivyttämällä tämän sitoutumista tekstinsä sisältöön (ks. myös Luukka 1992: 364–365). Varmuutta ilmaisevat *tietysti*, *totisesti* ja *ehdottomasti* toimivat päinvastaisella tavalla esimerkeissä (219) – (221).

- 217) **Ehkä** me voimme tavata viikon kullutua ja käymme yhdessä teaterissa. (A2VTP005)
- 218) **Luulen**, että **ehkä** tarvitsee tehdä enemmän ja lopeta vaan puhua. (B2MPE004)
- 219) (**tietysti** ei ilmaiseksi mä odotan palkinto!) (A2VVI003)
- 220) Pitäisikö vielä enemmän kirjoita ja puhua televisiossa niistä terveistä elintavoista. Olen **totisesti** sitä mieltä. (B2MPE003)
- 221) Meillä on muutaman päivän sisällä tärkeä puhetilaisuus mihin **ehdottomasti** haluaisimme saada lampun. (C1VVV005)

Velvoitteen ehdollisuus

Edellä käsiteltyjä asteellisuuden ilmaisimia radikaalimpi velvoitteen pehmentämisen keino on eksplisiittisesti ilmaista viestin vastaanottajalle annettu mahdollisuus kieltäytymiseen. Tämä konditionaalinen ehdollisuutta muistuttava sävy voidaan ilmaista ehtolauseella kuten esimerkeissä (222) – (225) (ks. myös Matihaldi 1979: 159). Esimerkissä (226) samaa funktiota ilmennetään sanavalinnalla *halukkaat*.

- 222) **jos sinulla on aika**, tervetua tulla kotiin minulle. **jos sinä soppi** tule kello 18.00. tai soitan minulle (A1VTK002)
- 223) **Jos se on sopii teille**, minä haluaisin alkaa remontin ensin viikolla, koska minulla on lyhyt loma tässä aikassa. (B1VVR001)
- 224) Ja voin tulla takaisin kahdeksan maissa **jos sinä vielä haluat palata**. (B2VTP001)
- 225) -- minun täytyy pyytää haastattelun siirtämistä viikolla, **jos se on mahdollista**. (C2VVH005)
- 226) Kaikki **halukkaat** lapsineen kutsutaan kevättalkoihin. (C1VTT004)

Kyseiset veloitteen ehdollisuuden ilmaukset ovat merkitykseltään lähellä veloitteen ilmaisukeinojen luokkaa *mahdollisuuden tiedustelu*, mutta näissä on nimenomaan kyse toisen veloitteen ilmaisun sävyttämisestä.

Fraasit

Kohteliaisuusfraasit ovat hyvin konventionaalistuneita ilmaisuja, joita käytetään rituaalisissa vuorovaikutuksen muodoissa (Watts 2003: 168). Aineistoni sävyttäjäistä tällaisiksi rituaalisiksi kohteliaisuuden ilmaisuiksi tulkitsisin paitsi *ole hyvä* -fraasin myös adverbien *ystävällisesti*, koska kumpikaan ei toimi kirjaimellisessa merkityksessään vaan rituaalisena keinona pehmentää ilmaistua veloitetta. Tällaista käyttöä havainnollistavat esimerkit (227) – (230).

- 227) P.S. osta, **olkaa hyvä** punaviiniä. (A1VTK001)
 228) Voisitko **ystävällisesti** palauttaa lipun kassalle. Terveisin Maija. (B2VTP004)
 229) **Olkaa hyvää** ja ottakaa piha- ja puutarhatarvikkeet mukaan. (C1VTT005)
 230) Ottakaa **ystävällisesti** yhteyttä minuun asiasta mahdollisimman pian -joko sähköpostitse tai puhelimitse. (C1VVV005)

Muikku-Wernerin (1997: 66) mukaan *ole hyvä* -fraasi ei ole kovin suuritaajuinen suomenkielisten esittämässä pyynnössä, ja käsittelenkin tämän luokan fraasien kohdekielenmukaisuutta tarkemmin luvussa 6 (*Veloitteen ilmaisukeinojen ja sävyttäjien kontekstiin sopivuus*).

Painottavat lisukkeet

Pehmentävien kohteliaisuusfraasien vastakohtana voitaisiin pitää sekalaista painottavien lisukkeiden joukkoa. Lasken tähän luokkaan kuuluviksi Muikku-Wernerin emfaattisten lisukkeiden luokkaa (1997: 74: esim. *Lopeta vonkuminen ja –*) laajemmin erilaiset painokkuutta lisäävät tai kannustavat tekstinosat. Esimerkeissä (231) – (236) tällaisina lisukkeina toimivat tekstinosat *muista, kyllä, vain, joka tapauksessa, rohkeasti ja mielellään*.

- 231) **Muista**, että sinun pukusi pitää olla hauskaa! (B2VTK005)
 232) **Kyllä** kannattaa puhua ja keskustella näistä asioista ihmisten kanssa. (B2MPE002)
 233) Kun olette siellä, soita **vain** minulle ja tulen hakemaan heti. (B2VTK001)
 234) Vaikka et olisi lähdössä mukaan, tule **joka tapauksessa** kokoukseen. (C1VTK001)
 235) – – eli ota **rohkeasti** mukaan pienetkin taaperot! (C2VTK004)
 236) MUKAAN VOI **MIELELLÄÄN** OTTAA OMA HARAVA SEKÄ KUNNON TYÖHANSKAT. (C2VTT004)

Painottavista lisukkeista yhtenäisimpänä joukkona aineistossani nousee esiin esimerkissä (231) nähtävä muistuttaminen, jonka kontekstiin sopivuutta analysoin tarkemmin luvussa 6 (*Veloitteen ilmaisukeinojen ja sävyttäjien kontekstiin sopivuus*).

5.3 Velvoitteen kohteen sävyttäminen

Velvoitteen kohteen sävyttäjillä tarkoitan elementtejä, jotka sävyttävät ilmaistun velvoitteen kohteena olevaa toimijaa, toimintaa, toiminnan kohdetta tai toiminnan muuta olosuhdetta. Esimerkiksi toimintaa määrittävä *vähän* velvoittavassa lauseessa *Pihat tarvitsevat vähän siivoamista* (C1VTT003) ilmaisee kirjoittajan vähättelevää suhtautumista velvoitteen sisältöön ja siten pehmentää myös velvoitteen itsensä sävyä (ks. myös Muikku-Werner 1997: 68–69). Tekstinosa *vähän siivoamista* voitaisiin kuitenkin kapeammin tulkita myös puhtaasti velvoitteen realistiseksi sisällöksi, jolloin toivottua toimintaa ei todella tarvitsisi suorittaa kovin paljon. Koska kaikki velvoitteen kohteen sävyttäjät nähdäkseni häilyvät näiden kahden tulkinnan välillä, erotan ne varsinaisen velvoitteen sävyttäjistä (vrt. luku 5.2) omaksi luokakseen. Kuvailen aineistossani esiintyviä velvoitteen kohteen sävyttäjiä tässä luvussa seuraavassa järjestyksessä: 1) toimijan sävyttäminen, 2) toiminnan ja toiminnan kohteen sävyttäminen sekä 3) toiminnan olosuhteiden sävyttäminen.

Toimijan sävyttäminen

Velvoitteen kohteena olevaa toimijaa sävytetään aineistossani ainoastaan painottavasti. Esimerkeissä (237) – (240) korostetaan velvoitteen kohteena olevien toimijoiden määrää. Ilmaukset *jokaisen*, *kaikki* (*joukolla*), *koko* ja *mahdollisimman monta* voidaan näissä tulkita suhtautumista ilmaiseviksi, koska lauseiden sisältö olisi mahdollista ilmaista myös ilman niitä (ks. myös Shore 2012: 177–178).

237) Olen sitä mieltä, että **jokaisen** kansalaisen velvollisuus – – (B2MPP005)

238) Tervetuloa **kaikki** kerholaiset **joukolla** mukaan suunnittelemaan – – (C1VTK002)

239) Haluaisin siis vedota **kaikkiin** työntekijöihin ja myös **koko** ihmiskuntaan: autetaan toisiamme – – (C2MPT001)

240) Toivon, että **mahdollisimman monta** teitä olisi kiinnostuneita lähtemään mukaan meidän retkeemme. (C2VTK001)

Esimerkeissä (241) – (243) puolestaan painotetaan velvoitteen kohteena olevan toimijan merkitystä ja korvaamattomuutta sävyttäjillä *erityisesti*, *jos kuka* ja *vain*.

241) Minusta, jonkun täytyy olla rehellinen **erityisesti** poliitikossa vain lupaat mitä voit tehdä. (B2MPP004)

242) Työkaverit **jos kuka** voivat tukea ja opastaa uutta työntekijää. (C2MPT004)

243) **Vain** sinä voit mielipiteelläsi muuttaa maailmaa. (C2MPP005)

Toiminnan ja toiminnan kohteen sävyttäminen

Velvoitteen kohteena olevaa eli toivottua toimintaa tai kyseisen toiminnan kohdetta sävytetään aineistossani sekä pehmentävästi että painottavasti. Pehmentäminen voi olla luonteeltaan toiminnan rasittavuutta vähättelevää (ks. myös Muikku-Werner 1997: 68–69) kuten esimerkeissä (244) – (246). Kyseisissä esimerkeissä on vaikeaa tarkkaan määritellä, vähätelläänkö niissä toimintaa (esim. *ostaa*) vai toiminnan kohdetta (*kalaa*), eikä tällainen jaottelu ole ilmaisun vuorovaikutuksellisen funktion kannalta tarpeenkaan.

244) Ole hyvä ja ostaa **vähän** kalaa ja 6 puolia olutta. (A2VTK003)

245) Taas on kevät ja pihat tarvitsevat **vähän** siivomista. (C1VTT003)

246) – – ja olisin iloinen saada **vähän** alennusta siitä. (C1VVV003)

Toiminnan kohdetta voidaan myös tehdä epämääräisemmäksi eli likimääräistä (termi: Luukka 1992: 365) esimerkiksi sanoilla *jotain* (esimerkissä 247), *jonkinlaista* (esimerkissä 248) tai tilaa antavalla rinnastuksella *tai muuta, mitä mieli tekee* (esimerkissä 249).

247) Haluan kirjoittaa **jotain** teksti, sitten osaan suomea parempi. (A2MPK003)

248) – – ja lattialla voisi myös olla **jonkinlaista** kaakelilevyjä – – (B2VVR003)

249) Elikkä, ottakaa mukaan makkara tai lihaa **tai muuta, mitä mieli tekee** grillata. (C1VTT003)

Vastaavasti painottaminen voi kohdistua joko toivotun toiminnan intensiivisyyteen kuten esimerkeissä (250) (*paljon*) ja (251) (*kaikin voimin*) tai toiminnan kohteen laajuuteen kuten esimerkeissä (252) (*sekä seinät että lattia*) ja (253) (*koko kylpyhuoneeseen*). Esimerkissä (251) ilmaisu *kaikin voimin* voidaan tulkita paitsi toimintaa intensifioivaksi myös velvoitteen kohteena olevia toimijoita määrittäväksi edellä käsiteltyjen toimijan painottajien tapaan.

250) – – sinun on pakko puhua ja kuunnella suomen kieltä **paljon**, jos sinä haluat oppia siitä. (A2MPK005)

251) Minusta, tällä hetkellä, pitää **kaikin voimin** saada ihmisiä uskomaan poliitikkoihin – – (B2MPP001)

252) – – ja sen lisäksi **sekä** seinät **että** lattia täytyisi korjata. (B2VVR003)

253) Mielestäni on aika tehdä remontti **koko** kylpyhuoneeseen. (B2VVR005)

Edellisten lisäksi aineistossa esiintyy myös toivotun toiminnan kohteen ominaisuuksien painottamista. Esimerkissä (254) A-tason kirjoittaja ilmaisee tätä funktiota käyttämällä toistoa (*iso iso*).

254) Mutta en halua pieni sauna. Haluan **iso iso** sauna!! (A1VVR002)

Toisto mainitaan myös Martinin ja Whiten (2005: 144) suhtautumisen teoriassa yhtenä intensifioinnin keinona.

Toiminnan olosuhteiden sävyttäminen

Kaikista velvoitteen kohteen sävyttäjistä etäisimpänä suhteessa itse velvoitteeseen pidän velvoitteen kohteena olevan toiminnan olosuhteiden sävyttäjiä. Käytännössä aineistossani tällaisista olosuhteista sävytetään ainoastaan toiminnan ajankohtaa, joten kyseinen luokka on lähellä Muikku-Wernerin (1997: 74) tutkimuksessa käytettyä aikaintensifioijien vahvistinluokkaa. Toiminnan ajankohtaa painottavia ilmauksia esiintyy aineistossani runsaasti etenkin B- ja C-tasoilla kuten esimerkeissä (255) – (260). Näiden ilmausten velvoitetta painottava funktio on kuitenkin hyvin tulkinnanvarainen, koska joskus toivotun toiminnan ajankohdan mainitseminen on tarpeellista puhtaasti käytännön realiteetteihin perustuen.

- 255) Voisitteko te vastata viestini **mahdollisiammin pian**, koska tarvitsen pesukoneetta **heti**. (B1VVV002)
 256) **Kun sinä luet viestin** soita minulle. (B1VTP004)
 257) Olisi hyvä jos te voisitte vastaa minulle **riittävän ajoissa, ennen kesäkuuta!** (B2VVR002)
 258) Ilmoitathan tulostasi ja mahdolliset allergiat **viimeistään 02.03.2007** – – (B2VTK004)
 259) TARVITSEN SEN **MAHDOLLISIMMAN PIAN**, KOSKA – – TOIVON TEIDÄN TOIMIVANNE **NOPEASTI**. (C1VVV004)
 260) Odotan Teiltä **pikaista** vastausta sähköpostitse tai voitte soittaa minulle – – (C2VVV001)

Toisin kuin Muikku-Werner (1997) huomioin velvoitteen kohteen sävyttäjissä painottavien ajanilmausten lisäksi myös toivotun toiminnan ajankohtaa pehmentävät eli epämääräistävät ilmaukset. Ajankohtaa epämääräistävät ilmaukset ovat aineistossani painottavia harvinaisempia. Esimerkeissä (261) – (263) ilmauksilla *vaikka, esim. ja teidän sopivana ajankohtana* ikään kuin annetaan vastaanottajalle tilaa valinnalle luvussa 5.2 (*Varsinaisen velvoitteen sävyttäminen*) käsittelemieni ehdollisuuden ilmausten tapaan (vrt. *jos sopii*).

- 261) Jos sinulle sopii, voisimme minna **vaikka** sunnuntaina iltapäivällä elokuviin – – (B2VTP002)
 262) – – mutta voisiko haastattelun siirtää **esim.** seuraavalle päivälle? (C1VVH002)
 263) OLEN ERITTÄIN PAOILLANI ASIASTA JA TOIVON ETTÄ KUTSUTTE MINUT TAAS HAASTATTELUUN **TEIDÄN SOPIVANA AJANKOHTANA**. (C1VVH004)

Esimerkissä (264) A1-tason kirjoittaja puolestaan käyttää samassa lauseessa sekä ajankohtaa painottavia (*heti*) että pehmentäviä (*jose te haluatte tänään tai* – –) sävyttäjiä.

- 264) Milloin teillä on aikaa seurava kerta, koska haluaisin he **heti** korjaamaan **jose te haluatte** tänään **tai** huomenna **tai** tämä viikkossa joku päivä. Todistaisin täällä kerrta olla kotona. (A1VVR003)

Tällaista funktioltaan vastakkaisten elementtien yhdistelyä käsittelen lisää luvussa 6.4 (*Tekstin modaalinen harmonia*).

5.4 Muita sävyttämisen keinoja

Olen luokitellut edellisissä alaluvuissa 5.2 ja 5.3 kuvailemani sävyttäjät painottaviin ja pehmentäviin ja kuvannut niiden jakaumaa aineistossani taulukossa 11 luvussa 5.1 (*Sävyttäjien jakauma taitotasoittain*). Kaikkia veloitteen sävyyn vaikuttavia elementtejä ei kuitenkaan nähdäkseni ole mielekästä tai mahdollistakaan jakaa kahtia edellisten tapaan, kuten myös Nikula (1996: 104) tutkimuksessaan argumentoi. Aallon (1998: 178–179) mukaan etenkin äidinkielisille ja edistyneen tason suomen puhujille ovat tyypillisiä tällaiset implisiittiset eli funktioltaan epämääräiset ilmaukset. Usein tällaisten ilmausten käytössä tarkkaa semanttista merkitystä tärkeämpää onkin niiden vuorovaikutuksellinen tehtävä (Aalto 1998: 171; Biber & Finegan 1989: 110–111). Tällaisiksi funktioltaan epämääräisiksi sävyttäjiksi tulkitseen aineistossani myös monet sellaiset veloitteen sävyttäjät, jotka Muikku-Wernerin (1997) tutkimuksessa on luokiteltu yksinomaan lieventäviksi tai vahventaviksi. Kuvailen näiden sävyttäjäluokkien ominaisuuksia seuraavissa tekstikappaleissa.

Mielipiteen yksilöllisyys ja varaukset

Mielipiteen yksilöllisyyteen vetoamista on pragmatiikan tutkimuksessa yleensä pidetty lausuman sävyä pehmentävänä tekijänä (ks. esim. Muikku-Werner 1997: 67–68; Luukka 1992: 372–373). Tällainen pehmentävä sävy voidaan nähdä myös esimerkkien (265) ja (266) ilmauksissa *olen miettinyt* ja *luulen*. Mielipiteeseen vetoaminen ei kuitenkaan aina yksiselitteisesti pehennä veloitetta, vaan se voi nähdäkseni myös implikoida kirjoittajan sitoutumista sanomaansa ja siten lisätä sen painokkuutta kuten esimerkeissä (267) ja (268). Usein ero näiden kahden tulkinnan välillä tuntuisikin mahdottomalta tehdä kuten esimerkissä (269).

265) **Olen miettinyt** jos olisi mahdollista saada kylpyhuoneen remontti tehty. (B2VVR003)

266) **Luulen**, että työilmapiiriin on meidän kaikien kiinnitettävä enemmän huomiota. (C1MPT004)

267) **Olen sitä mieltä, että** jokaisen kansalaisen velvollisuus - osallistua oman maan elämään ja valitaa oikeita poliitikkoita, jotka pystyvät muuttamaan meidän elämän parempaan! (B2MPP005)

268) **Näen, että** työyhteisöjen työkaluureja on muutettava jopa radikaalisti. (C2MPT002)

269) **Mielestäni** on aika tehdä remontti koko kylpyhuoneeseen. (B2VVR005)

Mielipiteenilmausten tapaan myös muita varauksia eli veloitetta edeltäviä kirjoittajaan itseensä viittaavia tekstinosia on pidetty yksiselitteisesti pehmentävinä (ks. esim. Muikku-Werner 1997: 35: *Haluaisin* pyytää sinua siivoamaan keittiön.; varauksista myös Lampinen 1990: 84–85). Aineistoni esimerkeissä varauksen asemassa toimivat halun ilmaukset

kuitenkin näyttäisivät myös implikoivan ilmaistavan velvoitteen tärkeyttä kirjoittajalle ja siten lisäävän velvoitteen painokkuutta. Ilmiötä havainnollistavat esimerkit (270) ja (271).

270) **Haluan** kutsua sinut kyläni. Siellä on juhlaa. (A2VTK002)

271) **Haluaisin** siis vedota kaikkiin työntekijöihin ja myös koko ihmiskuntaan: autetaan toisiamme – – (C2MPT001)

Retoriset kuviot

Keskeisinä suomen kielen rakenteellisina kohteliaisuuden ilmaisimina pidetään yleensä kysymysrakennetta, negaatiota ja *jos*-alkuisia lauseita (Muikku-Werner 1997: 60; Lampinen 1990: 79–82). Tutkimuksessani olen luokitellut kysymysmuotoiset ja *jos*-alkuiset velvoitteet niiden ydinolemuksen mukaan ilmaisukeinoluokan *muut kielelliset keinot* alaluokkiin *mahdollisuuden tiedustelu* ja *ehdotusrakenteet* (ks. luku 4.2.6 *Muut kielelliset keinot*) sekä muita velvoitteita sävyttävät *jos*-alkuiset ehtolauseet varsinaisen velvoitteen sävyttäjiin (ks. luku 5.2 *Varsinaisen velvoitteen sävyttäminen*). Näiden luokkien ulkopuolelle jääviä kysymysrakenteita en pitäisi yksinomaan pehmentävinä, vaan ennemminkin eräänlaisina retorisisina kuvioina. Argumentointitutkimuksessa kutsutaan retoriseksi kuvioiksi ilmauksia, jotka poikkeavat totutusta suostutteluvaikutuksen saavuttamiseksi (Perelman 1996: 47).

Tällaisesta tyyllillisestä ja velvoitteen sävyttämisen kannalta epämääräisestä keinosta on nähdäkseni kyse kysymyksissä esimerkeissä (272) – (274) mutta myös kieltoa hyödyntävissä esimerkeissä (275) ja (276), joissa kieltoa ei käytetä kohteliaisuusstrategiana.

272) **Pitäisikö** vielä enemmän kirjoita ja puhua televisiossa niistä terveistä elintavoista. Olen totisesti sitä mieltä. (B2MPE003)

273) **Olisikohan aika** luovuttaa turhan kauneiden hakeminen ja antaa Plastikkakirurgien keskittyä naama vaurioiden korjaamiseen mihin he alunperin ollaan tarkoitettu. (C1MPP005)

274) **Kuka kannustaa ja lohduttaa**, jos jotain menee pieleen? **Kuka neuvo** ystävällisesti, kun tulee tiukka paikka? Työkaverit tietenkin! (C1MPT001)

275) Jokaisen työntekijän pitäisi pitää huolta työilmapiiristä. **On väärin ajatella, että** se kuuluu vain esimiehelle. (C1MPT001)

276) Hyvä työilmapiiri **ei synny itsestään vaan** sen eteen on tehtävä töitä. (C2MPT003)

Yleensä kohteliaisuuselementteinä on myös pidetty kieltohakuisia eli kielteistä vastausta enakoivia *mitenkään*-ilmauksia (ks. esim. Muikku-Werner 1997: 68; kieltohakuisuudesta ks. VISK § 1641), mutta omassa aineistoesimerkissäni (277) se näyttäisi pehmentämisen sijaan ennemminkin lisäävän velvoitteen tärkeyttä ja painokkuutta.

277) – – mutta olisiko **mitenkään** mahdollista siirtää haastatteluaikaani aiemmeksi? (C2VVH004)

Velvoitteesta irrallisemmat tukisiirrot

Modaalisuus voidaan hahmottaa myös tekstitason ilmiönä, jolloin tekstin modaalinen funktio rakentuu sen kaikkien osien yhteisestä voimasta (Van Dijk 1977: 153–155, 232–238; Kangasniemi 1992: 402). Tämän tulkinnan pohjalta myös velvoitteen ilmauksiin välittömästi liittyvät muut puhefunktioita edustavat tekstinosat voidaan tilanteisesti tulkita myös koko tekstin velvoittavuuteen vaikuttavina ns. tukisiirtoina (termi: Muikku-Werner 1997: 78).

Tällaisia tekstinosia aineistossani ovat mm. esimerkkien (278) – (280) kaltaiset perustelut, esimerkin (281) kaltaiset pahoittelut, esimerkissä (282) havainnollistettava vastapalveluksen tarjoaminen (*Minua autta sinua*) sekä kiitokset ja muut ystävällisyyden osoittimet, joita havainnollistaa esimerkki (283) (*Hauska Päivä Jatkoa. Kiitollinen*).

- 278) Minä haluaisin sinä tule minun koti keskiviko, kello puoli viisitoista. **en voi minun aiti yksin, kotin.** (A1VTP004)
- 279) **Viat ovat olennaisia ja siksi** pyydän teiltä vaihtamaan tai korjamaan tuoten. (B1VVV004)
- 280) Hyvät naapurit! Kevät on tullut ja nyt on aika laittaa taloyhtiömme paikat kuntoon, **että me voimme nauttia kesästä!** (C1VTT005)
- 281) **OLEN ERITTÄIN PAOILLANI ASIASTA JA TOIVON ETTÄ KUTSUTTE MINUT TAAS HAASTATTELUUN TEIDÄN SOPIVANA AJANKOHTANA.** (C1VVH004)
- 282) SINA OTAT AVAAEMET OVI AVATA JÄÄKAPPI TEKEE **MINUA AUTTA SINUA** (A1VVR004)
- 283) – – koska haluaisin ~~he~~ heti korjaamaan josta te haluatte tänään tai huomenna tai tämä viikkossa joku päivä. Todistaisin täällä kerrta olla kotona. Kerrolla tai soittaa myöhemmin. **Hauska Päivä Jatkoa. Kiitollinen** (A1VVR003)

Muikku-Werner (1997: 78–80) ei jaa tukisiirtoja tutkimuksessaan kahtia painottaviin tai pehmentäviin. Myös itse näkisin, että tämän luokan keinot ennemminkin rakentavat oikeutusta esitetyle velvoitteelle kuin varsinaisesti pehmentävät tai painottavat sitä.

Muita sävyttäviä ilmiöitä

Edellä käsittelemieni funktioltaan monitulkintaisten sävyttäjäjen lisäksi olen jättänyt määrällisen analyysin ulkopuolelle myös sellaisia sävyttämisen keinoja, jotka ovat aineistossani joko hyvin satunnaisia tai päinvastoin laajuudessaan ja monitahoisuudessaan syvällisempää tutkimusta vaativia. Painottamisen keinona pidettyä typografista säätelyä eli kapiteelikirjainten tai huutomerkkien normista poikkeavaa käyttöä esiintyy aineistossani hyvin satunnaisesti, ja ilmiöitä havainnollistavat esimerkit (284) ja (285).

- 284) Haluan iso iso sauna!! (A1VVR002)
- 285) Tulkaa **KAIKKI** mukaan, niin tulee aivan varmasti hyvä kevätkieli meille kaikille! (C2VTT001)

Typografisen säätelyn tutkittavuutta hankaloittaa joidenkin kirjoittajien tapa käyttää isoja ja pieniä kirjaimia hyvin epäjohdonmukaisesti jopa sanojen sisällä tai kirjoittaa koko teksti kapi-teelikirjaimin.

Muikku-Wernerin (1997: 84) tutkimuksessaan analysoimien sävyttäjien ironian ja huumorin määrittely ja analysoiminen aineistossani vaatisivat puolestaan huomattavasti tarkempaa syventymistä teksteihin kokonaisuuksina sekä uudenlaisen teoreettisen viitekehysten luomista. Ainakin huumorin hyödyntämisestä löytyy aineistossani viitteitä etenkin ylemmiltä taitotasoilta (esimerkit 286 ja 287), joten aihetta olisi ehdottomasti hedelmällistä tutkia jatkossa lisää.

286) Elikkä, ottakaa mukaan makkara tai lihaa tai muuta, mitä mieli tekee grillata. Kaikein tärkein - **ottakaa mukaan hyvää mieli!** (C1VTT003)

287) Sään mukainen vaatetus päälle! (Lapsille kannattaa laittaa kumisaappaat ja kurahousut, **takapihalta löytyy ihania lätäköitä.**) (C2VTT002)

En ole tutkimuksessani ilmiön laajuuden vuoksi myöskään huomioinut velvoitteiden persoonavalintaa eli sitä, korostetaanko velvoittajaa, velvoitettavaa vai käytetäänkö persoonatonta ilmaisua (aiheesta lisää ks. esim. Muikku-Werner 1997: 39–44; Lampinen 1990: 83–84; epäsuorasta henkilöön viittaamisesta oppijansuomessa ks. Seilonen 2013).

6 VELVOITTEEN ILMAISUKEINOJEN JA SÄVYTTÄJIEN KONTEKSTIIN SOPIVUUS

6.1 Kontekstiin sopivuuden arvioinnista

Tässä luvussa analysoin aineistossani käytettyjen velvoitteen ilmaisukeinojen ja sävyttäjien kontekstiin sopivuutta. Tarkastelen tekstejä Van Dijkin (1977: 153–155, 232–238; ks. myös Kangasniemi 1992: 402) näkemyksen mukaisesti kokonaisuuksina, joiden modaalisuus rakentuu tekstin kaikista osista ja niiden keskinäisistä suhteista. Tällöin yksittäisen ilmaisukeinon kontekstiin sopivuuteen vaikuttavat paitsi ilmaisun prototyypinen pragmaattinen tulkinta myös ilmauksen yhteydessä käytetyt sävyttäjät ja samassa tekstissä käytetyt muut ilmaisukeinot. Kumppanuus- ja kompetenssikasvojen säilyttämisen kannalta keskeisiä tekijöitä ovat myös esitetyn velvoitteen sisältö, kirjoittajan ja vastaanottajan suhde sekä tekstilajikonventioiden noudattaminen (tarkemmin luvussa 2.2.3 *Pragmaattisiin valintoihin vaikuttavia tekijöitä*). Hahmotan velvoitteen ilmaisujen kontekstiin sopivuuden monitahoisena ilmiönä, johon kuuluu sekä tarkkuuden että distribuution piirteitä (ks. DEMfad-malli luvussa 3.2 *Tutkimuksen luonne ja DEMfad-mallin soveltaminen*).

Muikku-Wernerin mukaan oppijankielen tutkija ei voi tehdä varmoja johtopäätöksiä oppijan tekemien pragmaattisten valintojen onnistumisesta ilman tietoa syntyperäisten kielenkäyttäjien suhtautumisesta niihin. Mahdollisia poikkeamia totutuista kielellisistä käytännöistä ei myöskään pitäisi hänen mukaansa tulkita virheinä, koska joskus eroavaisuudet voivat vaikuttaa tilanteessa myönteisestikin. Valintojen soveliaisuus määräytyy todellisissa viestintätilanteissa monista kielenulkoisista seikoista käsin. (Muikku-Werner 1997: 129, 135.)

Vaikka oman aineistoni tekstit on kirjoitettu testitilanteessa kuvitellulle vastaanottajalle ja joudun tulkitsemaan niitä omaan tekstilajitajuuni ja kohteliaisuuskäsityksiini sekä aiempaan tutkimukseen nojaten, uskon kuitenkin voivani kuvailla käytettyjen ilmaisukeinojen kontekstiin sopivuutta näissä todellisia tilanteita jäljittelevissä viestintätilanteissa. Potentiaalisten viestinnällisten ongelmakohtien havaitseminen voi tuottaa uusia näkökulmia mm. kielenopetuksen, oppimateriaalien ja arvioinnin suunnitteluun (EVK 2003: 214–215; Muikku-Werner 1993a: 33–35).

6.2 Velvoitteen vahvuus riskinä

Kasvojensuojeluteorian mukaan velvoitteen esittäminen uhkaa viestin vastaanottajan negatiivisia kasvoja eli tämän itsemääräämisoikeutta, minkä vuoksi kyseisiä ilmauksia usein pyritään pehmentämään (Brown & Levinson 1987 [1978]: 61–70, 129–131). Aineistossani A- ja B-tasolta löytyy esimerkkejä tilanteista, joissa vastaanottajaa rasittava velvoite esitetään melko suorilla strategioilla. Esimerkeissä (288) – (292) oletettu vastaanottaja voisi tuttavallisesta kontekstista huolimatta kokea velvoitteet hyvin rajaavina ja jopa epäystävällisinä, koska niissä edellytetään vastaanottajalta esimerkiksi tavaroiden ostamista tai tietynlaista pukeutumista ilmaisematta mahdollisuutta kieltäytymiseen.

- 288) muista! kaksvikon kuluttua on syntymäpäivä minun tyttöni **me odotetaan kello on viisi illalla.** (A1VTK001)
- 289) Jos sinä voit, mene minun kotiin kello yksi. Se on kerrostalossa. Manerheimentie 15c34. **Ja osta lihan ja olutta**, koska me haluamme mennä metsään telттаilemaan. (A2VTK001)
- 290) Moikka Laura, Varmaan, olet jo kuullut, että olen muuttanut uuteen asuntoon. Tänä perjantaina haluan juhlia uutta asuntoani. Se on Vuosaarella, upean rantakadun lähellä. Siinä on tilava keittiö, valoisa olohuone ja pikku, mutta mukava makuuhuone. Asunto on tosi kiva! **Tule klo 19.00 ja ota viinipullo mukaasi**, sitä, kyllä, riittäisin lahjaksi! (B2VTK002)
- 291) Kutsuin paljon ystäviä. Aiomme leikkia, kävellä ja syödä maukkaata ruokaa. Haluan, että kaikki olisivat iloisia. **Siis, jokaisen taytty panna päälle eri mielenkiintoinen puku.** Olisi hyvää, jos sinä keksit jotain. (B1VTK001)
- 292) Järjestän minun tyttöni syntymäpäivän juhlat. Hän on jo 5 vuotias! Juhlat pidetään 01.07.2007 klo. 15.00 kahvilassa „Ilo” (Solkipolku 6). Meillä on kahvipöytä, kilpailut ja tanssit. Meillä on yllätys: juhlille tulevat hauskat klounit! Juomme kahvia ja teetä ja syömme jäätelöä ja leivöksejä! Toivon, että tulet miellellasi ja tuot iloa mukanas! **Muista, että sinun pukusi pitää olla hauskaa!** (B2VTK005)

Toisaalta pyrkimystä näiden jyrkkien velvoitteiden pehmentämiseen saattavat osoittaa muissa tekstinosissa esiintyvät elementit, kuten perustelut esimerkissä (289) (– – *koska me haluamme mennä metsään telттаilemaan*) tai konditionaalilla pehmentäminen esimerkissä (291) (*Olisi hyvää, jos sinä keksit jotain.*).

Edellä käsitellyssä esimerkissä (292) vastaanottajan kasvoja uhkaa velvoitteen sisällön lisäksi myös velvoitetta painottava muistuttaminen (***Muista, että sinun pukusi pitää olla hauskaa!***). Tällaisen strategian voi tulkita kyseenalaistavan vastaanottajan muistin kapasiteetin, ja se olisi kenties sopiva erittäin läheisessä ihmissuhteessa tai se voisi toimia kevennyksenä humoristisessa kontekstissa. Tällaista kontekstia ei kuitenkaan kannattaisi olettaa kielikokeessa, jossa pyritään osoittamaan kielen hallintaa standarditilanteissa. Toisaalta muistuttamisen strategia ei tuntuisi uhkaavan vastaanottajan kasvoja tilanteissa, joissa pyydytyllä toiminnalla on käytännöllisistä syistä suuri merkitys kuten seuraavissa esimerkeissä (293) ja (294).

- 293) Nähdään sitten. **Muista laittaa** olutta jääkaappiin! (B2VTP001)

- 294) Työvaatteet ja kumisaappaat on hyvä olla päällä. **Muista ottaa** työvälineet, kuten haravat, lapiot ym., mukaan. (C1VTT001)

Kuten jo edellisissä esimerkeissä tuli ilmi, velvoitteen ilmausten kontekstiin sopivuuteen vaikuttavat olennaisesti velvoittajan ja velvoitettavan välisen suhteen läheisyys ja valtaasetelma (ks. myös Watts 2003: 156; Muikku-Werner 1997: 85–96). Vieraalle osoitetuissa pyynnöissä kirjoittajan voisi olettaa pyrkivän pehmentämään velvoitteen ilmausta töykeän vaikutelman välttämiseksi. Esimerkissä (295) vieraalle osoitettua vahvasti olettavaa vaatimusta on päinvastoin korostettu varmuuden ilmaisimella (*tietysti ei ilmaiseksi*). Esimerkissä (296) B-tason kirjoittaja lienee tavoitellut pehmeää sävyä kysymysrakenteilla (*meneeko, soitako*), mutta ilmausten sävy on nähdäkseni liian tuttavallinen ja olettava vieraalle vastaanottajalle kirjoitettaessa.

- 295) Hei! Eilen löysin lompakon kadulla. Se oli S-marketin lähellä. (Lammaskallionkatu 17) lompakossa oli vähän rahaa lottokortti ja valokuvia. Kuka on kaduttanut sen, pyydän soittamaan minulle. Minun puh. nro (070)777 7777 Maija Solki 29.10.05. (**tietysti ei ilmaiseksi mä odotan palkinto!**) (A2VVI003)
- 296) Me haluamme korjauttaa kylpyhuoneeni. Me aloitamme remontti ensin viikolla. Haagan Putki oy tekee kaikki tehtava: vaihtaa vanhat putkit ja alaskappin. Ja sen jalken, Me maalaamme seinat kylpyhuoneessa. Toivotavasti me loppumme kaikki tehtava kaksi viikkoa meenossa. **Meneeko** katsomassa kylpyhuoneeni. **Soitako** minulle jos sina hyväksy sen. Terveisin. Matti. Asunto 1, Solkikatu 1. (B1VVR003)

Seuraavissa esimerkeissä (297) ja (298) C-tason kirjoittajat olisivat puolestaan voineet pyrkiä pehmentämään vieraalle työhaastattelijalle osoittamiaan imperatiivimuotoisia kehotuksia. Toisaalta imperatiivin valintaa kyseisissä teksteissä puoltavat imperatiivin käyttö käytännöllisenä toimintaohjeena sekä tekstin muissa osissa käytetyt pehmeämmät velvoitteet, kuten *Voisimmeko sopia – – ja Olisiko mahdollista tulla – –*.

- 297) Voisimmeko sopia uusi haastattelu-aika huomiseksi? Minulle sopii koko päivä. **Ehdottakaa** toista päivää, jos teille ei huomenna sovi. (C1VVH001)
- 298) Olisiko mahdollista tulla työhaastatteluun noin viikon päästä, 19.11.2009 klo 15.00? Toivottavasti poikani on sitten terve. Olen jatkuvasti erittäin kiinnostunut erityisopettajan paikasta teidän koulussanne. Jos minun ehdottomani aika ei sopi, **lähettäkö** siitä viesti sähköpostiini ja toivottavasti me löydämme uuden ajan tapaamiseen. (C2VVH001)

A-tasolla joitakin konteksteissaan liian vahvoina näyttäytyviä kielellisiä valintoja tuntuisi edellisiä B- ja C-tason esimerkkejä selvemmin selittävän ilmaisuvarannon rajallisuus ja käytettyjen ilmausten sävyn vieraus. Esimerkeissä (299) – (301) kirjoittajat näyttävät hahmottavan, että indikatiivimuoduksella on mahdollista esittää velvoite, mutta eivät ehkä ole tietoisia sen jyrkästä sävystä.

- 299) JUHA ANTEEKSI
 MINA EI KOTONA MINA MENE MATKALLE
 MINUN ASUNNOSSASI ON JÄÄKAPPI ON RIKKI
SINA TULET MINUA AUTTA MUTTA MINA ANNAN AVAAEMET NAPURIMEIHALLA
SINA OTAT AVAAEMET OVI AVATA JÄÄKAPPI TEKEE
 MINUA AUTTA SINUA
 KIITOS MAIJA (A1VVR004)
- 300) Koska minun aiti oli sairaalassa, isä soitti. Siksi että minä en osa tulla. Maanantai iltana minulla on aikaa. Sopiiko sinulle. kello 19.00. **Soitat** minut. Odotan... Pyydän anteeksi. (A2VTP004)
- 301) Jos sinulla on vapaa aika, niin **menet** Sirpan kanssa meille loppunviikkona. Me kaikki odotamme teita. Terveisija Sirpalle. Maija (A2VTK005)

Ilmaiset tuntuvat esimerkeissä epäystävällisiltä, vaikka ne olisi osoitettu tutulle vastaanottajalle ja vaikka niiden yhteydessä olisi käytetty pehmentäviä sävyttäjiä, kuten ehtolauseita esimerkissä (301) (*Jos sinulla on vapaa aika* – –). Kempaisen (2001: 73) mukaan indikaatiivin käskyfunktio opitaan jo A-tasolla, mutta oman aineistoni perusteella käsitys sen pragmaattisesta sävystä näyttäisi kyseisellä taitotasolla olevan vasta hahmottumassa.

Ilmaisuvarannon suppeudesta aiheutuvaa tahatonta vahvuutta tai liioittelevuutta voidaan havaita myös A1–B1-tasojen esimerkeissä (302) – (306).

- 302) Mutta en halua pieni sauna. Haluan **iso iso** sauna!! (A1VVR002)
- 303) SandRa! Olen iloinen kutsua sinua minun syntymäpäivän juhlaan 2. tammikuuta 2007 klo 14:00 Ravintolassa "Helmi". – – Puh. 0707777777 (**ilmoitus**) (B1VTK002)
- 304) Minulla on nyt uuden asuntoon. Se paikka on siellä reunan meri. Se on nätti ja kiva alue. Kolme huone, keittiö ja sauna. Sinä **pakko** tulla katsomaan ensi viikko. (A2VTK004)
- 305) Minun mielestäni **on pakko** kertoa tavallisille ihmisille mitä se tarkoittaa terveisiä elintavoiteja. Koska nykyisessä elämässä melkein kaikki ihmiset asuvat kiireessä, mutta katsovat televisioita ja lukevat kirjoja ja lehteja. Ja oikein tärkeä, että tästä asiasta puhutaan paljon. (B1MPE003)
- 306) Viat ovat ollennaisia ja siksi pyydän teiltä vaihtamaan tai korjamaan tuoten. Ellei se on mahdollista, **on pakko** tehdä hyvityslasku. (B1VVV004)

Esimerkissä (302) velvoitetta painotetaan toistolla ja kahdella huutomerkillä, kun hienovaraisempia tai kielellisesti monimutkaisempia painottamisen keinoja ei ehkä vielä hallita. Esimerkissä (303) velvoite puolestaan ilmaistaan elliptisellä imperatiivilauseella (*ilmoitus*), jolla kenties tavoitellaan tiiviyttä, mutta päädytään tahattoman töykeään lopputulokseen. Deonttiselta velvoittavuudeltaan verrattain hyvin vahva verbirakenne *on pakko* (ks. Kangasniemi 1992: 111) voitaisiin esimerkeissä (304) – (306) tulkita jossain määrin liioittelevaksi: ikään kuin velvoitteiden sisällöille ei todella olisi mitään muuta vaihtoehtoista toimintamallia. Toisaalta tämän liioittelevan keinon käyttöä voidaan myös perustella edellisissä esimerkeissä (304) ja (305) pyrkimyksellä ilmaista sitoutumista viestin sisältöön sekä esimerkissä (306) omien oikeuksien puolustamisen tärkeydellä.

Joskus kontekstiin sopimattomuutta voi edellä käsiteltyjen tekijöiden lisäksi selittää myös näkökulmavalinnasta aiheutuva itsekkyyden vaikutelma. Vaikka velvoitteen ilmaise-

mista omaan haluun vedoten on alemmilla kielitaitotasolla aiemmissä tutkimuksissa pidetty myös imperatiivia kiertävänä kohteliaisuuskeinona (esim. Kemppainen 2001: 43, 73), itse näkisin halun ilmausten käytössä potentiaalisen riskin uhata vastaanottajan kasvoja ja toisaalta antaa omasta kirjoitus- ja ajattelutaidosta jokseenkin yksinkertainen kuva. Minäkeskeisten ja vastaanottajalle vain vähän valinnan vapautta jättävien halun ilmausten kontekstiin sopivuus on aineistossani kyseenalaista useissa alempien taitotasojen teksteissä kuten esimerkeissä (307) – (309).

- 307) **Minä haluan sinä katsot minun asunton.** Sopitko sinulle 19.04.2004 kello 1600 Jös se sovi, tervetuloa! P.S. Saatko soittaa jös ei sovi? (A1VTK005)
- 308) Pyydän anteeksi, mutta minulla on kiire, minulle ei sopi tämä aikä, kun me varatamme, **minä haluan peruta.** (A1VTP003)
- 309) Kutsuin paljon ystäviä. Aiomme leikkia, kävellä ja syödä maukkaata ruokaa. **Haluan, että kaikki olisivat iloisia.** Siis, jokaisen taityy panna päälle eri mielenkiintoinen puku. Olisi hyvää, jos sinä keksit jotain. (B1VTK001)

Edellisissä esimerkeissä (307) ja (308) minäkeskeisyyttä ja mahdollista tyykeyden vaikutelmaa korostaa myös persoonapronominin käyttö kontekstissa, jossa se ei olisi välttämätöntä (pronominin liiakäytöstä oppijankielessä ks. esim. Dal Pozzo 2014).

Toisaalta seuraavista esimerkeistä (310) ja (311) nähdään, että jo alimmillakin tasoilla pyritään pehmentämään halun ilmauksia erilaisilla sävyttäjillä, kuten konditionaalilla ja ehtolauseella (*Jos se on sopii teille* – –). Lisäksi etenkin C-tason kirjoittajille on tyypillistä käyttää semanttisesti pehmeämpää *toivoa*-verbiä *haluta*-verbin asemassa, mitä havainnollistaa esimerkki (312) (erilaisten halun ilmausten jakauma, ks. luku 4.2.4 *Halun ilmaukset*).

- 310) Minä **haluaisin** sinä tule minun koti keskiviko, kello puoli viisitoista. en voi minun aiti yksin, kotin. (A1VTP004)
- 311) **Jos se on sopii teille**, minä **haluaisin** alkaa remontin ensin viikolla, koska minulla on lyhyt loma tässä aikassa. Mielestä se on hyvin, jos remontintekijät tulevat joka päivä kello 9 ja loppuvat työn kello 4. Myös se olisi hyvä, jos te laskette, paljonko remonti maksaa. (B1VVR001)
- 312) Olen kuitenkin erittäin kiinnostunut tästä työpaikasta – kuten hakemuksestakin ilmenee – ja **toivon**, että annatte minulle toisen mahdollisuuden haastattelulle. (C2VVH002)

Mielipidetekstiesimerkeissä (313) – (315) halun ilmausten lapsenkielenomaisuus ja yksinkertaisuus korostuvat, koska mielipidetekstin konventiot tuntuisivat edellyttävän neutraalimpaa ja yleisemmän tason kielenkäyttöä omiin haluihin vetoamisen sijaan. Esimerkissä (315) myös elliptinen ilmaus *Jotan muuta*, *kiitos* tuntuisi lisäävän tekstin emotionaalisuutta ja rikkovan mielipidetekstin konventioita.

- 313) :(Ruuma! Perustelu: **En mä halua** syödä vihrea, pinki, ruskea ja keltainen huone. (A1MPR003)

- 314) Kurssilla ei ole paljon kirjoittamista. **Haluan** kirjoittaa jotain teksti, sitten osaan suomea parempi. Kurssilla ei ole paljon puhumista. **Haluan** joskus keskustella napuurin kanssa, siis voin puhua lisää suomea. Kurssilla ei ole aktiivinen asiaa. **Haluan** laulaa joskus koska se on mielenkiitoista. (A2MPK003)
- 315) Luin Helsingin Sanomista kirjoitukseen Terveistä elintavoista ja olen vahvasti sitä mieltä, että sitä puhutaan jatkuvasti - aivan liikaa. Ensiksi ruuan pitäis olla luomua ja sen lisäksi vähäkalorien - ei rasva, ei sokeria, ei hiilihydraatteja. Apua, mikä on sen ruuan nimme? Jaksanko minä sen jälkeen yhtään mitään? Mikä on oikein ja mikä väärin? **En jaksakaan enää** kuunnella niistä aiheesta. **Jotan muuta, kiitos.** (B2MPE001)

Argumentoinnintutkimuksessa emotionaalisesti latautunutta kieltä pidetäänkin joskus merkinä argumentoinnin heikkoudesta (Govier 2005: 114). Edellisistä aineistoesimerkeistä (313) – (315) ei voida kuitenkaan päätellä, johtuuko yksinkertaiseen kirjoittajakeskeiseen keinoon päätyminen muiden keinojen hallitsemattomuudesta vai harjaantumattomuudesta mieli- pidetekstien kirjoittamisessa. Myös samanikäinen äidinkielen kirjoittaja voisi käyttää samanlaista velvoittamisen strategiaa, jos tämän tavoitteena olisi ainoastaan toivotun muutoksen ilmaiseminen eikä tyylillisesti tasokas teksti. Esimerkit tukevat mm. Kalliokosken (2006: 264) esittämää näkemystä kieli- ja kirjoitustaitojen erillisyydestä.

Toisaalta täysin neutraali kielenkäyttö on myös argumentaatiotutkimuksessa tunnustettu epärealistiseksi ja ikäväksikin tavoitteeksi (Govier 2005: 114). Emotionaalisesti latautuneet ja minäkeskeiset halun ilmaukset tuntuisivat sopivan etenkin konteksteihin, joissa ilmaistaan vahvaa sitoutumista sanottuun. Tällaisia ovat mm. esimerkkien (316) ja (317) kutsut sekä esimerkkien (318) ja (319) reklamaatiot.

- 316) Jos sinulla on vapaa aika, niin menet Sirpan kanssa meille loppuviikkona. **Me kaikki odotamme teita.** (A2VTK005)
- 317) Ottakaa mukaan kokoukseen luova mielikuvitusta, huumoria, asiallisia ehdotuksia, mielenkiintoa maailman ihmeisiin. Luvassa kahvituokio lämpimässä ja viihtyisässä tuttavien seurassa. **Odotamme osallistujia innostuneina!** (C2VTK002)
- 318) Haluaisin palautta sen tuotteen ja mahdollisesti pian saada uuden, koska en halua enää odotta niin kauan. 2 viikkoa minulle on liika. Muuten, **haluan rahaa takaisin** jotta ostaa sama tuote kaupassa (B1VVV003)
- 319) Tarvitsen nämä kengät viimeistään nyt huhtikuun lopussa, joten toivon että ne toimitetaan minulle heti, tai sitten **haluan rahani takaisin ja jonkinlaisen korvauksen tästä.** (C2VVV002)

Esimerkeissä (316) ja (317) emotionaaliset kirjoittajakeskeiset ilmaukset lisäävät kutsujen vetoavuutta. Esimerkkien (318) ja (319) kaltaisilla halun ilmauksilla kirjoittajan voidaan puolestaan ajatella korostavan asemaansa omien oikeuksiensa puolustajana.

6.3 Velvoitteen varovaisuus riskinä

Tilanteeseen sopivasta käytöksestä voidaan joskus poiketa paitsi epäkohteliaan myös poikkeuksellisen kohteliaan sävyisillä ilmauksilla (ks. esim. Locher & Watts 2005: 9–14; Tanner 2012: 148–154), ja pahimmassa tapauksessa liiallinen kohteliaisuus voi johtaa jopa virhetulkintaan tahallisesta ärsyttämisestä (Muikku-Werner 1997: 130). Näin vakavaa ylikohteliaisuutta ei aineistossani nähdäkseen esiinny, mutta esimerkeissä (320) – (323) velvoitteita kierretään ilmauksilla, joihin äidinkielen kielenkäyttäjät tuskin kokisi tarvetta vastaavissa tilanteissa.

- 320) Hei minulla on löysin lompakko joku kauppaan ja edessä tavara talossa viimeviikkolla mustaväri koko on 2x3 **voi ota** yhteystietosi **voi soittaa** minulle numeron 777777 Matti (A1VVI002)
- 321) Hei isännöitsija
Olen miettinut saada kylpyhuoneeni korjaus. Olen asunut sama asunto jo vuosia, kylpyhuoneen kunto on huono, seinät on tullut jonkinlainen sienia ja sama on lattialla. **Jos saisin** uuden maalaa seinälle ja uuden lattian. **Olisi mukava jos saisin** kuukauden sisällä tehty. (B1VVR005)
- 322) Hyvä Isännöitsijä
Olen miettinyt jos olisi mahdollista saada kylpyhuoneen remontti tehty. Kylpyhuoneen nykyinen kunto on aika huono. Haluaisin uusi pesuallas ja WC-istuin ja sen lisäksi sekä seinät että lattia täytyisi korjata. Suihkussa **ehkä olisi parempi jos olisi** suihkukaappi että vettä ei tulisi kaikkialla. (B2VVR003)
- 323) Tarvitsisin sen sängyn nopeasti, koska se on ainoa asia, jonka takia emme muuta meidän uuteen taloon. Toivottavasti, tuotteen tuonti onnistuu lähipäivinä ja **olisin iloinen saada vähän** alennusta siitä. terv. Maija Solki (C1VVR003)

Kenties kohteliaisuutta tavoitteleva *voida*-verbi edellisessä esimerkissä (320) voitaisiin tulkita myös ilmaistuun velvoitteeseen liittyvänä epävarmuutena tai välinpitämättömyytenä. Esimerkeissä (321) ja (322) monin tavoin pehmenneet velvoitteet (esim. *olen miettinut; jos saisin; ehkä olisi parempi*) voisivat vastaanottajan silmissä vaikuttaa liioitellun kohteliaailta, mikä ei kuitenkaan todennäköisesti haittaisi viestin kommunikatiivisen funktion toteutumista tai viestin ja sen ystävällisen sävyn ymmärtämistä. Esimerkin (323) kirjoittajaakaan tuskin voidaan syyttää liiasta kohteliaisuudesta, vaikka omia oikeuksia puolustavassa reklamaatiossa olisi sosiaalisesti sallittua käyttää myös huomattavasti vahvempia ilmaisuja.

Edellisissä viestiesimerkeissä velvoitteiden runsasta pehmittelyä voitiin perustella psykisyksellä vastaanottajan kasvojen suojeluun. Mielipideteksteissä tuntuisi kuitenkin erityisen tärkeältä ylläpitää omia kompetenssasvoja eli näyttäytyä relevanttien mielipiteiden esittäjänä (Aalto 1998: 41–42) sekä tähdätä vakuuttavuuteen. Vakuuttavuuden kriteerinä voidaan pitää mm. argumentoinnin tavoitteiden toteutumista (Kakkuri-Knuuttila & Halonen 1998: 76). Aineistossani kaikilta tutkintotasoilta A–C löytyy esimerkkejä vakuuttavuutta vähentävistä mielipidekontekstiin nähden hyvin pehmeistä ilmauksista. Esimerkeissä (324) ja (325) käyte-

tyt velvoitteen ilmaisukeinot, tunteeseen ja etuun vetoaminen (*olisi kiva jos; ehkä on parempi jos*) sekä mahdollisuutta tiedusteleva *voisiko* eivät ilmaise kirjoittajien sitoutuvan velvoitteisiin kovinkaan vahvasti.

- 324) :(On kallis Perustelu: **Olisi kiva jos** te olette halvempi, koska minä ajattelen että te olette kallinen ravintola täällä :(Hitaasti Perustelu: Kun minä olin siellä, minä odotin noin kolme tuntia ja siellä ei ollut täysi, siis **ehkä on parempi jos** te haette enemmän Tarjoilija. (A2MPR004)
- 325) Poliitikka haluavat vain saamaan etun omalle uralle. He teevät pahat asiat toisille puoluelle. Mutta tietävätkö he, että jos poliitikat voivat tehdä töitä yhteissä avussa, koko maan voi tulla voimakkaammin ja voimakkaammin. **Voisiko** poliitikka unohta heidän eroa toisen puoluen kanssa, ihmiset olivat epäilyä. (B1MPP001)

Edellisessä esimerkissä (324) ilmaisukeinojen varovaisuutta voi kuitenkin osittain selittää palautteen suuntaaminen ravintolan työntekijöille ja näiden kasvojen suojeleminen. Tästä näkökulmasta huolimatta kyseisen esimerkin ilmauksessa *ehkä on parempi jos* epävarmuutta ilmaiseva *ehkä* vähentää olennaisesti parannusehdotuksen vakuuttavuutta. Samanlainen vakuuttavuutta vähentävä vaikutus on seuraavien B- ja C-tasojen esimerkkien (326) ja (327) pehmentävillä sävyttäjillä *luulen, ehkä ja aika*.

- 326) Otsikko: Terveistä elintavoista puhutaan liikoa.
Kyllä, olen ihan samaa mieltä. **Luulen, että ehkä tarvitsee** tehdä enemmän ja lopeta vaan puhua. Uutisissa ja radiossa on usein haastattelu tästä asiasta ja ihmiset kertovat, ja kertovat. Mutta ei ketään sano mitään hyödyllistä, ei mitään ohjetta mitä käytössä pitää tehdä. -- (B2MPE004)
- 327) Monet ihmiset eivät ymmärrä, että käyttämällä plastiikkakirurgian palvelua, he ovat kauneusteollisuuden uhria. He maksavat saadakseen unelmaansa kiini, mutta saavat takaisin standardi-ihmisen piireitä ja ruumin osia. Minusta **on aika tarkea** kehittää henkillisesti ja panostaa sisäiseen harmoniaan. plastiikkakirurgian sijasta. (C1MPP004)

Edellisten kaltaisilla epävarmuuden ilmauksilla kirjoittajien voidaan toisaalta ajatella pyrkivän myös suojelemaan itseään. Syntyperäistenkin suomenpuhujien on todettu mielellään etäännyttävän itseään lausutusta mielipiteestä ja säilyttävän näin mahdollisuuden mielipiteen muuttamiseen sekä keskustelu- että tekstikonteksteissa (ks. esim. Luukka 1992: 364–377). Edellisiä esimerkkejä arvioitaessa onkin vaikeaa ratkaista, tulkitaanko tällaisten epävarmuuden ilmaisimien heikentävän EVK:ssa taitotasolta B2 alkaen edellytettävää argumentoinnin tehokkuutta vai kenties osoittavan C-tasolle ominaista kielenkäytön joustavuutta ja monimerkityksisyyttä (ks. EVK 2003: 62–63, 121, 171).

Aivan erityinen viestinnällisestä varovaisuudesta aiheutuva ilmiö liittyy kohteliaisuusfraasien käyttöön (kohteliaisuusfraaseista myös luvussa 5.2 *Varsinaisen velvoitteen sävyttäminen*). Kohteliaisuusfraaseja *ole/olkaa hyvä ja ystävällisesti* käyttävät kirjoittajat pyrkivät todennäköisesti pehmentämään ilmaisemiaan velvoitteita esimerkeissä (328) – (330). Kun tätä Muikku-Wernerin (1997: 66) mukaan suomen kielelle vähemmän tyypillistä pehmentämisen

keinoa käytetään tutulle vastaanottajalle kirjoitettaessa, päädytään nähdäkseni tahattoman muodolliseen, etäiseen tai jopa töykeään sävyyn.

- 328) muista! kaksvikon kuluttua on syntymäpäivä minun tyttöni me odotetaan kello on viisi illalla. Osoitte Solkukuja 4-2-40 P.S. osta, **olkaa hyvä** punaviinia. (A1VTK001)
- 329) anna-kulta, hei! Minulla on synttäri lauantaina. Tulla aamulla kesämokillemme kahdeksi päiväksi. Käymme myös saunassa! Tervetuloa Mikon kanssa! **Ole hyvä** ja ostaa vähän kalaa ja 6 puolia olutta. (A2VTK003)
- 330) Anteeksi, mutta en pääse illalla teatteriin. Töissä on pikkasena ongelmia. Toimistossa oli asiakas, hän haluasi ennen tilintarkastusta käytä kaikki kirjanpito tärkeät tositteet läpi. Voisitko **ystävällisesti** palautta lipun kassalle. Terveisin Maija. (B2VTP004)

Vieraalle vastaanottajalle kirjoitetuissa viesteissä esimerkeissä (331) ja (332) sekä sävyllään muodollisemmassa tutulle ihmisjoukolla kirjoitetussa kutsussa esimerkissä (333) fraasit sopivat kuitenkin konteksteihinsa paremmin.

- 331) Olen ostannut teidän verkkokaupasta CD-ulkoaseman, mutta minusta se on viallinen. – – Pyydän **ystävällisesti** ottamaan yhteyttä ja mahdollisesti pian vaihtaa sen viallisen CD-ulkoasemaan. (B2VVV001)
- 332) Meillä on muutaman päivän sisällä tärkeä puhetilaisuus mihin ehdottomasti haluaisimme saada lampun. Ottakaa **ystävällisesti** yhteyttä minuun asiasta mahdollisimman pian - joko sähköpostitse tai puhelimitse. (C1VVV005)
- 333) Pihan siivoustalkoot pidetään lauantaina 16. huhtikuuta, 8:30 - 16:00. **Olkaa hyvää** ja ottakaa piha- ja puutarhatarvikkeet mukaan. (C1VTT005)

Mahdollisen pehmennysfunktion ohella fraasit toimivat näissä tapauksissa ikään kuin velvoitteen olemassaoloa alleviivaavina.

6.4 Tekstin modaalinen harmonia

Kirjoitustaitoihin kuuluu kontekstiin sopivien ilmausten ja virkkeiden tuottamiskyvyn lisäksi myös kyky tuottaa eheä tekstikokonaisuus. EVK:n (2003: 96, 159) ja Yleisten kielitutkintojen (YKP 2011: 6, 11) kriteereissä tekstiltä edellytetään yhtenäisyyttä jo taitotasolla B1, vaikka taitotasolle B2 asti sallitaankin satunnaisia epäjohdonmukaisia ilmauksia.

Aineistossani jopa B2-tason kirjoittajilta löytyy esimerkkejä tekstin sisäisestä ristiriidasta, jossa velvoitteen ilmaus on häiritsevän vahva suhteessa tekstin muihin osiin. Esimerkeissä (334) ja (335) kirjoittajat ehdottavat tapaamista mahdollisuutta tiedustelevalla lauseella (*Käykö teille siis – –*) sekä ehtolauseella sävytetyllä mahdollisuuden ilmauksella (*Ja voin tulla takaisin kahdeksan maissa jos sinä vielä haluat palata.*) mutta lopuksi kuitenkin esittävät tulevan tapaamisen ikään kuin varmana (*Nähdään ihan kohta siis, – –; Nähdään sitten.*). Vaikka nämä lopussa käytetyt fraasimaiset passiivi-ilmaukset (*Nähdään – –*) voitaisiin tulkita myös

konventionaalisina tekstin lopetuksina tai toiveina, niistä väistämättä syntyy koko tekstin funktiota hämärtävä ristiriita.

- 334) Haluaisimme pitää kekkerit ensi lauantaina. Voidaan juhlat punaviiniläsin kädessä ja juustotikulla! **Käykö teille siis** Solkilalla - Keskustasta saa tulla bussilla 66 tai 67. Pysäkki on Solkilan ostarin edessä. Kun olette siellä, soita vain minulle ja tulen hakemaan heti. En malta odota! **Nähdään ihan kohta siis**, ja kirjoitellaan. (B2VTK001)
- 335) Minä tiedän että me olemme järjestäneet pelata shakkia tänä iltänä mutta unohdin sanoa että minun täytyy mennä suome kielen kursille. Olen pahoillani! Anna anteeksi minulle! On niin tärkeä tunti tänä iltänä että on pakko olla siellä. (kieli opi - Herslatiivi) Kuitenkin, kurssi kestää vain puolitoista tuntia (6 - 7.30) **Ja voim tulla** takaisin kahdeksan maissa **jos sinä vielä haluat palata. Nähdään sitten.** Muista laittaa olutta jääkaappiin! (B2VTP001)

Edellisissä esimerkeissä ristiriitaa aiheuttivat erikseen ilmaistujen velvoitteiden sisällölliset sävyerot. Joskus ristiriitaisuus voi syntyä myös saman velvoitteen ilmaisemiseen tai sävyttämiseen käytetyistä keinoista kuten A- ja B-tason esimerkeissä (336) – (338).

- 336) Milloin teillä on aikaa seurvaa kerta, koska haluaisin he **heti** korjaamaan **jose te haluatte** tänään **tai** huomenna **tai** tämä viikkossa joku päivä. Todistaisin täällä kerrta olla kotona. (A1VVR003)
- 337) Te **voitte** otta yhteyttä minun kanssa puhelimeen 0123456789 **niin heti kuin mahdollista.** (B1VVR001)
- 338) Minä ajattelen, että minun äitini paranee pian. **Sovitamme** niin, että **voisimme** yhdessä tehdä kotiläksyjä ensi viikolla perjantaina. Minä voim tulla sinun tuokse viideltä. (B2VTP005)

Esimerkissä (336) ajankohtaa painottava *heti* tuntuu ristiriitaiselta ajankohtaa epämääräistävään ja valinnanvaraa antavaan jatkoon (*jose te haluatte tänään tai huomenna tai – –*) nähden. Vastaavasti esimerkissä (337) kielellisesti vihjaava varsin pehmeä velvoite *voitte otta yhteyttä* yhdistyy epäjohdonmukaisesti painottavan sävyttäjän *niin heti kuin mahdollista* kanssa. Esimerkissä (338) ristiriitaisuus puolestaan syntyy, kun performatiiviseksi tulkitsemani vahvasti toiminnan toteutumista indikoiva *sovitamme* ja samaa velvoitetta jatkava selvästi epävarmempi mahdollisuuden ilmaus *voisimme* yhdistetään epätyypillisellä tavalla.

Seuraavan esimerkin (339) lopussa yhdistellään edellä käsitellyn esimerkin (336) tavoin pehmentäviä ja painottavia sävyttäjiä (*niin nopeasti kuin voidaan ja mikäli mahdollista*). Lisäksi sama kirjoittaja käyttää tilanteen vakavuuteen ja vahvoin perusteluihin nähden varsin kepeää ja välinpitämättömyyttäkin viestivää velvoitetta *olisi kivaa jos voisit*.

- 339) Herra isännöitsijä
Haluaisin korjauttaa kylpyhuoneeni. Kylpyhuoneeni suihkusta ei tule vettä enään jo kokopäivän. Uskon, että purkistossa on jotain vikaa. Sen lisäksi kylpyhuoneeni on jo liian vanha. Mielestäni on aika tehdä remontti koko kylpyhuoneeseen. **Olisi kivaa jos voisit** tulla katsomaan tilannetta ja tilata remontin. Remointin aikataulusta puhuen, haluaisin, että aloitetaan siitä **niin nopeasti kuin voidaan mikäli mahdollista.** (B2VVR005)

Arvioinnin näkökulmasta edellinen teksti on jälleen haastava: tulisiko käytetyt ilmaukset nähdä keskenään ristiriitaisina ja tekstin yhtenäisyyttä horjuttavina vai ennemminkin osoituksena sävyiltään erilaisten ilmaisukeinojen hallitsemisesta? Etenkin syntyperäisten kielenkäyttäjien ja edistyneempien kielenoppijoiden puheessa on Aallon (1998: 178–179) mukaan paljon viestiä sävyttävien erilaisten keinojen kasaumia ja yhdistelmiä. Viitteitä sävyttäjien monipuolisesta käytöstä ja ilmaisukeinojen varioinnista onnistuneesti saman tekstin sisällä löytyy myös omasta aineistostani. Ilmiötä havainnollistavat tässä B- ja C-tason esimerkit (340) ja (341), mutta päätelmiä ilmaisukeinojen kirjoittajakohtaisen variaation kehityksestä ei tule vielä niiden perusteella tehdä.

- 340) Hei! **Olisiko mahdollista, että joku tulisi** käymään meidän asunnossa? Meillä ilmestyneet ikäviä yllätyksiä kylpyhuoneessa. Huomasimme, että kylpyhuoneessa vuottaa lämpimän veden putki, onneksi ei vuoda paljon. **Mutta asiaa on kuitenkin kiireellinen**, koska meillä on pieniä lapsia ja voi sattua vahinko. **Toinen asia ei ole niin tärkeä** - kaakelit irtoavat muutamassa kohdassa. **Haluamme**, että korjaja tulee **mahdollisimman nopeasti** korjaamaan syntyneitä ongelmia. (B2VVR004)
- 341) – – Tuote ei ole kuitenkaan vielä tullut, enkä teiltäkään saanut infoa tai selitystä sen syystä. Meillä on muutaman päivän sisällä tärkeä puhetilaisuus mihin **ehdottomasti haluaisimme** saada lampun. Ottakaa **ystävällisesti** yhteyttä minuun asiasta **mahdollisimman pian** -joko sähköpostitse tai puhelimitse. Kännykkänumeroni on 070-7777777. **Kiitoksia** etukäteen **nopeasta** vastauksestanne ja toimenpiteestänne. Terveisin: Matti Solki (C1VVV005)

Vastaavasti aineistossani on myös viitteitä saman ilmaisukeinon yksipuolisesta tai toistavasta käytöstä saman tekstin sisällä, mitä havainnollistavat esimerkit (342) – (344).

- 342) Minä **haluan** minun vesa remonttimiehen koska se on vanha ja pieni. **Haluan** yksi iso sauna. Mutta **en halua** pieni sauna. **Haluan** iso iso sauna!! Kiitos. Moikka. (A1VVR002)
- 343) **Haluaisin** palautta sen tuotteen ja mahdollisesti pian saada uuden, koska **en halua** enää odotta niin kauan. 2 viikoa minulle on liikaa. Muuten, **haluan** rahaa takaisin jotta ostaa sama tuote kaupassa. (B1VVV003)
- 344) Hyvä työilmapiiri on olennainen. Siitä riippuu työntuonte ja työntekijöiden psykologinen elämä. Työilmapiirin liittyviä ongelmia **kannattaa** ratkaista ja ihmisten kemiaan **kannattaa** kiinnittää huomioon. (C1MPT005)

Esimerkkien perusteella ei kuitenkaan voida päätellä, johtuuko toisteisuus siitä, että kirjoittajat eivät hallitsisi muita velvoittamisen keinoja vai esimerkiksi harjaantumattomuudesta yleisesti sujuvana pidetyn toisteisuutta välttävän tekstin kirjoittamisessa. Tekstin sisäinen keinojen varioiminen ja suhteuttaminen toisiinsa olisikin mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe. Laajemmasta kirjoittajakohtaisesta tekstimassasta voitaisiin tutkia yksilöllisen keinovalikoiman laajuutta ja tekstien leksikaalista diversiteettiä omaa aineistoani luotettavammin (leksikaalisen diversiteetin tutkimisesta ks. esim. Jarvis 2013; Ellis & Barkhuizen 2005: 152–156).

Vaikka tulkitsin toiston edellisissä esimerkeissä kirjoitettuun tekstikontekstiin sopimatomana elementtinä, voi saman keinon toistaminen joskus toimia myös tyylikeinona. Seuraavassa esimerkissä (345) runsas velvoittavan passiivin käyttö tekstin lopussa ikään kuin korostaa ilmaistujen velvoitteiden merkitystä tehden lopetuksesta intensiivisen ja vakuuttavan.

345) – – Ja siitä nykyajan ilmio - "palataan" töissä. "Teho"yhteiskunnassa misä vaaditaan enemmän ja enemmän ihminen usein joutuu taistelemaan yksin. Mutta kun ihminen on laumaolento! Hän haluaa tukea ja hyväksymistä. Työkaverit jos kuka voivat tukea ja opastaa uutta työntekijää. Itselläni oli onnea. Aina olen uskaltanut mennä kysymään, aina olen saanut neuvoja. Pysähtykää ihmiset! **Autetaan ja tuetaan** toisia! Ei **anneta** työmarkkinatilanteen muuttaa meidät koviksi! **Hymyillään, kysytään, tervehditään, rakastetaan** työtovereitamme! (C2MPT004)

Esimerkissä (346) kirjoittaja puolestaan pitää lukijan mielenkiintoa yllä toistamalla velvoittavaa kysymysrakennetta (*Kuka auttaa – –, Kuka kannustaa – – jne.*) ennen velvoitettavan nimeämistä.

346) **Kuka auttaa** tiedontulvan selviyttämisessä, jos ei työkaverit? **Kuka kannustaa ja lohduttaa**, jos jotain menee pieleen? **Kuka neuvo** ystävällisesti, kun tulee tiukka paikka? Työkaverit tietenkin! Sen tähden on kiinnitettävä huomiota työilmapiiriin. Sen pitäisi olla sellainen, että jokainen menisi töihin kuin juhliin. Onko se mahdollista? Kyllä, jos jokainen on suvaitsevainen ja osaa kunnioittaa toisia ja esittää mielipiteitään rauhallisesti. Jos jotain vaivaa mieltä, nostakaa kissa pöydälle, puhukaa suut puhtaaksi. Jokaisen työntekijän pitäisi pitää huolta työilmapiiristä. On väärin ajatella, että se kuuluu vain esimiehelle. (C1MPT001)

Toisto toimii tässä välineenä kielelliselle leikittelylle, jota EVK:n taitotasokuvauksissa edellytetäänkin juuri C1-tasolta alkaen (EVK 2003: 121, 171). Toisteisuuden vaikutusta koko tekstin velvoitteen sävyyn voitaisiin jatkossa tutkia lisää.

7 YHTEENVETO JA POHDINTA

7.1 Tutkimuksen arviointia

Tutkimuksessani olen analysoinut velvoitteen ilmaisemista ja sävyttämistä pragmaattisen kielitaidon ja kirjoitustaitojen kehittymisen näkökulmasta. Tässä luvussa arvioin tekemieni metodologisten valintojen onnistumista ja tutkimustulosteni luotettavuutta.

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni oli: *Millaisia velvoitteen ilmaisemisen ja sävyttämisen keinoja aikuiset suomenoppijat käyttävät kirjoitetuissa viesteissä ja mielipideteksteissä Eurooppalaisen viitekehysten eri taitotasoilla?* Luvuissa 4 (*Velvoitteen ilmaisukeinot*) ja 5 (*Velvoitteen sävyttämisen keinot*) erittelin aineistossani eri taitotasoilla ja erilaisissa konteksteissa esiintyviä velvoitteen ilmaisukeinoja ja sävyttäjiä sekä analysoin niiden modaalista sävyä. Aiemman pragmaattisen tutkimuksen ja oman aineistoni perusteella laadin kuusi velvoitteen ilmaisukeinojen pääluokkaa (*velvoittava lausemodus, pakollisuuden merkitys, muu suotavuuden merkitys, halun ilmaukset, performatiivit ja muut kielelliset keinot*) alaluokkineen sekä keinoihin liittyvien sävyttäjien neljä pääluokkaa (*varsinaisen velvoitteen painottaminen ja pehmentäminen sekä velvoitteen kohteen painottaminen ja pehmentäminen*). Edellä lueteltujen ydinkeinojen lisäksi kuvailin katsauksenomaisesti myös frekvenssianalyysin ulkopuolelle jättämiäni sisällöllisiin vihjeisiin perustuvia velvoitteen ilmaisukeinoja sekä sävyltään monitulkintaisia sävyttämisen keinoja (ks. luvut 4.2.7 *Sisällölliset vihjeet* ja 5.4 *Muita sävyttämisen keinoja*).

Toinen tutkimuskysymykseni oli: *Millaiset tekijät vaikuttavat velvoitteen ilmaisukeinojen ja sävyttäjien kontekstiin sopivuuteen?* Luvussa 6 (*Velvoitteen ilmaisukeinojen ja sävyttäjien kontekstiin sopivuus*) analysoin kontekstiin sopivuuden kannalta ongelmallisia velvoitteen ilmaisutapoja ja havaitsin, että kontekstiin sopivuuteen vaikuttavat ilmaisukeinon prototyyppisen pragmaattisen sävyn lisäksi myös ilmaisun yhteydessä käytetyt sävyttäjät, esitetyn velvoitteen sisällön rasittavuus, kirjoittajan ja vastaanottajan suhde, tekstilajikonventioiden noudattaminen sekä tekstin eri modaali-ilmausten keskinäinen harmonia. Tämän tutkimuskysymyksen piiriin sisällytin piirteitä luvussa 3.2 (*Tutkimuksen luonne ja DEMfad-mallin soveltaminen*) kuvatun, oppijankielen tutkimukseen tarkoitetun DEMfad-mallin distribuutio- ja tarkkuusulottuvuuksista, kun taas ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastatessani analysoin mallin frekvenssi- ja distribuutioulottuvuuksia.

Tutkimuksen toteuttamiseen ja tutkimustulosteni luotettavuuteen vaikuttivat monet käytännön tekijät ja niiden perusteella tekemäni valinnat. Valitsin aineistokseni epäautenttisessa testitilanteessa kuvitteelliselle vastaanottajalle kirjoitettuja tekstejä. Tekstit on kirjoitettu aikapaineen alaisena mahdollisimman hyvän kielitaitotason osoittamiseksi, eivätkä ne siis välttämättä vastaa samojen kirjoittajien todellisessa viestintätilanteessa kirjoittamia tekstejä. Näistä rajoituksista huolimatta tehtävät on pyritty rakentamaan todellisen elämän viestintätilanteita mahdollisimman hyvin jäljitteleviksi eikä tehtävänannoissa ole johdateltu käyttämään mitään tiettyjä muotoja tai ilmauksia (YKP 2011: 5; Seilonen 2013: 197). Vaikka Wattsin (2003: 23) mukaan kohteliaisuutta on mahdotonta arvioida ilman todellisen vuorovaikutustilanteen kontekstia, voi tämäkin aineisto mielestäni kuitenkin heijastella sitä testitilanteen ulkopuolista todellisuutta, jossa kielenoppijat arkielämässään suorittavat erilaisia kielellisiä toimintoja.

Aineistooni liittyi myös muita rajoittavia tekijöitä. Tutkintotasoilla A, B ja C käytetyt erilaiset tehtävänannot vaihtelevine vaatimuksineen heikensivät ilmaisutapojen käytön vertailtavuutta tutkintotasojen välillä. Esimerkiksi C-tasolla tuttavallisessa kontekstissa kirjoitettiin henkilökohtaisten viestien sijaan muodollisempia ilmoituksenomaisia kutsukirjeitä, mikä saattoi vaikuttaa myös veloitteen ilmaisukeinojen valintaan. Pyrin kuitenkin huomioimaan tehtävätyyppien mahdolliset vaatimuserot analysoidessani ilmaisukeinojen käyttöä eri taitotasoilla. Tutkintokäytännöistä johtuvaa tasoarvioiden epäluotettavuutta taitotasoilla A2 ja B2 pyrin puolestani korjaamaan teettämällä uudelleenarvioinnin S2-alan opiskelijoilla, joilla ei luonnollisesti ollut YKI:n arvioijia vastaavaa koulutusta ja kokemusta. Kyseisiin taitotasoihin voidaan siis edelleen suhtautua varauksella, mutta toisaalta uskon aineistoni tekstien vastaavan riittävän hyvin EVK:n taitotasokuvauksia. Koen käyttäneeni olosuhteisiin ja tutkimuskysymyksiin nähden parasta mahdollista aineistoa, joskin jatkossa aihetta olisi syytä tutkia lisää myös autenttisissa kirjoitustilanteissa.

Pyrkimyksenäni oli rajata tutkittava modaalisuuden ilmiö niin kapeasti, että olisin voinut huomioida sen kaikki mahdolliset ilmaisutavat ja sävyttämisen keinot. Sain kuitenkin tutkimuksen edetessä huomata, että tekstin lukijaan kohdistettu velvoite oli aineistossani hyvin yleinen ja moninaisin keinoin ilmaistava funktio. Materiaalin runsauden vuoksi jätin sisältöön perustuvat ei-kielelliset ilmaisukeinot sekä monet funktioltaan epäselvät sävyttäjät frekvenssi-analyysin ulkopuolelle. Näitä keinoja ei kuitenkaan tule pitää tutkimukseni keskiöön valikoituja keinoja merkityksettömämpinä. Molempien vähemmälle huomiolle jättämieni keino-

ryhmien kommunikatiivisia funktioita voitaisiin tutkia lisää kirjoitustaitojen kehittymisen näkökulmasta.

Sovelsin Cefling- ja Topling-hankkeissa metodologisen yhtenäisyyden kannalta keskeistä DEMfad-mallia monia hankkeen aiempia tutkijoita löyhemmin (vrt. esim. Paavola 2008; Seilonen 2013). Malli tarjosi tutkimukselleni ennen kaikkea kehyksen, jonka puitteissa saatoin syventyä tutkimusongelmiini, sekä termejä esiin nousevien ilmiöiden käsittelyyn. Mallin mukainen sanamäärään suhteutettujen frekvenssien laskeminen osoittautui osittain ongelmalliseksi tutkittavan ilmiön luonteen vuoksi. Esimerkiksi yksi velvoitteen ilmauksen esiintymä sai lyhemmässä tekstissä korkeamman taajuusluvun kuin yksi esiintymä pidemmässä tekstissä. Pragmaattista kielenpiirrettä tarkasteltaessa keinon toistamista tietyllä taajuudella ei voida pitää sujuvuuden osoittimena, vaan yhdelläkin onnistuneella ilmaisulla voi saada aikaan tarkoituksenmukaisen kommunikatiivisen vaikutuksen tekstitasolla. Frekvenssien laskentatapa on toiminut paremmin Cefling- ja Topling-hankkeiden aikaisemmissa tutkimuksissa, joissa aineistot ovat koostuneet suuremmista tekstimääristä ja tutkittavat ilmiöt ovat olleet luonteeltaan kieliopillisempia. Näistä eroista johtuen tarkastelin taajuuslukujen ohella aina myös kutakin keinoa käyttäneiden kirjoittajien prosentuaalista osuutta saman tekstijoukon kaikista kirjoittajista. Tämä prosenttiosuus toimi nähdäkseni paremmin tutkimani ilmiön omaksumisen kuvaajana.

Tutkimuksen alussa en määritellyt kovin tarkasti DEMfad-mallin distribuutioulottuvuutta. Huomioin distribuutioanalyysissa hyvinkin erilaisia variaation ja kompleksisuuden piirteitä siinä määrin kuin ne näyttäytyivät aineistossani merkittävinä ja tarkastelin erilaisten keinojen painottumista lähinnä taitotasoskaalan eri ääripäihin sekä kielitutkinnon eri tehtävätyyppeihin. Eri keinojen yhdistelyä saman tekstin sisällä ja tekstin funktionaalista rakentumista voisi jatkossa analysoida genreanalyysin metodein (ks. esim. Bhatia 1993). Kirjoittajakohtaista keinojen variointia eri käyttötarkoituksiin ei kuitenkaan olisi mahdollista tutkia omasta aineistostani, mutta aihe olisi hedelmällinen, jos tulevissa tutkimuksissa voitaisiin kerätä laajempi kirjoittajakohtainen aineisto.

En myöskään määritellyt tutkimuksessani tarkkuutta DEMfad-mallin mukaisesti 80-prosenttiseksi kohdekielenmukaisuudeksi, koska pragmaattisten valintojen sopivuus riippuu lukuisista kielenulkoisista muuttujista eivätkä valinnat ole absoluuttisesti jaettavissa onnistuneisiin ja epäonnistuneisiin. Kontekstiin sopivuutta voitaisiin kuitenkin tutkia lisää analysoimalla eritaustaisten lukijoiden reaktioita eri tekstiyhteyksissä käytettyihin ilmauksiin, jolloin ei tarvitsisi tukeutua ainoastaan tutkijan subjektiiviseen kielikäsitukseen. Myös äidin-

kielisten kirjoittajien tekemistä modaalisuusvalinnoista tarvittaisiin ajankohtaisempaa ja monipuolisempiin aineistoihin perustuvaa tietoa kuin mitä itse hyödyntämäni Kangasniemen (1992) tutkimus voi nykypäivänä tarjota. Toteutin tutkimuksen käytettävissä olevan tutkimustiedon valossa pyrkien mahdollisimman hyvin eläytymään mahdollisten lukijoiden asemaan, mutta tekemieni tulkintojen subjektiivisuutta ei tule unohtaa tutkimukseni tuloksia luettaessa.

7.2 Tärkeimmät tulokset ja sovellusmahdollisuudet

Aineistossani velvoitteen ilmaisukeinojen valikoima monipuolistui taitotasojen A1 ja B2 välillä taitotasolta seuraavalle siirryttäessä. Alemmille taitotasoille painoutuivat ainoastaan perustarpeiden ilmaisemiseen jo varhain tarvittava mutta sävyltään usein liiankin minäkeskeinen *haluta*-verbi, arkista tyyliä edustava *on pakko* -rakenne sekä monitulkintaiset ja usein kontekstissaan ongelmalliset keinot *epäselvä modus* sekä *ehdotusrakenteiden* luokan tulkinnaltaan epäselvät tapaukset. Näiden keinojen runsas käyttö ja käyttöön usein liittynyt pragmaattinen epätarkkuus alemmilla taitotasoilla näyttäisivät mukailevan aiemmissä tutkimuksissa havaittua tendenssiä tarkkuuden kehittymisestä frekvenssin kehityksen perässä (ks. esim. Hulstijn 2007: 665; Lesonen 2013: 56–59). Pragmaattiset ”virheet” voitaisiin tässä kohtaa ajatella kehitykseen luonnollisesti kuuluvana oppimisen edellytyksenä, eivätkä ne välttämättä suinkaan estä vuorovaikutuksellisten ydintavoitteiden täyttämistä tai taitotasolta toiselle etenemistä (ks. myös Martin 2009: 324–325; Lesonen 2013: 59).

Ylemmille tasoille aineistossani painoutuivat etenkin monet morfologisesti koodattavat keinot, kuten liitepartikkeli *-han* sekä *on -(t)tava* -rakenne. Myös Kempainen (2001: 72–78) on todennut modaalisuuden ilmiöiden morfologisen koodaamisen lisääntyvän taitotasoilla edettäessä. Lisäksi liitepartikkelien voidaan ajatella kuuluvan sellaisiin sävyltään hienovaraisempiin ja monitulkintaisempiin ilmaisukeinoihin, joita tyypillisesti suosivat juuri äidinkieliiset kielenkäyttäjät ja edistyneet kielenoppijat (ks. esim. Muikku-Werner 1997: 67, 69; Nikula 1996: 88–89, 198–199). Näiden kohdekielelle tyypillisten rakenteiden (liitepartikkeli *-han*, *on -(t)tava* -rakenne) vähäisyyttä alemmilla taitotasoilla voidaan selittää mm. opettajien taipumuksella suosia muodoltaan yksinkertaisempia keinoja kielenoppimisen alkuvaiheessa (ks. esim. Seilonen 2013: 193). Toisaalta kehityslinja voi myös aidosti heijastella oppijankielen kompleksisuuden kehittymistä.

Joidenkin morfologisten keinojen käytössä oli yleisyyserojen sijaan havaittavissa tarkkuuden kehittymistä. Jo ensimmäiseltä taitotasolta alkaen aineistossa esiintynyt *imperatiivin*

ja *velvoittavan indikatiivin* käyttö oli usein kontekstuaalisesti perustellumpaa B- ja C-tasoilla kuin A-tasolla. Muikku-Wernerin (1997: 136) hypoteesin mukaan alempien tasojen suomenoppijat käyttäisivät keskimääräistä suurempia pyyntöstrategioita, mikä hänen mukaansa voi johtua imperatiivin vahvasta asemasta kielipedagogiikassa. Omassa aineistossani ei ainakaan *imperatiivin* ja *velvoittavan indikatiivin* luokissa ollut yksiselitteisesti havaittavissa tällaista kehitystä. Epäsuorimpina pidettävien *muiden kielellisten keinojen* käyttäjäosuus puolestaan kasvoi jonkin verran A1-tasolta B2-tasolle asti, mutta keino oli kuitenkin varsin yleinen kaikilla taitotasolla. *Muiden kielellisten keinojen* yleisyyttä ja suhteellisen hyvää tarkkuutta alimmilta tasoilta lähtien voisi ajatella selittävän niiden kokeminen tarpeellisena sekä niiden oppiminen yhtenäisinä, analysoimattomina kokonaisuuksina (engl. chunks, ks. esim. Benati & VanPatten 2010: 87), kuten myös Lesonen (2013: 60–61) on päätellyt mm. ajanilmausten ja kieltojen oppimisesta.

B-tasolla keinovalikoima laajeni aineistossani paitsi vihjaavammin velvoittavien ilmaissukeinojen (esim. *toivoa*-performatiivi, velvoitteen kieltävä *ei tarvitse*) myös vahvemmin ja vakuuttavammin velvoittavien ilmaissukeinojen (esim. *elliptinen imperatiivi*, *olosuhteisiin* ja *vastuuseen* vetoaminen) osalta, eli ilmaisutarpeet laajenivat velvoittavuuden skaalalla molempiin suuntiin. Myös velvoitteen sävyttämisen frekvenssi kasvoi taitotasojen A1 ja B2 välillä. Etenkin konditionaalilla pehmentäminen lisääntyi tasaisesti tasolta A1 tasolle B2 asti, vaikka muiden pehmentämisen keinojen osalta oli vaikeampi hahmottaa selviä kehityslinjoja. Velvoitteen ja sen kohteen painottaminen puolestaan yleistyi selvästi tasolta A1 tasolle B2 asti. Myös Muikku-Werner (1997: 76) on havainnut pyyntöjen tehostamisen olevan kielenoppijoilla syntyperäisiä kielenkäyttäjiä harvinaisempaa ja esittänyt mahdolliseksi syiksi keinovarojen vähäisyyden ja pragmaattisen varovaisuuden. Vaikka velvoitteen painottaminen lisääntyikin aineistossani taitotasolla edettäessä, ilmeni kontekstiin nähden liiallista pragmaattista varovaisuutta joissakin teksteissä aina C1-tasolle asti.

Aineistotekstieni ominaisuudet vastasivat pääosin Eurooppalaisen viitekehyksen ja Yleisten kielitutkintojen taitotasokuvauksia velvoitteen ilmaisemisen ja sävyttämisen osalta (ks. EVK 2003; YKP 2011). A-tasolla hallittiin yksinkertaisia konkreettisiin tarpeisiin liittyviä pyytämisen ilmaisuja ja osoitettiin pyrkimystä sosiaalisten normien mukaan toimimiseen, vaikka siinä ei aina kohdekielen mukaisesti onnistuttukaan. B-tasolta alkaen kyettiin yksityiskohtaisempaan ja tehokkaampaan viestintään sekä tyylillisesti ja sosiaalisesti joustavampaan ilmaisuun. Kriteereistä huolimatta myös potentiaalisesti kasvovuhkaa aiheuttavia, kontekstissaan varsin vahvoja ilmaisuja löytyi aineistossani useista B-tason teksteistä sekä satunnaisista

C-tason teksteistä. Vastaavasti viestinnän tehokkuutta tai vakuuttavuutta heikentäviä velvoitteen ilmauksia löytyi satunnaisesti kaikilta taitotasoilta.

Näiden tulosten perusteella kielenopetuksessa voitaisiin entistä tarkemmin kiinnittää huomiota velvoitteen ilmaisukeinojen sävyihin ja lisämerkityksiin sekä toisaalta erilaisiin tilanteisiin liittyviin, kumppanuus- ja kompetenssasvojen ylläpitämisestä ja tekstilajikonventioista nouseviin odotuksiin. Myös Tanner (2012: 184) huomauttaa, että vaikka kaiken kontekstuaalisen variaation kattava kuvaus on mahdoton pedagoginen tehtävä, ainakin suurimmat kontekstisidonnaiset käyttöerot tulisi huomioida myös opetuksessa. Tällaiset erot ja niihin liittyvät odotukset voitaisiin mielestäni aiempaa tarkemmin ja konkreettisemmin ilmaista myös kielitaitotasojen kuvauksissa arviointi- ja opetustyön helpottamiseksi.

Vaikka S2-oppimateriaaleja on 2000-luvun kuluessa pyritty uudistamaan funktionaaliseen suuntaan, opetusperinteen uudistaminen näyttäytyy tutkijoille hitaampana muutosprosessina (ks. esim. Aalto et al. 2009: 417–419). Nähdäkseni tällainen pedagoginen uudistustyö vaatii edelleen tuekseen tieteellistä tietoa konkreettisista ilmaisutavoista sekä niiden sävyyn ja kontekstiin sopivuuteen vaikuttavista tekijöistä. Omalla tutkimuksellani olen pyrkinyt tuottamaan tällaista tietoa yhden viestinnän kannalta keskeisen modaalisen funktion osalta ja myös kyseenalaistamaan joitakin aiemmissä tutkimuksissa esitettyjä tulkintoja funktion ilmaisimien ominaisuuksista.

Edellä mainitsemistani aineistossani kaikilla taitotasolla esiintyneistä potentiaalisista riskitekijöistä huolimatta velvoitteen ilmaiseminen ja säilyttäminen näyttäisivät olevan kielitaidon kehittyessä jatkuvasti monipuolistuvia ja tarkentuvia taitoja. Mahdollisia puutteita näissä taidoissa pyrittiin kaikilla taitotasolla myös aktiivisesti kompensoimaan erilaisin strategioin (kompensointistrategioista ks. esim. Ellis & Barkhuizen 2005: 54–55; EVK 2003: 98–101). Vaikka jotkut kirjoittajat käyttivät aineistossani kontekstiin nähden sopimattoman vahvaa ilmausta, he usein pyrkivät osoittamaan hyväntahtoisuutta tekstin muissa osissa ja takaamaan näin kumppanuuskasvojen säilyttämisen. Kirjoittajan omia kompetenssasvoja uhkaavilla epävarmuuden ilmaisimilla saatettiin puolestaan kauaskantoisesti pyrkiä suojelemaan omaa uskottavuutta, kun jätettiin sitoutuminen esitettyyn mielipiteeseen toistaiseksi avoimeksi (ks. myös Luukka 1992: 375–377). Lisäksi tekstin modaalista harmoniaa ja sujuvuutta näennäisesti rikkova toistavuus voitiin etenkin alemmilla tasoilla nähdä myös pyrkimyksenä velvoitteen painottamiseen ja ylemmillä tasoilla varsin onnistuneenakin keinona aikaansaada retorisesti erottuva leikillinen sävy.

Edellisen tekstikappaleen tapauksissa voidaan ajatella olevan kyse oppijoiden pyrki- myksestä siirtää äidinkielessä opittuja viestinnällisiä malleja ja strategioita toisella kielellä kirjoittamisen kontekstiin, mitä kuitenkin saattaa joskus rajoittaa toisen kielen rajallinen tun- temus (ks. Schoonen et al. 2009: 81–86). Äidinkielen ja muiden kielten oppimisen yhteydessä hankittujen strategioiden hyödyntämistä uudessa opittavassa kielessä voitaisiinkin kenties tietoisemmin edistää myös kielenopetuksessa. Tätä tarkoitusta varten tarvittaisiin lisää tutki- mustietoa kirjoitusprosessista ja siinä hyödynnettävistä strategioista.

Funktionalistisen kielipedagogiikan tutkijoiden mukaan kielenopetuksessa on myös olennaista ohjata kielenoppijat tarkkailemaan ympäröivän yhteisön puhekäyttäytymistä ja tekstitodellisuutta sekä kannustaa heitä ylittämään oman kielitaitonsa rajoja (Muikku-Werner 1997: 141–143; Aalto et al. 2009: 403–404). Yhtenä esteenä tällaiselle voimaantumiselle voi- daan nähdä opetustilanteita tyypillisesti vaivaava tekstien epäautenttisuus ja siitä johtuva ylei- sön täsmentymättömyyden ongelma (Kalliokoski 2006: 260). Kieltenopetuksessa tulisi näh- däkseni harjoitella kirjoittamista kuvitteellisten tilanteiden ohella myös todellisissa tilanteissa esimerkiksi kirjoittamalla aitoja viestejä ja mielipidetekstejä – aluksi opettajan ohjaamana pienemmille foorumeille ja myöhemmin yhä itsenäisemmin ja julkisemmissa kielenkäyttö- tilanteissa.

Uudemmassa S2-tutkimuksessa on myös kyseenalaistettu syntyperäisen kielenkäyttäjän kieli oppijan tavoitteena. Kalliokosken (2006: 247) mukaan oppijat voitaisiin nähdä myös sellaisinaan kelpaavina kompetentteina kielenkäyttäjinä, ja Tanner (2012: 185–186) korostaa kielenoppijan oman identiteetin säilyttämisen tärkeyttä. Myös luovat tavat ilmaista tavoiteltu- ja funktioita ja uudistaa totuttuja tekstilajikonventioita voitaisiin nähdä virheiden sijaan voimavaroina (ks. esim. Aalto 1998: 178; Mikkonen 2010: 38). Opetuksessa tulisikin nähdäk- seni tehdä tietäväksi erilaisten konkreettisten velvoitteen ilmaisukeinojen ja sävyttäjien sosi- aalisia funktioita sekä varoittaa mahdollisista riskitekijöistä mutta toisaalta tunnistaa myös totutusta poikkeavien strategioiden viestinnällinen arvo ja kannustaa niiden käyttöön. Kenties myös äidinkielisiä suomalaisia voitaisiin koulutuksessa ja tiedotusvälineissä ohjata hyväksy- mään totutusta normista poikkeavia kielimuotoja ja ilmaisutapoja aiempaa avara- katseisemmin.

LÄHTEET

- Aalto, Eija 1998: *Mielipiteen vuorovaikutuksellinen rakentaminen syntyperäisen ja ei-syntyperäisen suomenpuhujan keskustelussa*. Lisensiaatintyö. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos. – <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-1998785859> 22.3.2015.
- Aalto, Eija, Mustonen, Sanna & Tukia, Kaisa 2009: Funktionaalisuus toisen kielen opetuksen lähtökohtana. – *Virittäjä* 113 (3) s. 402–423.
- Alasuutari, Pertti 2011: *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere: Vastapaino.
- Austin, John Langshaw 1980 [1962]: *How to do things with words*. Oxford: Oxford University Press.
- Benati, Alessandro G. & VanPatten, Bill 2010: *Key terms in second language acquisition*. London: Continuum.
- Bhatia, Vijay Kumar 1993: *Analysing genre: language use in professional settings*. London: Longman.
- Bialystok, Ellen 1993: Symbolic representation and attentional control in pragmatic competence. – Gabriele Kasper & Shoshana Blum-Kulka (toim.), *Interlanguage pragmatics* s. 43–57. New York: Oxford University Press.
- Biber, Douglas & Finegan, Edward 1989: Styles of stance in English: Lexical and grammatical marking of evidentiality and affect. – *Text* 9 (1) s. 93–124.
- Blum-Kulka, Shoshana 1987: Indirectness and politeness in requests: Same or different? – *Journal of Pragmatics* 11 (2) s. 131–146.
- Blum-Kulka, Shoshana, House, Juliane & Kasper, Gabriele 1989: Investigating cross-cultural pragmatics: an introductory overview. – Shoshana Blum-Kulka, Juliane House & Gabriele Kasper (toim.), *Cross-cultural pragmatics: requests and apologies* s. 1–34. Norwood, N. J.: Ablex.
- Brown, Penelope & Levinson, Stephen C. 1987 [1978]: *Politeness: some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cefling-hankkeen verkkosivut: Cefling – Linguistic Basis of the Common European Framework for L2 English and L2 Finnish. – <https://www.jyu.fi/hum/laitokset/kielit/tutkimus/hankkeet/paattyneet-hankkeet/cefling/suom> 23.3.2015.
- Cruse, Alan 2000: *Meaning in language: an introduction to semantics and pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.
- Dal Pozzo, Lena 2014: Havaintoja subjektin käytöstä S2-puhujien kielessä ja oppikirjoissa. – Yrjö Lauranto & Marjut Vehkanen (toim.), *Päättymätön projekti: puhetta eri S2-foorumeilla*. Kakkoskieli 7. Helsinki: Helsingin yliopisto. – <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/135590/Kakkoskieli%207%20P%C3%>

[A4%C3%A4ttym%C3%A4t%C3%B6n%20projekti%20-%20Puhetta%20eri%20S2-foorumeilla.pdf?sequence=1](#) 7.5.2015.

- Ellis, Rod & Barkhuizen, Gary 2005: *Analysing learner language*. Oxford applied linguistics. Oxford: Oxford University Press.
- EVK = *Eurooppalainen viitekehys. Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys 2003*. Helsinki: WSOY.
- Flint, Aili 1980: *Semantic structure in the Finnish lexicon: verbs of possibility and sufficiency*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 360. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Franceschina, Florencia, Alanen, Riikka, Huhta, Ari & Martin, Maisa 2006: *A progress report on the CEFLING project*. SLATE Workshop, Amsterdam.
- Govier, Trudy 2005: *A practical study of argument*. Belmont: Wadsworth/Thomson Learning.
- Grice, Paul 1975: Logic and conversation. – Peter Cole & Jerry L. Morgan (toim.), *Syntax and semantics 3, Speech acts* s. 41–58. New York: Academic Press.
- Haikansalo, Janne 2003: *S2-oppijat ja syntyperäiset suomenpuhujat illokutiivisen sävyn tulkit-sijoina*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos.
- Hakulinen, Auli 1989: Puheen ja kirjoituksen pragmatiikkaa. – Anneli Kauppinen & Kyllikki Keravuori (toim.), *Kielen käyttö ja käyttäjä* s. 11–22. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja 36. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- Hakulinen, Auli & Karlsson, Fred 1979: *Nykysuomen lauseoppia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 350. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Halliday, Michael 1985: *An introduction to functional grammar*. London: Arnold.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009: *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Hulstijn, Jan H. 2007: The shaky ground beneath the CEFR: Quantitative and qualitative dimensions of language proficiency – *The Modern Language Journal* 91 (4) s. 663–667.
- Ivaska, Ilmari 2014: Mahdollisuuden ilmaiseminen S1-suomea ja edistynyttä S2-suomea erot-tavana piirteenä. – *Lähivertailuja* 24 s. 47–80.
- Jarvis, Scott 2013: Defining and measuring lexical diversity. – Scott Jarvis & Michael Daller (toim.), *Vocabulary knowledge: human ratings and automated measures* s. 13–44. Amsterdam: John Benjamin.
- Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa & Halonen, Ilpo 1998: Argumentaatioanalyysi ja hyvän ar-gumentin ehdot. – Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttila (toim.), *Argumentti ja kritiikki. Luke-misen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot* s. 60–113. Helsinki: Gaudeamus.
- Kalliokoski, Jyrki 2006: Tekstilajin taju ja toisella kielellä kirjoittaminen. – Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (toim.), *Genre – tekstilaji* s. 240–265. Tietolipas 213. Hel-sinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Kangasniemi, Heikki 1992: *Modal expressions in Finnish*. Studia Fennica Linguistica 2. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kempainen, Marja 2001: *Modaalisuus suomea toisena kielenä oppivien kirjoitelmissa*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston suomen ja yleisen kielitieteen laitos.
- Keskinen, Jenni Elina 2012: ”*Jos joskus pitäisi keksiä joku mielikuvitusmaailma, niin aivan varmasti jokaisella ihmisellä olisi ainakin omat unelma: siitähän jokainen unelmoi*”: *modaalisuus alakouluikäisten lasten unelmakirjoitelmissa*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston kieli-, käänös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö.
- KS = *Kielitoimiston sanakirja*. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 35. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone Oy 2014. – <http://www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe?motportal=80> 22.3.2015.
- Laitinen, Lea 1992: *Välttämättömyys ja persoona: suomen murteiden nesessiivisten rakenteiden semantiikkaa ja kielioppia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 569. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lampinen, Arja 1990: Suomen kielen kohteliaisuusstrategiat. – *Sananjalka* 32 s. 77–92.
- Larjavaara, Matti 2007: *Pragmasemantiikka*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1077. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lauranto, Yrjö 2014: *Imperatiivi, käsky, direktiivi: arkikeskustelun vaihtokauppakielioppia*. Suomi 205. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Leech, Geoffrey N. 1983: *Principles of pragmatics*. London: Longman.
- Leiwo, Matti, Luukka, Minna-Riitta & Nikula, Tarja 1992: *Pragmatiikan ja retoriikan perusteita*. Jyväskylän yliopiston viestintätieteen laitoksen julkaisuja 8. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Lesonen, Sirkku 2013: *Suomen kielen lingvististen piirteiden sijoittuminen eurooppalaisen viitekehyksen taitotasoille*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos. – <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201302241264> 19.3.2015.
- Lim, Tae-Seop & Bowers, John Waite 1991: Facework: solidarity, approbation, and tact. – *Human Communication Research* 17 (3) s. 415–450.
- Locher, Miriam A. & Watts, Richard J. 2005: Politeness theory and relational work. – *Journal of Politeness Research* 1 (1) s. 9–33.
- Luukka, Minna-Riitta 1992: Varmuuden kahdet kasvot tieteellisessä tekstissä. – *Virittäjä* 96 (4) s. 361–379.
- Martin, James & White, Peter 2005: *The language of evaluation: appraisal in English*. New York: Palgrave Macmillan.
- Martin, Maisa 2003: Kieli on kuin lammikko – johdatusta toisen kielen oppimiseen. – Leena Nissilä, Heidi Vaarala & Maisa Martin (toim.), *Suolla suomea: perustietoa maahan-*

- muuttajien suomen kielen opettajille* s. 75–90. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja 47. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- 2009: Yhteistä ja erityistä – johdantoa teemanumeron kirjoituksiin. – *Virittäjä* 113 (3) s. 321–328.
- Martin, Maisa, Mustonen, Sanna, Reiman, Nina & Seilonen, Marja 2010: On becoming an independent user. – Inge Bartning, Maisa Martin & Ineke Vedder (toim.), *Communicative proficiency and linguistic development: intersections between SLA and language testing research* s. 57–80. Eurosla Monographs Series 1. European Second Language Association. Rome: Edisegno Srl.
- Matihaldi, Hilkka-Liisa 1979: *Nykysuomen modukset I. Kvalitatiivinen analyysi*. Acta Universitatis Ouluensis, Series B, Humaniora 7. Oulu: Oulun yliopisto.
- Mikkonen, Inka 2010: ”Olen sitä mieltä, että...”: lukiolaisten yleisönosastotekstien rakenne ja argumentointi. *Jyväskylä studies in humanities* 135. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Mitchell, Rosamond & Myles, Florence 1998: *Second language learning theories*. London: Arnold.
- Muikku-Werner, Pirkko 1993a: *Impositiivisuus ja kielellinen variaatio: julkisten keskustelujen käskyt ja kysymykset kielenopetuksen näkökulmasta*. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 14. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- 1993b: Pragmatiikka ja suomi vieraana kielenä. – Eija Aalto & Minna Suni (toim.), *Kohdekielenä suomi. Näkökulmia opetukseen* s. 87–106. Korkeakoulujen kielikeskuksen selosteita 1. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- 1997: ”Jättä minut rauhaan, hävi heti”: suomalaisten ja suomenoppijoiden pyynnöt ja anteeksipyyntöt. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Nikula, Tarja 1996: *Pragmatic force modifiers: a study in interlanguage pragmatics*. *Studia Philologica Jyväskyläensia* 39. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Nissilä, Leena 2011: *Viron kielen vaikutus suomen kielen verbien ja niiden rektioiden oppimiseen*. Acta Universitatis Ouluensis, Series B, Humaniora 99. Oulu: Oulun yliopisto.
- Opetushallituksen verkkosivut: Yleiset kielitutkinnot. – http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/kielitutkinnot/yleiset_kielitutkinnot 23.3.2015.
- Paavola, Vilja 2008: *Haluaisitko mennä muunkansa kalastaman? Verbiketjujen kehkeytyminen suomi toisena kielenä -oppijoiden kielessä*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- Palmer, Frank 1986: *Mood and modality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pensas, Johanna 2013: *Argumentoinnin keinot S2-oppijoiden teksteissä*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos. – <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201401211095> 20.3.2015.
- Penttilä, Aarni 1963: *Suomen kielioppi*. Porvoo: WSOY.

Perelman, Chaïm 1996: *Retoriikan valtakunta*. Tampere: Vastapaino.

Piirainen-Marsh, Arja 1991: The handling of impositions in native - non-native conversations. – Kari Sajavaara, David Marsh & Tellervo Keto (toim.), *Communication and discourse across cultures and languages* s. 139–154. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 49. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys.

——— 1995: *Face in second language conversation*. *Studia philologica Jyväskyläläisiä* 37. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Schoonen, Rob, Snellings, Patrick, Stevenson, Marie & Van Gelderen, Amos 2009: Towards a blueprint of the foreign language writer: the linguistic and cognitive demands of foreign language writing. – Rosa M. Manchón (toim.), *Writing in foreign language contexts. Learning, teaching and research* s. 77–101. Bristol: Multilingual Matters.

Searle, John R. 1979: *Expression and meaning: studies in the theory of speech acts*. Cambridge: Cambridge University Press.

Seilonen, Marja 2013: *Epäsuora henkilöön viittaaminen oppijansuomessa*. Jyväskylä studies in humanities 197. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Selinker, Larry 1972: Interlanguage. – *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching* 10 (3) s. 209–231.

Shore, Susanna 2012: Systeemis-funktionaalinen teoria tekstien tutkimisessa. – Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.) *Genre-analyysi: tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 158–185. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisuja 169. Helsinki: Gaudeamus.

Tampereen yliopiston yliopistoutisten arkisto 2008: Korpuksesta tietoa suomalaisten kielitaidosta. – <http://www.uta.fi/ajankohtaista/yliopistoutiset/0508/1605c.html> 23.3.2015.

Tanner, Johanna 2012: *Rakenne, tilanne ja kohteliaisuus: pyynnöt S2-oppikirjoissa ja autenttisissa keskusteluissa*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Thomas, Jenny 1983: Cross-cultural pragmatic failure. – *Applied Linguistics* 4 (2) s. 91–112.

Topling-hankkeen verkkosivut: Topling – Toisen kielen oppimisen polut. – <https://www.jyu.fi/hum/laitokset/kielit/tutkimus/hankkeet/topling> 23.3.2015.

Van Dijk, Teun A. 1977: *Text and context: explorations in the semantics and pragmatics of discourse*. London: Longman.

Verspoor, Marjolijn, De Bot, Kees & Lowie, Wander (toim.) 2011: *A dynamic approach to second language development: methods and techniques*. Amsterdam: John Benjamins.

VISK = Hakulinen, Auli, Vilkuna, Maria, Korhonen, Riitta, Koivisto, Vesa, Heinonen, Tarja Riitta & Alho, Irja 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. – <http://scripta.kotus.fi/visk> 22.3.2015.

Watts, Richard J. 2003: *Politeness*. Cambridge: Cambridge University Press.

YKI-korpuksen verkkosivut: Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Yleiset kielitutkinnot. Korpus. – <http://yki-korpus.jyu.fi/> 23.3.2015.

YKP = *Yleisten kielitutkintojen perusteet 2011*. Helsinki: Opetushallitus. – http://www.oph.fi/download/138508_yleisten_kielitutkintojen_perusteet_2011.pdf 22.3.2015.

Yli-Vakkuri, Valma 1986: *Suomen kieliopillisten muotojen toissijainen käyttö*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 28. Turku: Turun yliopisto.

Aineistolähteet

Yleisten kielitutkintojen korpus. Jyväskylän yliopisto. Soveltavan kielentutkimuksen keskus. – <http://yki-korpus.jyu.fi/> 11.12.2014

LIITTEET

Liite 1. Yleisten kielitutkintojen taitotasojen kuvaukset kirjoittamisen osakokeessa (YKP 2011: 10–12).

Perustason tutkinnon taitotasojen kuvaukset

1 → Pystyy kirjoittamaan crittän lyhyitä tekstejä, kuten viestejä, postikortteja ja muutamia yksinkertaisia lauseita, jotka käsittelevät kirjoittajaa itseään. Teksti on sisällöltään crittän niukkaa ja/tai hajanaista ja rakenteeltaan crittän puutteellista, vaikkakin osin ymmärrettävää.

2 → Pystyy kirjoittamaan suppeita, yksinkertaisia tekstejä jokapäiväisistä asioista. Teksti voi kuitenkin olla hajanaista, ja siinä esiintyy vaikeasti ymmärrettäviä ilmauksia.

Keskitason tutkinnon taitotasojen kuvaukset

3 → Pystyy kirjoittamaan yksinkertaista, yhtenäistä tekstiä tavallisista aiheista. Teksti on sisällöltään pääosin ymmärrettävää, mutta jotkin epäselvät ilmaukset, epäjohdonmukaisuudet tai ei-kohdekielinen rakenteiden käyttö katkaisevat paikoin lukurytmin tai vaikeuttavat ymmärtämistä.

4 → Pystyy kirjoittamaan sekä yksityisiä että puolivirallisia tekstejä ja esittämään ajatuksiaan yhtenäisenä kokonaisuutena. Pystyy ilmaisemaan näkökantansa suhteellisen laajasti sekä korostamaan esityksessään keskeisiä seikkoja. Tekee eron virallisen ja epävirallisen kielimuodon välillä, mutta epäluonteivia ilmauksia saattaa esiintyä satunnaisesti.

Ylimmän tutkinnon taitotasojen kuvaukset

5 → Pystyy kirjoittamaan selkeää, yksityiskohtaista ja sujuvaa tekstiä erilaisista aiheista asiaan kuuluvalla tyyllillä. Kykenee esittämään ja perustelemaan mielipiteensä vaativastakin aiheesta. Harvinaisten sanojen ja monimutkaisten lauserakenteiden käyttö saattaa kuitenkin tuottaa vaikeuksia.

6 → Pystyy kirjoittamaan crittän sujuvia erityyppisiä tekstejä, joissa esiintyy vain satunnaisesti ei-kohdekielisiä piirteitä. Pystyy kirjoittamaan sisällöltään monipuolisia, rakenteeltaan loogisia ja kielellisesti idiomattisia tekstejä vivahteikkaalla ja tilanteeseen sopivalla tyyllillä.

Liite 2. Yhteenvetotaulukko keinoluokkien painottumisesta eri taitotasolle.

Keinoluokat taitotasokaalalle painottumisen mukaan ryhmiteltyinä	Pääluokka, johon keinoluokka kuuluu (jos kyseessä alaluokka)	Esiintyminen tasoilla					
		A1	A2	B1	B2	C1	C2
1) Alemmille tasoille painottuvat keinot							
Epäselvä modus (AL)	Velvoittava lausemodus	X	X	X			X
On pakko (AL)	Pakollisuuden merkitys		X	X	X		
Haluta (AL)	Halun ilmaukset	X	X	X	X	X	X
Ehdotusrakenteet (AL)	Muut kielelliset keinot	X	X	X	X	X	
2) Ylemmille tasoille painottuvat keinot							
Elliptinen imperatiivi (AL)	Velvoittava lausemodus			X	X	X	X
Liitepartikkeli -han (AL)	Velvoittava lausemodus				X	X	X
Pakollisuuden merkitys (PL)		X	X	X	X	X	X
On -(t)tava (AL)	Pakollisuuden merkitys			X		X	X
Täytyy (AL)	Pakollisuuden merkitys			X	X	X	X
Muu suotavuuden merk. (PL)			X	X	X	X	X
Tarve (AL)	Muu suotavuuden merkitys		X	X	X	X	X
Etu (AL)	Muu suotavuuden merkitys		X	X	X	X	X
Tärkeys (AL)	Muu suotavuuden merkitys		X	X	X	X	X
Olosuhteet (AL)	Muu suotavuuden merkitys			X	X	X	X
Vastuu (AL)	Muu suotavuuden merkitys			X	X	X	X
Toivoa (AL)	Halun ilmaukset				X	X	X
Kutsua (AL)	Performatiivit		X	X	X	X	X
Muut kielelliset keinot (PL)		X	X	X	X	X	X
Velvoitteen kieltäminen (AL)	Muut kielelliset keinot			X	X		X
3) Ei johdonmukaista kehityslinjaa							
Velvoittava lausemodus (PL)		X	X	X	X	X	X
Imperatiivi (AL)	Velvoittava lausemodus	X	X	X	X	X	X
Velvoittava passiivi (AL)	Velvoittava lausemodus	X	X		X	X	X
Velvoittava indikatiivi (AL)	Velvoittava lausemodus	X	X	X	X	X	X
Pitää (AL)	Pakollisuuden merkitys	X	X	X	X	X	X
Tunne (AL)	Muu suotavuuden merkitys		X	X	X	X	
Halun ilmaukset (PL)		X	X	X	X	X	X
Odottaa	Halun ilmaukset	X	X	X	X	X	X
Performatiivit (PL)		X	X	X	X	X	X
Pyytää (AL)	Performatiivit	X	X	X	X	X	X
Velvoittava mahdollisuus (AL)	Muut kielelliset keinot	X	X	X	X	X	X
Mahdollisuuden tiedustelu (AL)	Muut kielelliset keinot	X	X	X	X	X	X
Tervetuloitovotus (AL)	Muut kielelliset keinot	X	X	X	X	X	X
4) Vain satunnaisia esiintymiä (enintään kolmella kirjoittajalla koko aineistossa)							
Ei saa (AL)	Pakollisuuden merkitys		X				X
Tulee (AL)	Pakollisuuden merkitys						X
Muut halun ilmaukset (AL)	Halun ilmaukset			X	X		
Muut performatiivit (AL)	Performatiivit	X	X		X		
Velvoittava mahdottomuus (AL)	Muut kielelliset keinot		X				X

Merkintöjen selitykset:

X = Esiintyy kyseisellä taitotasolla

X = Kyseisellä taitotasolla yli 10 prosenttiosuutta suurempi käyttäjäosuus kuin muilla tasoilla samassa keinoluokassa

PL = Ilmaisukeinojen pääluokka

AL = Ilmaisukeinojen alaluokka

X = Kyseisellä tasolla keinon suurin käyttäjäosuus

Liite 3. Yhteenvetotaulukko keinoluokkien painottumisesta eri tehtävätyyppeihin.

Keinoluokat eri tehtävätyyppeihin painottumisen mukaan ryhmiteltyinä	Pääluokka, johon keinoluokka kuuluu	Taitotasojen preferenssit						Huom.
		A1	A2	B1	B2	C1	C2	
1) Yleisimpiä tutulle kirjoitetuissa viesteissä (VT)								
Velvoittava lausemodus (PL)		VT	VT	VT	VT	VT	VT	
Imperatiivi (AL)	Velv. lausemodus	VT	VT	VT	VT	VT	VT	
Velvoittava passiivi (AL)	Velv. lausemodus	VT	VT		VT	VT	E	
Liitepartikkeli -han (AL)	Velv. lausemodus				VT	VT	VT	
Täytyy (AL)	Pakollisuuden merk.			VT	E	VT	VT	
Kutsua (AL)	Performatiivit		VT	VT	VT	VT	VT	
Muut kielelliset keinot (PL)		VT	VT	VV	VT	VT	MP	
Tervetuloitoivotus (AL)	Muut kielelliset keinot	VT	VT	VT	VT	VT	VT	
2) Yleisimpiä vieraalle kirjoitetuissa viesteissä (VV)								
Tarve (AL)	Muu suotav. merk.		VV	VV	VV	E	VV	
Halun ilmaukset (PL)		VT	VT	VV	VV	VV	VV	
Toivoa (AL)	Halun ilmaukset				VT	VV	VV	
Pyytää (AL)	Performatiivit	VV	VV	VV	E	VV	VV	
3) Yleisimpiä mielipideteksteissä (MP)								
Pakollisuuden merkitys (PL)		MP	MP	E	MP	E	MP	
On -(t)tava (AL)	Pakollisuuden merk.			MP		E	MP	
Pitää (AL)	Pakollisuuden merk.	MP	MP	VV	MP	MP	MP	
Muu suotavuuden merkitys (PL)			MP	MP	MP	E	E	
Tärkeys (AL)	Muu suotav. merk.		MP	MP	MP	MP	MP	
Vastuu (AL)	Muu suotav. merk.			MP	MP	MP	MP	
Velvoitteen kieltäminen (AL)	Muut kielelliset keinot			VT	MP		MP	
4) Ei selvää preferenssiä								
Velvoittava indikatiivi (AL)	Velv. lausemodus	VV	VT	VT	MP	MP	VT	Viestit *
Elliptinen imperatiivi (AL)	Velv. lausemodus			VT	MP	VT	MP	
Epäselvä modus (AL)	Velv. lausemodus	VV	VV	MP			MP	
On pakko (AL)	Pakollisuuden merk.		E	E	E			
Etu (AL)	Muu suotav. merk.		MP	E	E	MP	VT	
Olosuhteet (AL)	Muu suotav. merk.			MP	VV	VT	VT	Viestit *
Tunne (AL)	Muu suotav. merk.		E	VT	E	VV		
Haluta (AL)	Halun ilmaukset	VT	E	VV	VV	E	VV	Viestit *
Odottaa (AL)	Halun ilmaukset	VT	VT	E	E	VV	VT	Viestit *
Performatiivit (PL)		E	E	VT	VT	VV	E	Viestit *
Velvoittava mahdollisuus (AL)	Muut kielelliset keinot	VV	VV	E	E	MP	MP	Viestit *
Mahdollisuuden tiedustelu (AL)	Muut kielelliset keinot	VT	VT	VV	EE	VV	VV	Viestit *
Ehdotusrakenteet (AL)	Muut kielelliset keinot	E	MP	VV	VT	VT		Viestit *

PL = Ilmaisukeinojen pääluokka

AL = Ilmaisukeinojen alaluokka

Viestit* = Keinoluokka on yleisempi viesteissä kuin mielipiteissä, jos tarkastellaan tutulle ja vieraalle kirjoitettuja viestejä yhtenä ryhmänä

VT = Yleisin viesteissä tutuille

VV = Yleisin viesteissä vieraille

MP = Yleisin mielipiteissä

E = Ei selvää preferenssiä